

- Ezit ywy rehe har wanupe,
Axir ywy rehe har wanupe no.
- 7 Ureipy uzapo ikatu 'ym ma'e wà.
Nuiko kwaw wà kury.
Urupuraw ma'erahy ure, ta'e ureipy
uzapo ikatu 'ym ma'e a'e wà xe.
- 8 Amo pe uma'ereko e ma'e wiko
ureruwihaw romo wà.
Naheta kwaw wapo wi urepyro
àràw wà.
- 9 Na'ikatuahy kwaw urewe aze
urekar ureremi'u ràw.
Ta'e imunar ma'e wywiguhu rehe har
ureàmàtyry'ym urepuhareko 'ym
pà wà xe.
- 10 Urema'uhez haw uremuakuahy a'e.
Urepir haku zepehe ài.
- 11 Zeruzarez pe, tawhu Zuta
ywy rehe har pe,
zauxiapekwer upyhykahyhy kuzà
wà, kuzàwaza wà no.
- 12 Ureàmàtyry'ymar u'azuwyk
ureruwihaw wà.
Nuzeruze'eg kwaw ureràmuzgwer
wanehe wà no.
- 13 Umuma'erekoahy kar kwàkwàmo
urera'yr arozràw imuku'i haw pe wà.
Uzeyyapi zepe'aw heraha mehe wà.
- 14 Tua'uhez ma'e nuzemono'og kwaw
nahu rupi wà kury.
Kwàkwàmo nuzegar kwaw wà kury.
- 15 Urerurywete haw uhem urepy'a wi.

- Urezemumikahy haw upyta
urepynykaw hekuzaromo kury.
- 16 Ni urekàgaw ipixika'i nupyta kwaw.
Uruzapo ikatu 'ym ma'e ure.
A'e rupi Tupàn umume'u urerehe
uzepykaw a'e.
- 17 Urepy'a ima'eahy.
Urerehay kwer uremupytu'u kar
ma'e hexak ire a'e.
- 18 Ta'e naheta kwaw teko Xiàw
ywytyr rehe wà kury xe.
Awara wata tàpuz imuaiw pyrer
myteromo wà.
- 19 Nezewe rehe we ne o Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e ereiko
ureruwihawete romo tuweharupi
nehe.
Ereiko teko wazar romo tuweharupi
har romo.
- 20 Māràzàwe tuwe eremumaw kwarahy
tetea'u urerehe nezekaiw 'ym pà.
Aipo nema'enukwaw wi putar
urerehe nehe.
- 21 Uremuzewyr kar pe newe nehe,
o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Azeharomoete, uremuzewyr kar nehe.
Ezapo urereko àwàm urereko
awer zàwe nehe.
- 22 Aipo urereityk pe azeharomoete.
Aipo urewe nekwahy haw nupaw
pixik kwaw nehe.

Upaw.

EZEKIEW

EZEKIEW IPUAHU HAW ZÀWENUGAR PITÀI HAW Tupàn henaw

1 130 haw kwarahy rehe 4 haw zahy rehe
5 haw 'ar rehe ihe xaxeto Ezekiew her
ma'e ihe, Muzi ta'yr ihe, aiko Mawiron ywy

rehe Kemar yrykawhu iwyr ihe.
Zauxiapekwer werur Zutew tetea'u xe
wempipyhyk kwer romo wà, kwehe mehe wà.
Na'e ywak uzepirok kury. Tupàn hexakaw
uzexak kar ihewe kury. **2** A'e ma'e izeapo 'ym
mehe tuwihawete Zoaki umumaw 5 kwarahy

zemunehew paw pe wiko pà amo ywy rehe a'e. **3** A'e pe Mawiron ywy rehe Kemar yrykaw iwyr ainu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe ize'eg mehe ihe kury. Akwaw ipuner haw herehe tur mehe ihe.

4 Heme'e mehe aexak àmànuhu ywytu inuromo har kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi ur ma'e ihe. Ywàkun uhua'u ma'e uweraweraw. Ywàkun izywyr ywak ukaz. Tata myter pe heta amo ma'e heny katu ma'e itazu morog zàwenugar. **5** Àmànuhu myter pe aexak 4 ma'ea'yr zàwenugar ihe wà. Wanexakaw nuzawy kwaw teko wanexakaw. **6** Pitàitàigatu heta 4 huwa 4 ipepo rehe wà. **7** Wanetymà hà'yà'ygatu wà. Wapy nuzawy kwaw tapi'ak ipy. Heny katu itazu morog imuhygatu pyrer ài. **8** 4 huwa wanehe we 4 wapepo wanehe we heta 4 teko wapo wà no. Wapo upyta wapepo iwyr pe pitàitàigatu wà. **9** Ma'ea'yr pitàitàigatu upupirar mokoz upepo wà. Pitài ipepo apyr uhyk inugwer rehe. Nezewe a'e ma'ea'yr uzapo heme'lw puku haw uzuawyawygatu ma'e wà. Wata uzehezehe wetekwer heruwak 'ym pà wà.

10 A'e ma'ea'yr pitàitàigatu heta 4 huwa wà. Huwa henataromo har nuzawy kwaw teko huwa wà. Huwa awyze har rehe har nuzawy kwaw zàwàruhu iriàw huwa. Huwa iahurehe har nuzawy kwaw tapi'ak awa huwa. Huwa haikwerupi har nuzawy kwaw wiràhu huwa. **11** Wapepo ywak kutyr uzeupirar ma'e uhyk uzeake har ma'ea'yr wapepo rehe pitàitàigatu. Inugwer mokoz upepo pupe upyk wetekwer pitàitàigatu wà. **12** Ma'ea'yr upuner uzeiwyr katu ume'e haw rehe pitàitàigatu wà. A'e rupi oho wemimutar kutyr uwak 'ym pà wà.

13 Ma'ea'yr wamyter pe heta tapuru 'yw zàwenugar. Ukaz iko a'e. Utyrytyryk upytu'u 'ym pà. Tata uhu wera'u. Uweraweraw. **14** Ma'ea'yr uzàn ko rupi wà, uzàn kwe rupi wà no. Nuzawy kwaw àmàn iweraw paw wà.

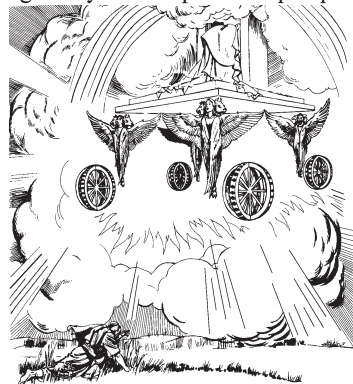
15 A'e 4 ma'ea'yr wanehe heme'e mehe aexak 4 wyramawa ywy rehe ihe. Wyramawa upyta ma'ea'yr wanuwake pitàitàigatu wà. **16** A'e 4 wyramawa uzuawyagatu wà. Heny katu ita hekuzar katu ma'e ài wà. Wyramawa nànan heta amo wyramawa uzeku'ahaw

ma'e. **17** Nezewe mehe wyramawa upuner wyzài ywy kutyr oho haw rehe uwauwak 'ym pà wà. **18** Ma'ereha tetea'u upeàrog wyramawa wamytepe har wà.

19 Ma'ea'yr wata mehe wyramawa wata wanupi wà. Ywy wi wazeupir mehe wyramawa uzeupir wà no. **20** Ma'ea'yr oho wemimutar pe wà. Wyramawa uzapo uzar wanemiapo wà no. Ta'e ma'ea'yr uzapo kar ma'e wanupe wà xe. **21** Nezewe mehe aze ma'ea'yr wata wà, wyramawa wata wà no. Aze upytu'u wà, upytu'u wà no. Aze uzeupir wà, uzeupir wà no.

22 Waàkàg wa'aromo heta wapykaw iapar ma'e ita heny katu ma'e iapo pyrer. **23** Upykaw iwyr pe ma'ea'yr upupirar mokoz upepo uwake har ikutyer pitàitàigatu wà. Upyk wetekwer inugwer upepo pupe wà no. **24** Aenu wapepo iànoànogaw wawewe mehe ihe. Nuzawy kwaw yryhu iànoànogaw. Nuzawy kwaw zauxiapekwer tetea'u wata ma'e waànoànogaw. Nuzawy kwaw Tupàn Upuner Wera'u Ma'e ize'egaw. Uwewe re upytu'u mehe uzemumyk wapepo wà. **25** Aenu amo ma'e waàkàg ipykaw i'aromo har ihe no.

26 Ipykaw iapar ma'e i'aromo heta amo tuwihaw henaw zàwenugar ita xapir iapo pyrer. Amo teko zàwenugar wapyk hehe a'e. **27** Heny katu itazu morog tata myter pe har ài. Hetekwer paw heny katu tata ài. **28** Heny haw nuzawy kwaw zanurape ywàkun inuromo har. A'e tainy uhyape katu ma'e inexak kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipuner haw ipuràg eteahy haw a'e pe henaw purupe.

Tupàn umuigo kar Ezekiew uze'eg imume'u har romo kury

2 ¹A'e ma'e hexak mehe a'ar ywy rehe heruwa imuhyk pà ywy rehe. Na'e ainu amo ize'eg mehe. — Awa ta'yr, epu'àm nehe ty. Heze'eg wer newe, i'i ihewe.

²Ize'eg mehe we Tupàn Hekwe wixw hepupe hemupu'àm pà kury. Aenu uze'eg ma'e ize'eg mehe.

³Awa ta'yr, Oromono kar teko Izaew izuapyapyr wanupe ihe kury. Heàmàtyry'ym a'e wà, heze'eg heruzar ire upytu'u pà wà. Te ko 'ar rehe na'ipureruzar wer kwaw heze'eg rehe wà. Nuzawy kwaw uwipy wà. ⁴Nahereruzar kwaw wà. Nuzeruze'eg kwaw herehe wà no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wazar ihe, hepurumume'u wer amo ma'e rehe wanupe. Oromono kar wanupe ihe kury. Emume'u heze'eg wanupe nehe. ⁵Aze ru'u uzekaiw putar nerehe wà no. Aze ru'u nan. Nezewe rehe we ukwaw putar heze'eg imume'u har romo nereko haw wà nehe. — Wiko zaneinuromo a'e, i'i putar newe wà nehe.

⁶Ne Awa ta'yr ne, ekyze zo wanuwi nehe. Ekyze zo wanemimume'u ràm wi nehe. Umume'u putar neàmàtyry'ym àwàm wà nehe. Nererekoaiw putar wà nehe. Wamyter pe nereko haw nuzawy kwaw zawazyr wamyter pe nereko haw nehe. Nezewe rehe we ekyze zo wanu wi nehe. Ekyze zo waze'eg wi nehe no. ⁷Amume'u kar putar ma'e newe nehe. Emume'u a'e ma'e paw wanupe nehe. Aze uzekaiw nerehe wà nehe, emume'u wanupe nehe. Aze nuzekaiw kwaw nerehe wà nehe, nezewe rehe we emume'u wanupe nehe. Nema'enukwaw waneko haw rehe nehe. Nuweruzar katu kwaw heze'eg wà.

⁸Awa ta'yr, ezekaiw katu heze'eg rehe nehe. Eiko zo heze'eg heruzar 'ymar romo nehe. Eiko zo wazàwe nehe. Ezurupeka heremimono ràm i'u pà nehe.

⁹Na'e aexak amo ipo amo pape imàmàn pyrer ipyhykar kury. ¹⁰Urauraw a'e pape kury. Heta ze'eg imuapyk pyrer mokoz pegwer rehe. Heta iaiw ma'e hehe imuapyk

pyrer: tahy haw rehe tàhetàhemaw, zemumikahy haw imume'u haw, kuhemaw.

3 ¹Uze'eg wi Tupàn ihewe kury. — Awa ta'yr, e'u ko pape nehe. A'e re eze'eg eho Izaew wanupe nehe, i'i ihewe.

²Na'e azurupeka kury. Umur a'e pape i'u kar pà ihewe. ³Na'e uze'eg ihewe. Awa ta'yr, E'u ko pape newe heremimono nehe. Emynehem nerie ipupe nehe, i'i ihewe. Na'e a'u kury. Hete katu hàir ài.

⁴— Awa ta'yr, Emume'u ko heze'eg eho teko Izaew wanupe nehe kury. ⁵Noromono kar kwaw amo ae teko wanupe ihe. Neànàm romo waneko wà. Erekwaw waze'eg. Izaew izuapyapyr romo wanekon wà. ⁶Aze mo oromono ywy uhua'u ma'e rehe har wanupe, aze mo ze'eg zawaiw katu ma'e rupi uze'eg wà, aze mo nerenu katu kwaw waze'eg, a'e teko uzekaiw mo nerehe wà. ⁷Teko Izaew nuzekaiw kwaw nerehe wà nehe. Ta'e na'ipurenu wer kwaw heze'eg rehe a'e wà xe. Paw rupi nahereruzar kwaw wà. Heàmàtyry'ym wà no. ⁸Ko 'ar rehe urumuigo kar putar wazàwe ihe nehe kury. ⁹Urumukàg putar ihe nehe. Nekàg putar itahu ài nehe. Urumuàtà putar nehe no. Ereiko putar ita tàtà ma'e niàmà her ma'e ài nehe. A'e rupi ekyze zo wanuwi nehe. Nepyтуhegatu zo wanuwi nehe no, i'i Tupàn ihewe.

¹⁰Uze'eg wi Tupàn ihewe kury. — Awa ta'yr, Ezekaiw katu ko ze'eg rehe nehe. Nema'enukwaw katu heremimume'u rehe nehe. ¹¹A'e re eze'eg eho neywy rehe har wanupe nehe. Kwehe mehe zauxiapekwer weraha a'e teko amo ywy rehe wemipyhyk kwer romo wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar amume'u ma'e newe. Emume'u a'e ma'e eho wanupe nehe. Aze uzekaiw nerehe wà nehe, aze nuzekaiw kwaw nerehe wà nehe, nezewe rehe we emume'u wanupe nehe.

¹²Na'e Tupàn Hekwe hereraha ywate kury. Amo uze'egahy àmàn ànoànogaw ài heraikeromo. — Pemume'u katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipuner haw ywak ywate ma'e rehe nehe. Pemume'u katu ipuràg eteahy haw nehe no.

13 Aenu ma'ea'yr ywate wazepepopetek mehe ihe wà. Aenu ywyrāmawa iànoàng mehe ihe no. Iànogaw nuzawy kwaw àmàn iànogaw. 14 Na'e Tupàn ipuner haw wiko hezar romo kury. Hekwe hereraha a'e wi. Na'e aikwahy kury. Aiko iro haw pupe tynehem ma'è ài. 15 Na'e aha Tew-Amiw pe Kemar yrykawhu iwyr har pe kury. Zutew ipyhyk pyrer romo heraha pyrer wiko a'e pe wà. Amumaw 7 'ar a'e pe hereko pà ta'e heremixak kwer a'e xe, hereminu kwer a'e no xe, hemupytuhegatu kar a'e xe.

Ezekiew wiko Izaew wanehe ume'egatu ma'e romo a'e

16 A'e 7 'ar pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe nezewe a'e kury.

17 — Awa ta'yr, i'ì ihewe. — Urumuigo kar Izaew wanehe ume'egatu ma'e romo ihe. Aze hepurumume'u wer amo ma'e rehe wanupe nehe, eremume'u putar wanupe nehe. 18 Aze amume'u amo awa ikatu 'ym ma'e imàno àwàm nehe, — Epytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze nere kwaw izupe ipyro pà nehe, a'e awa umàno putar ikatu 'ym ma'e iapo har romo a'e nehe. Ereiko putar izuka har zàwenugar romo nehe. 19 Aze eremume'u a'e ma'e izupe nehe, aze a'e re nupytu'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, nezewe rehe we umàno putar nehe. Neremàno kwaw a'e mehe nehe.

20 Aze amo awa ikatu ma'e uzyppyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, aze amono kar a'e awa umàno àwàm huwake nehe, umàno putar a'e nehe, aze neremume'u kwaw a'e ma'e izupe nehe, umàno putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo a'e nehe. Nahema'enukwaw kwaw hemiapo kwer ikatu ma'e rehe ihe nehe. Ereiko putar izuka har zàwenugar romo nehe. 21 — Ezapo zo ikatu 'ym ma'e nehe, aze ere amo awa ikatu ma'e pe nehe, aze uzekaiw nerehe ikatu 'ym ma'e iapo 'ym pà nehe, wikuwe putar nehe. Neremàno kwaw ne nehe no, i'ì Tupàn ihewe.

Tupàn uzapo Ezekiew uze'eg 'ym ma'e romo kury

22 Na'e akwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipuner haw heruwake hin mehe ihe kury. Aenu ize'eg mehe no. — Epu'am ywyàpyznaw pe neho pà nehe. A'e pe nehem mehe aze'eg putar newe nehe, i'ì ihewe.

23 Na'e aha ywyàpyznaw pe kury. Aexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàgaw ipuner haw rehe we a'e pe. A'e 'ym mehe aexak nezewe nugar yrykawhu Kemar izywyr no. A'ar hezeamumew pà heruwa ywy rehe imuhyk pà. 24 Tupàn Hekwe wixe hepupe hemupu'am pà. Na'e Tupàn uze'eg ihewe. — Eho neràpuz me kury. Epyta ipupe iwàpytym pà nehe. 25 Ne, Awa ta'yr, ne ty. Amo neàpixixi putar kyhàhàm pupe a'e wà nehe. Nerepuner kwaw a'e wi nehewaw rehe nehe. 26 Amupytu'u kar putar neapeku nehe. A'e mehe nerepuner kwaw heze'eg imume'u haw rehe a'e teko hereruzar 'ymar wanupe nehe. 27 A'e re nehe, newe heze'eg wi mehe nehe, nemuze'eg wi kar mehe nehe, eremume'u putar heze'eg a'e teko wanupe nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Amo wenu katu putar heze'eg wà nehe. Amo nuenu kwaw wà nehe. Ta'e teko heàmàtry'ymar romo wanekon wà xe.

Zeruzarez rehe ma'e imume'u haw

4 ¹ Uze'eg wi Tupàn ihewe. — Awa ta'yr, epyhyk ywy imuàtà pyrer nerenataromo imono pà nehe. Ezapo Zeruzarez tawhu hagapaw a'e ywy imuàtà pyrer rehe nehe. ² Iapo mehe exak kar zauxiapekwer tetea'u izywyr ne wà nehe. Iàmàtry'ymar uzapo pàrirogawtàta rehe uzeupir àwàm wà. Uzapo tàpuz aiha ma'e pàrirogawtàta huwake uzeupir àwàm romo wà no. Umuapyk uker haw a'e pe wà. Wereko pàrirogawtàta heitykawhu wà no. Emuapyk a'e ma'e hagapaw a'e ywy imuàtà pyrer rehe paw rupi katete nehe no. ³ Na'e epyhyk amo zapepopew itaper iapo pyrer nehe kury. Emuapyk pàrirogawtàta ài newi tawhu ipykaw romo nehe. Eruwak neruwa tawhu ikutyre nehe. Heta izywyr umàmàn ma'e. Ne

ereiko izywyr umàmàn ma'e romo. A'e ma'e neremiapo rà m wexak kar putar uzeapo ma'e rà m Izaew wanupe nehe.

4-5 Ezeàpàrirog nepehegwer neahur rehe har rehe nehe. Ta'e amono putar teko Izaew wakatu 'ymaw nerehe ihe nehe. Eremumaw putar 390 'ar a'e pe nezeàpàrirog pà nehe, wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hupir pà nehe. Azepyk heremaihu wanehe 390 kwarahy imumaw kar pà wanupe. Ne'ar pitàitàigatu upyta pitài kwarahy hexak kar haw romo. **6** A'e ma'e imumaw ire nehe, ewak nepehegwer neawyze har rehe har rehe nezeàpàrirog pà nehe. Emumaw 40 'ar Zuta wanemiapo kwer hereko pà nehe. Ta'e wanehe hezepykaw umumaw 40 kwarahy a'e xe.

7 Eme'egatu Zeruzarez rehe nehe. Iamàtry'ymar umàmàn wà izywyr wà. Ezemuàgà'ym heze'eg imume'u haw a'e tawhu pe har wanupe nehe. **8** Uruzàpixipixi putar nehe. Nezewe mehe nerepuner kwaw newakaw rehe inugwer nepehegwer rehe nehe. Iamàtry'ymar upytu'u putar tawhu izywyr umàmàn ire wà nehe. Xo a'e 'ar mehe zo erepuner netyrykaw rehe nehe.

9 Epyhyk arozràn nehe kury: arozràn, xewar, eriwi, arozràn pixik ma'e, awez. Emupyran inuinuromo paw rupi typy'ak iapo pà nehe. Nepehegwer neahur rehe har rehe nezeàpàrirog mehe 390 'ar imumaw mehe ere'u putar a'e typy'ak nehe. **10** Xo 4 typy'ak pixik ma'e zo erepuner i'u haw rehe 'ar nà nàn nehe. Mewe katu e'u nehe. **11** Nere'u kwaw 'y tetea'u nehe no. Xo mokoz kanek por zo ere'u putar 'ar nà nàn nehe. Mewe katu ere'u putar nehe. **12** Eremono'og putar teko wanepuxi kwer uxinig ma'e kwer zepe'aw romo nehe. Eremupytàg putar typy'ak tātàpyzgwer rehe nehe. Na'e ere'u putar a'e typy'ak katu pe nehe. Teko paw ume'e putar nerehe i'u mehe wà nehe.

13 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Agwer temi'u na'ikatu kwaw herenataromo a'e. Wamuhàmuhàz mehe amo ywy rehe nehe, Izaew u'u putar temi'u herenataromo ikatu 'ym ma'e a'e wà nehe no.

14 Awazar Tupàn ze'eg izupe. — O, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ezapo kar zo agwer ma'e ihewe nehe. Nuzemumaw pixik kwaw temi'u nerenataromo ikatu 'ym ma'e i'u pà. Hekwarer mehe arer we na'u kwaw ma'ea'yr ho'o kwer ihe, aze a'e ma'e umàno e a'e. Aze zawar behaite ma'e upei'ài'àng amo ma'ea'yr zuka pà, na'u kwaw ho'o kwer, a'e izupe.

15 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. — Ikatu, i'i ihewe. — Erepuner tapi'ak hepuxi kwer hapy haw rehe zepe'aw romo nehe. Emupytàg netypy'ak hehe nehe no.

16 Umume'u amo ma'e no. — Awa ta'yr, Namuhem kar kwaw typy'ak Zeruzarez tawhu pe har wanupe ihe nehe. Na'e teko upuraw putar ma'erahy wà nehe. Temi'u pixika'i omono putar teko wanupe pitàitàigatu tuweharupi wà nehe. 'Y pixika'i nezewegate no. **17** Typy'ak upaw putar nehe. 'Y upaw putar nehe no. Hehaite putar wà nehe. Iahykaw rehe umàno putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo wà nehe.

Ezekiew upin u'aw

5 **1** Uze'eg wi Tupàn kury. — Awa ta'yr, Epyhyk takihepuku nehe. Ezupin neamutaw nehe. Ezupin ne'aw nehe no. A'e re exak ne'aw ipuhuz haw hagapaw rehe nehe. Emuza'aza'ak na'iruz pehegwer romo nehe. **2** Iamàtry'ymar upaw putar tawhu izywyr umàmàn ire wà nehe. A'e 'ar mehe eho tawhu myter pe nehe. Eapy ne'aw ipehegwer neamutaw ipehegwer rehe we a'e pe nehe. A'e re eata tawhu izywyr nehe. Ekixikixi amo ne'aw ipehegwer takihepuku pupe nehe. Ipehegwer iahykaw rehe har emomor ywate nehe. Ywytu weraha putar nehe. Na'e azamàtry'ym tawhu hetakihepuku pupe ihe nehe. **3** Emonokatu amo ne'awer nehe. Emomog a'e ne'aw nekampiruku heme'ywyr rehe nehe. **4** Ezo'ok amo ne'awer tata pupe heityk pà nehe. Tuwe ukaz nehe. Tata izewi uhem ma'e kwer uhàhàz putar Izaew nà nàn nehe.

5 Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wà kury. — Eme'e Zeruzarez tawhu

rehe nehe. Amono ywy myter pe ihe. Amono amogwer ywy izywyr ihe wà. **6** Nezewe rehe we Zeruzarez upytu'u heze'eg heruzar ire wà. Iaiw wera'u amo ywy rehe har wanuwi wà. Upytu'u wera'u hereruzar ire teko uiwyr har wanuwi wà no. Zeruzarez pe har weityk heremiapo kar haw wà. Na'ipureruzar wer kwaw heze'eg rehe wà. **7** Zeruzarez, ezekaiw heze'eg rehe nehe kury. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar romo ihe. Naperuzar kwaw heze'eg. Napezekaiw kwaw heremiapo kar rehe. A'e rupi peaiw wera'u teko peiwyr har wanuwi. Pezapo ma'e amo ywy rehe har wanemiapo zàwenugar. **8** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar ihe, amume'u pekutyr har romo herekuwe haw ihe kury. Amume'u putar penemiapo kwer ihe nehe. Teko paw penexak putar a'e 'ar mehe wà nehe. **9** Pezapo iaiw ma'e tete'a'u. A'e rupi azepyk putar Zeruzarez rehe ihe nehe. Nazepyk pixik kwaw hehe nezewe amo 'ar mehe. Nazepyk pixik kwaw hehe nezewe amo 'ar mehe nehe no. **10** A'e rupi nehe, Zeruzarez pupe awa u'u putar wa'yr wà nehe. Kwàkwàmo u'u putar u wà nehe no. Azepyk putar penehe nehe. Wikiwe ma'e ràm amuhàmuhàz putar ywy nànan ihe wà nehe no.

11 — Na'aw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar ize'eg xe kury: Pemuaiw heràpuzuhu ikatu 'ym ma'e nànan, izipiw ma'e nànan no. A'e rupi amume'uahy ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury: Apumumaw putar pepuhareko 'ym pà ihe nehe. **12** Apumuzà'aza'ak putar na'iruz pehegwer romo ihe nehe. Pitài pehegwer umàno putar tawhu pupe wà nehe, ma'eahy pupe ma'uhez haw pupe wà nehe. Zauxiapekwer uzuka putar amo pehegwer katu pe tawhu huwake wà nehe. Amuhàmuhàz putar ikurer ywytu rehe ihe wà nehe. Na'e aha putar wanaikweromo hetakihepuku heraha pà ihe nehe no.

13 Pekwaw putar hekwahy haw ipuhuz haw paw rupi nehe, hekwahy uhua'u ma'e paw rupi nehe. Te amo 'ar mehe uhky putar ihewe nehe. A'e ma'e iapo mehe nehe, pezeruzar

putar ko ma'e rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u a'e ma'e paw ihe, ta'e napezeruzar kwaw herehe pe xe. Herehe pezeruzar 'ymaw hemuikwahy kar a'e. **14** Urumumew kar putar zauxiapekwer wanupe ihe nehe, Zeruzarez. A'e mehe teko neywyr har a'e wà nehe, nerupi oho ma'e kwer a'e wà no, uze'eg urywahyhy putar nepupe wiko ma'e wanehe a'e wà nehe.

15 Hekwahy mehe peme nehe, Hekwahy haw uhua'u mehe, penehe hezepyk mehe nehe, teko peiwyr har paw ipytuhegatu putar wà nehe. Ihuhuk wer putar penehe um'e mehe wà nehe. Uze'eg urywahyhy putar penehe wà nehe. **16** — Pemono zo temi'u wanupe nehe, a'e putar teko peiwyr har wanupe nehe. Nezewe mehe pemàno putar pema'uhez haw pupe nehe. Pema'uhez haw hahy haw pekutuk putar u'yw hakwa katu ma'e ài nehe. Nuzawy kwaw u'yw pezuka àwàm nehe. **17** Amono kar putar ma'eahy haw peme nehe. Amono kar putar miar ipuruzukaiw ma'e peme ihe wà nehe. Uzuka putar pena'yr wà nehe. Amono putar na'iruz ma'e peme ihe nehe no: ma'eahy haw, puruzuka haw, zeàmàtry'ymawhu. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn a'ua'u wamuwete haw na'ikatu kwaw Tupàn pe

6 ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe nezewe a'e.

2 — Awa ta'yr, Eme'e wywytyruhu Izaew ywy rehe har wanehe nehe. Emume'u heze'eg wanupe nehe. **3** — Peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar ize'eg nehe. Uze'eg iko kury: wywytyruhu wanupe, wywytyr wanupe, wywàpyznaw wywytyr rupi har wanupe, wywàpyznaw wanupe. Na'aw ize'eg xe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar amono kar putar takihpuku ihe nehe. Teko umuwete tupàn a'ua'u a'e wà. Takihepuku umumaw putar wamuwete haw wà nehe. **4** Aeityk putar ma'e ihe nehe: tupàn a'ua'u henataromo ma'eahy hapy haw, yhyk zàwenugar ikaz haw no. Amumew paw rupi ihe nehe. Azuka putar a'e pe har paw uzar

tupàn a'ua'u wanenataromo ihe wà nehe. **5** Amuhàmuhàz putar umàno ma'e kwer wanetekwer ihe wà nehe. Amuhàmuhàz putar wàkàgwer ma'ea'yr hapy haw waiwyr nehe. **6** Amumew putar tawhu Izaew ywy rehe har paw ihe wà nehe. Amumaw putar tupàn a'ua'u wamuwete haw paw nehe no. Azuhazuhaw putar ma'ea'yr hapy haw paw nehe. Azuhazuhaw putar wazar tupàn a'ua'u ihe wà nehe no. Azuhazuhaw putar yhyk zàwenugar paw nehe no. Wanemiapo kwer paw ukàzym putar nehe. **7** Azuka putar teko ywy nànan ihe wà nehe. Wikuwe ma'e ràm hekwaw putar wà nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ereiko ne, i'i putar ihewe wà nehe.

8 Apyro putar amo izuka haw wi ihe wà nehe. Amuhàmuhàz putar umàno 'ym ma'e kwer ihe wà nehe. **9** Zauxiapekwer weraha putar a'e teko weko haw pe wemipyhyk kwer romo wà nehe. A'e pe wiko mehe ima'enukwaw putar herehe wà nehe. — Azeharomoete uzepyk zanerehe a'e, i'i putar ihewe wà nehe. — Zanemumaranager kar a'e, i'i putar ihewe wà nehe no. Ta'e wapy'a uzeruzar 'ym ma'e hereityk a'e wà xe. Nahemuwete kwaw wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u wà. Na'iakatuwawahy kwaw uzehe a'e wà nehe, ta'e iaiw a'e wà xe. Uzapo purumuhuk kar ma'e wà. **10** Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Namume'u e kwaw wanehe hezepyk àwàm.

Izaew wanemiapo kwer ikatu 'ygywer

11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uze'eg wi kury.

— Ezekiew, eruwak nepo nehe. Erukwar nepy nehe no. Ehapukaz nezemumikahy haw hexak kar pà nehe. Ta'e Izaew uzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u a'e wà xe. Uzapo purumuhuk ma'e wà no. Umàno putar zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe, uma'uhez haw pupe wà nehe, ma'eahy haw pupe wà nehe no. **12** Muite wiko ma'e ràm ima'eahy putar umàno pà wà nehe. Pepa'i wiko ma'e uzezuka kar putar zeàmàtyry'ymawhu pe wà

nehe. Ikurer umàno putar ma'uhez haw wi wà nehe. Ukwaw putar hekwahy haw ipuhuz haw wà nehe. **13** Umàno ma'e kwer wanetekwer uhàuhàz putar tupàn a'ua'u wainuinuromo wà nehe, ma'ea'yr hapy haw izywyzywywyr wà nehe no. Teko wapy ma'e tupàn a'ua'u wanenataromo wà. Wanetekwer uhàuhàz putar a'e pe wà nehe: wywytyr rehe wà nehe, wywytyruhu apyr nànan wà nehe no, wywra ikyr katu ma'e paw wawype wà nehe no, wywra kawar her ma'e uhua'u ma'e wawy pe wà nehe no. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e wà nehe. **14** Na'e apyho putar hepo ihe nehe. Amumaw putar waiwy ihe nehe. Azypyrog wywyxiguu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rehe nehe. Aha putar Himina tawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe har pe nehe no. Amuhem kar putar teko paw a'e ywy wi ihe wà nehe. Napuhareko kwaw wazài Izaew waneko haw nehe. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e wà nehe.

Iahykaw uhem kwez kury

7 **1** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe nezewe a'e.

2 — Awa ta'yr, Ko ma'e amume'u teko Izaew ywy rehe har wanupe ihe: Upaw ma'e paw rupi kury. Ko ywy upaw kwez kury.

3 Teko Izaew ywy rehe har wà, iahykaw uhem kwez kury. Pexak putar hekwahy haw nehe. Ta'e azepyk penehe penemiapo kwer hekuzaromo ihe xe. Apuraraw kar putar ma'erahy peme nehe, ta'e pezapo xiroahy haw pe xe. **4** Azepyk putar penehe pepuhareko 'ym pà nehe. Azepyk putar penehe penemiapo kwer purumuhuk kar ma'e kwer hekuzaromo nehe. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

5 Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg a'e.

— Iaiw haw u'ar putar penehe a'e wà nehe. U'ar putar amo nehe. Na'arewahy u'ar putar amo no. **6** Upaw ma'e paw rupi. Iahykaw

uhem kwez kury. Apumumaw kwez kury. 7 Pe ko ywy rehe har, iahykaw uhem iko peme kury. Uhem amo 'ar iko. A'e 'ar mehe puruzeàmimaw ywytyruhu pe har pe napezapo kwaw mynykaw nehe. Xo xiroxiroahy haw heta putar nehe.

8 Na'arewahy pexak putar hekwahy haw ipuner haw nehe. Azepyk penehe penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo. Pezapo purumuhuhuk kar ma'e. A'e rupi pepuraraw putar ma'erahy nehe. 9 Napupuhareko kwaw ma'erahy peme ipuraraw kar mehe nehe. Azepyk putar penehe ikatu 'ym ma'e penemiapo kwer hekuzaromo nehe. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. Pekwaw putar penehe zepyk ma'e romo herekuwe haw nehe no.

10 Iaiw haw 'ar uhem iko kury. Heta puruzuka haw ywy nànan. — Aiko wera'u amo wanuwi ihe, i'i wera'u teko oho waiko tuweharupi wà. 11 Heta wera'u puruzuka haw tuweharupi. Azepyk teko wanehe nezewe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo ihe. Wama'e paw ukàzým putar nehe: wanemetarer, wanehe teko waze'egatu haw, wapuner haw.

12 Uhem amo 'ar iko. Na'iarew kwaw kury. A'e 'ar mehe teko ume'eg e ma'e wà nehe, ume'eg kar e ma'e wà nehe no. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy haw u'ar wanehe paw rupi nehe xe, ikàg ma'e wanehe nehe, ikàg 'ym ma'e wanehe nehe no. 13 Ozo'ok putar ma'eme'egar wama'e wanuwi wà nehe. Ma'eme'egar nupuner kwaw a'e ma'e imono'og wi haw rehe wà nehe. Umàno a'e 'ym mehe we nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy haw u'ar putar wanehe a'e nehe xe. Ikatu 'ym ma'e nuikuwe kwaw wà nehe. 14 Upy uxi'àm ma'e'ak kwer iapo pyrer wà. Paw rupi uzemuàgà'ym wà. Nezewe rehe we ni amo noho kwaw zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy haw u'ar putar wanehe paw rupi katete nehe xe.

Zepykaw Izaew wanehe har

15 Heta zeàmàtyry'ymaw nahu rupi. Heta ma'eahy haw tàpuz me wà. Heta ma'uhez haw ipupe no. Kaiwer pe wiko ma'e umàno putar zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe. Ma'eahy haw uzuka putar tawhu pupe har wà nehe. Ma'uhez haw uzuka putar wà nehe no. 16 Pykahu ywyàpyznaw pe har oho ywytyruhu pe ikatu 'ymaw wi uhem pà wà. Amo teko uzàn putar ywytyruhu pe nezewegatete wà nehe. Paw rupi ikuhem putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe wà nehe. 17 Wakàgaw uhem putar teko paw wapo wanuwi nehe. Wapenàràg uryryryryz putar nehe no. 18 Umunehew putar ma'eryru pàn iànàm ma'e iapo pyrer uzemumikahy haw hexak par pà wà nehe. Uryryryryz putar wywa ikyr katu ma'e ài wà nehe. Upin putar wàkàg wà nehe. Paw rupi imaranugar putar wà nehe no. 19 Weityk putar wemetarer or nahu rupi wà nehe. Weityk putar parat hehe wà nehe no. Ta'e Tupàn hekwahy mehe wanemetarer nupuner kwaw wapyro haw rehe izuwi xe. Nupuner kwaw wemimutar ime'eg kar haw rehe ipupe wà. Nupuner kwaw wie imynehemaw rehe ipupe wà no. Wanemetarer or a'e, parat a'e no, uzapo kar ikatu 'ym ma'e uzar pe a'e wà. 20 — Hema'e ita hekuzar katu ma'e ipuràg eteahy a'e, i'i purupe wà. Nezewe rehe we uma'ema'e a'e ita ipuràg eteahy ma'e tupàn a'ua'u purumuhuhuk kar ma'e romo iapo pà wà. A'e rupi Tupàn umuzewaru katu kar a'e teko wemetarer wi a'e wà.

21 — Amono kar putar teko amo ywy rehe har waiwy pe ihe wà nehe. A'e teko imunar putar wama'e rehe wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Ikatu 'ym ma'e weityk putar wemetarer paw izipiw ma'e ài a'e wà nehe. 22 Zauxiapekwer amo ywy rehe har umuaiw putar heràpuzuhu wà nehe. Nazapo kwaw ma'e a'e mehe nehe. Imunar ma'e wixe putar ipupe imuaiw pà wà nehe. Nazapo kwaw ma'e a'e 'ar mehe nehe.

23 Xiroxiroahy haw uhua'u kury. Ywy tynehem upuruzuka ma'e pupe. Tawhu tynehem puruzuka haw pupe. 24 Arur putar

amo wyy rehe har iaiw ma'e ihe wà nehe. Amono putar penàpuz a'e teko wanupe ihe nehe. Amuaiw kar putar peneko haw hemuwete katu haw teko uzeruzar 'ym ma'e wanupe ihe nehe. A'e 'ar mehe te awa ikàg ma'e upytu'u uzehe uzeruzar ire wà nehe. **25** Ma'erahy haw wi pehem 'ymaw uhem iko kury. Pekar putar zepe zeàmàtyry'ym 'ymaw nehe. Napexak kwaw nehe. **26** Heta putar iaiw haw nehe. Na'arewahy uzeapo putar amo iaiw haw nehe no. Heta tetea'u putar nehe. Teko umume'u ikatu 'ym ma'e izeapo awer wà nehe. Na'arewahy umume'u putar amo wà nehe no. Pexak putar uzeapo ma'e rà m nehe. Na'e pepurano putar heze'eg imume'u har wanehe nehe. — Ma'e uzeapo iko, peze putar wanupe nehe. Xaxeto numu'e kwaw teko wà nehe. Ta'e nukwaw kwaw ma'e a'e wà xe. Tàmuzgwer nupureruze'eg kwaw wà nehe, ta'e nukwaw kwaw ma'e a'e wà xe. **27** Tuwihawete uzai'o putar nehe. Ta'yr upytu'u ikatu ma'e hàro re nehe no. Teko uryryryryz putar ukyze pà wà nehe no. Azepyk putar penehe penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo ihe nehe. Pepuraraw kar ma'erahy amo wanupe. A'e rupi apuraraw kar putar ma'erahy peme nezewegatete ihe nehe no. Nezewe haw iapo mehe aexak kar putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw purupe ihe nehe.

EZEKIEW IPUAHU HAW ZÀWENUGAR MOKOZ HAW

Zeruzarez pe har umuwete tupàn ua'u wà

8 **1** Amo 'ar mehe Zuta wyy rehe har wanuwihaw ur heràpuz me herexak pà wà. A'e 'ym mehe zauxiapekwer weraha a'e tuwihaw wemipyhyk kwer romo wà. Umumaw 6 kwarahy 6 zahy 5 'ar nezewe wiko pà wà. Na'e ur herexak pà wà kury. A'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ipuner haw ur herehe a'e kury. **2** Ame'e ma'e puahu zàwenugar hexak pà kury. Aexak amo wikuwe ma'e. Nuzawy kwaw ma'e tata iapo pyrer. Iku'aw iwy pe nuzawy kwaw tata. Iku'aw ài 'i'aromo heny katu ita morog imuhygatu pyrer. **3** Upyho

opo zàwenugar he'aw ipyhyk pà. A'e puahu zàwenugar hexak mehe Tupàn Hekwe herupir ywate Zeruzarez tawhu pe hereraha pà kury. Hereraha tàpuzuhu hukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pupe. A'e pe heta amo tupàn ua'u hagapaw. Iro Tupàn pe a'e.

4 A'e pe aexak tatainy Tupàn Izaew wazar a'e pe heko haw hexak kar haw ihe. A'e 'ym mehe aexak nezewe nugar Kemar yrykawhu huwake puahu haw hexak mehe no.

5 Uze'eg Tupàn ihewe kury. — Awa ta'yr, Eme'e kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe kury, i'i. Ame'e kury. Aexak tupàn ua'u hagapaw Tupàn pe iro ma'e ihe, ma'ea'yr hapy haw huwake ukenawhu huwake ihe.

6 Uze'eg wi Tupàn ihewe. — Awa ta'yr, Aipo erexak uzeapo ma'e. Eme'e teko Izaew wanemiapo iro ma'e rehe kury. Tuweharupi hemuniryk kar wewera'i herenaw ikatuhay ma'e wi wà. Erexak putar ma'e imaranugar haw iaiw wera'u ma'e nehe no, i'i ihewe.

7 Hereraha katu pe teixe haw huwake kury. Wexak kar pàrirogaw ikwar ihewe. **8** — Awa ta'yr, Ezuka 'àg pàrirogaw heityk pà nehe, i'i ihewe. Azuka pàrirogaw amo teixe haw hexak pà. **9** — Eixe ma'e ikatu 'ym ma'e purumumaranager ma'e hexak pà nehe, teko wanemiapo hexak pà nehe, i'i ihewe.

10 Aixé hexak pà. Moz hagapaw tetea'u upyk pàrirogaw. Amo ma'ea'yr Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e tetea'u heta no. Izaew umuwete a'e ma'e hagapaw wà. **11** 70 Izaew wanuwihaw wiko a'e pe wà. Zazani Xàpà ta'yr wiko wainuromo. Pitàitàigatu upyhyk yhyk zàwenugar ikaz haw wà. Tàtāxiner uhem ikaz haw wi. **12** Na'e Tupàn upuranu herehe. — Awa ta'yr, Aipo erexak Izaew wanuwihaw wanemiapo. Umim wemiapo amo wanuwi wà. Umuwete katu uzar ipypyaikaw pyrer ma'e hagapaw tetea'u hereko har pupe wà. Nezewe i'i wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuexak kwaw zaneremiapo a'e. Zanereityk a'e, i'i uzeupeu wà.

13 Na'e Tupàn uze'eg wi ihewe. — 'Aw tuwihaw uzapo putar iaiw wera'u ma'e a'e wà

nehe. Erexak putar iapo mehe ne wà nehe, i'i ihewe.

14 Na'e hereraha tàpuzuhu wi ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pe kury. Wexak kar kuzà ihewe wà. A'e kuzà uzai'o tupàn Tamuz her ma'e imàno awer rehe wà.

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuranu herehe. — Awa ta'yr, Aipo erexak wanemiapo. Uzapo putar iaiw wera'u ma'e a'e wà nehe. Erexak putar iapo mehe ne wà nehe, i'i ihewe.

16 Na'e hereraha katu pe tàpuzuhu huwaxe kury. Heta 25 awa a'e pe tàpuzuhu pe teixe haw huwaxe wà, ma'ea'yr hapy haw huwaxe wata haw huwaxe wà. Upyta ukupew tàpuzuhu kutyr wà. Ume'e kwarahy ihemaw kutyr wà. Uzeamumew ywy kutyr kwarahy uhem ma'e imuwete katu pà wà.

17 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. — Awa ta'yr, Aipo erexak wanemiapo. 'Aw teko Zuta ywy rehe har uzapo purumumaranager kar haw tetea'u wà. Erexak wanemiapo. Nezewe rehe we nuhyk kwaw wanupe. A'e rupi heta puruzuka haw taw nànan ko ywy rehe. Uzapo iaiw ma'e hemuikwahy kar pà wà. Uzapo iaiw ma'e heràpuzuhu pupe hemuikwahy wera'u kar pà wà. Exak iaiw ma'e herenataromo wanemiapo nehe. 18 A'e rupi wexak putar hekwahy haw ipuner haw a'e wà nehe. Namuhem kar kwaw ni pitài izuwi nehe. Uhapukaz putar wahyhaw rupi ihewe wà nehe, upyro àwàm henoz pà ihewe wà nehe. Napyro kwaw ihe wà nehe, i'i ihewe.

Zeruzarez pe har wanehe zepykaw

9¹ Na'e ainu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wahyhaw rupi ize'eg mehe ihe kury. Pezur xe nehe, tawhu rehe uzepyk ma'e wà. Perur pema'emumaw haw nehe.

2 A'e 'ar mehe we 6 awa ur tàpuzuhu wi wà kury, ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rupi wà kury. Pitàitàigatu werur puruzuka haw uhua'u ma'e wà. Amo awa kamir irin iapo pyrer imunehew har ur wanupi no. Werur pape a'e. Werur ikair haw

no. Paw rupi ur ma'ea'yr hapy haw itazu morog iapo pyrer huwaxe upyta pà wà.

3 Tatainy Izaew wazar a'e pe heko haw hexak kar haw uhyape katu ma'e a'e, ma'ea'yr ipepo ma'e wa'aromo har a'e, uzeupir a'e wi tàpuzuhu pupe teixe haw pe oho pà kury. Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uhapukaz awa kamirpuku irin iapo pyrer imunehew har pe kury.

4 — Eho Zeruzarez tawhu nànan nehe. Teko uzapo purumupytuhegatu kar haw tetea'u xe wà. Amo uzemumikahy wikwahy pà a'e ma'e hexak mehe wà. Emuapyk amo ze'eg a'e teko wanehàpykàg rehe nehe, i'i izupe.

5 Aenu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amogwer awa wanupe ize'eg mehe. — Peho tawhu rupi haikweromo teko paw wazuka pà nehe. Pemuhem kar zo amo pe wà nehe. Pepuhareko zo amo pe wà nehe. 6 Pezuka paw rupi pe wà nehe: tua'uhez ma'e wà, ihya'uhez ma'e wà, kwàkwàmo wà, kuzàtài wà, kuzà wà, wamemyr wà. Aze amo wereko a'e ze'eg wehàpykàg rehe nehe, pezuka zo nehe. Pezypyrog xe heràpuzuhu pupe nehe, i'i wanupe. Uzypyrog tuwihaw tàpuzuhu henataromo har wazuka pà wà kury.

7 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wanupe. — Pemuaiw heràpuzuhu nehe. Pemynehem umàno ma'e kwer wanetekwer pupe nehe. Pezypyrog pema'ereko haw kury, i'i. Na'e uzypyrog teko tawhu pupe har wazuka pà wà kury.

8 Wazuka mehe we apyta a'e pe ihe zutykài ihe. Azeityk ywy rehe heruwa imuhyk pà ywy rehe herehapukaz pà. — Hezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Aipo erekwahy tuwe Zeruzarez pe har wanupe. Aipo erezuka putar Izaew ywy rehe upyta ma'e kwer paw rupi ne wà nehe, a'e izupe.

9 Uwazar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heze'eg ihewe. — Teko Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà no, uzapo ma'e iaiw wera'u ma'e wà. Uzuka teko ko ywy nànan wà. Umynehem Zeruzarez upuruzuka haw pupe wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanereityk a'e, i'i wà. Nazanerexak

kwaw a'e, i'i wà. **10** A'e rupi namuhem kar kwaw ni amo ihe wà nehe. Napuhareko kwaw ni pitài ihe wà nehe. Uzapo ikatu 'ym ma'e amo wanupe wà. Azapo putar nezewegatete haw wanupe ihe nehe no, i'i ihewe.

11 Na'e awa kamir irin iapo pyrer a'e pape hereko har a'e, uzewyr ma'e paw imume'u pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe kury. — Azapo ma'e paw neze'eg rupi katete ihe, i'i izupe.

Tupàn heny katu haw wezar hâpuzuhu

10 ¹Ame'e ma'ea'yr ipepo ma'e wamimaw iapar ma'e rehe ihe kury. Amo ma'e heta wa'aromo. Nuzawy kwaw tuwihawete henaw ita xapir iapo pyrer. **2** Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e awa kamir irin iapo pyrer imunehew har pe. — Heta wyramawa a'e ma'ea'yr wawy pe. Ekwaw a'e wyramawa wamyteromo nehe. Emynehem nepo tâtâpyzgwer pupe nehe. A'e re emuhâz a'e tâtâpyzgwer tawhu rehe nehe: i'i. Aexak awa iho mehe. **3** Heixe mehe ma'ea'yr ipepo ma'e wiko tâpuzuhu huwake kwarahy ihemaw awyze har kutyr wà. Amo ywâkun umynehem tâpuzuhu kury. **4** Tatainy heny katu ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw hexak kar haw uhem ma'ea'yr wa'ar wi kury, tâpuzuhu pupe teixe haw pe oho pà kury. Na'e ywâkun umynehem tâpuzuhu kury. Heny katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hatainy rehe we. **5** Te teko katu pe har wenu wapepo iânòanogaw wà. Nuzawy kwaw Tupàn upuner wera'u ma'e ize'egaw a'e.

6 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e awa kamir irin iapo pyrer imunehew har pe kury. — Enuhem tata wyramawa wamyter wi nehe, i'i izupe. Wixe a'e awa amo wyramawa huwake upyta pà. **7** Pitài ma'ea'yr upyho opo tata wamyter pe har kutyr kury. Upyhyk amo tâtâpyzgwer awa ipo rehe imono pà. Awa uhem a'e wi tâtâpyzgwer heraha pà.

8 Ma'ea'yr wapepo iwy pe pitàitàigatu heta amo teko ipo zâwenugar. **9** Amo ma'e aexak ihe no. Ma'ea'yr nânân heta amo wyramawa.

Heny katu ita hekuzar katu ma'e ài wà. **10** Uzuawyawygatu wà. Ipupe pitàitàigatu heta amo wyramawa uzeku'ahaw ma'e. **11** Ma'ea'yr wata mehe wyramawa oho wyzài uwak 'ym pà wà. Paw rupi oho wemimutar pe wà, uwak 'ym pà wà. **12** Ma'ea'yr wanetekwer wà, wakupe wà no, wapo wà no, wapepo wà no, wyramawa wà no, tynehem teha pupe paw rupi wà. **13** A'e wyramawa aexak hepuahu ipy pe ihe wà.

14 Ma'ea'yr pitàitàigatu heta 4 huwa wà. Huwa ipy nuzawy kwaw tapi'ak huwa. Huwa mokoz haw nuzawy kwaw teko huwa. Huwa na'iruz haw nuzawy kwaw zâwâruhu iriâw huwa. Huwa ia'hykaw rehe har nuzawy kwaw wirâhu huwa. **15** Aexak a'e ma'ea'yr izypy mehe Kemar yrykawhu izywyr ihe wà. Uzeupir ywy wi wà. **16** Wata mehe wyramawa wata wanupi wà no. Ma'ea'yr upepo ipupirar mehe wawewe mehe wyramawa oho wanupi wà no. **17** Wapytu'u mehe upytu'u wà no. Wawewe mehe oho wanupi wà. Ta'e wiko wyramawa wazar romo wà xe.

18 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw heny katu haw uhem oho tâpuzuhu pupe teixe haw wi kury. Upytu'u a'e ma'ea'yr wa'aromo kury. **19** Wanehe heme'e mehe ma'ea'yr upupirar upepo ywy wi uzeupir pà wà kury. Wyramawa oho wanupi wà no. Na'e upytu'u tâpuzuhu hukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har pe wà kury. Na'e Tupàn Izaew wazar heny katu haw upyta we wa'aromo kury. **20** Aexak a'e ma'ea'yr izypy mehe Kemar yrykawhu izywyr ihe wà. Upyta Tupàn Izaew wazar iwy pe a'e 'ar mehe wà. Akwaw ihe wà.

21 Pitàitàigatu heta 4 huwa wà, 4 ipepo wà no. Wapepo iwy pe heta teko ipo zâwenugar wanupe no. **22** Wanuwa nuzawy kwaw wanuwa izypy mehe arer Kemar yrykawhu izywyr heremixak kwere a'e wà. Ma'ea'yr pitàitàigatu wata wenataromo wà.

Tupàn uzepyk Zeruzarez pe har wanehe

11 ¹Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hekwe hereraha ywy i'aromo

tàpuzuhu hukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har pe kury. Heta 25 awa a'e pe huwake wà. Aexak Zazani Azur ta'yr a'e pe. Aexak Peraxi Menai ta'yr no. Wiko teko wanuwihaw romo wà.

2 Uze'eg Tupàn ihewe. — Awa ta'yr, Na'aw mokoz awa ikatu 'ym ma'e wemiapo ràm imume'u har wà. Nueruze'egatu kwaw xe har wà. 3 Nezewe uze'eg wà. — Nan kwehe tete xiapo wi putar zaneràpuz nehe. Tawhu nuzawy kwaw zapapo. Zaiko ma'ero'o kwer ipupe har ài. Nezewe rehe we tata nazanemupupur kwaw a'e, i'ì teko wanupe wà. 4 A'e rupi, Awa ta'yr, Emume'u heze'eg wakutyr har teko wanupe kury.

5 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hekwe wiko hezar romo kury. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u kar ko ze'eg ihewe kury. — Teko Izaew wà, akwaw penemimume'u ihe. Akwaw penemiapo ràm penemimume'u no. 6 Pezuka teko tetea'u 'aw tawhu pupe pe wà. Pe tynehem wanetekwer pupe.

7 A'e rupi ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, amume'u ko ma'e peme ihe. — Azeharomoete 'aw tawhu nuzawy kwaw zapapo. Ma'e nuzawy kwaw ma'ero'o kwer ipupe har. Teko penemizuka kwer wanetekwer wiko ma'ero'o kwer romo wà. Apomono kar putar tawhu wi ihe nehe. 8 Aipo pekyeze takihepuku wì. Arur putar awa takihepuku hereko har ihe wà nehe. Peàmàtry'y'm putar wà nehe. 9 Apueraha putar katu pe tawhu wi ihe nehe. Apomono putar amo ywy rehe har wanupe nehe. Amume'u pezuka àwàm kwez ihe. 10 Pezuka putar zeàmàtry'y'maw pe a'e wà nehe, peywy rehe a'e wà nehe. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e wà nehe. 11 Zapapo upyro ma'ero'o kwer tata wi a'e. Nezewe rehe we 'aw tawhu napepyro kwaw nehe. Azepek putar penehe nehe. Wyzài taw Izaew ywy rehe har pe peneko mehe azepek putar penehe nehe. 12 Pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. Peruzar teko ywy penuwake har waze'eg. A'e

'ar mehe we pezuhaw heze'eg. Naperuzar kwaw heremiapo karer, i'ì Tupàn purupe hemuze'eg kar pà.

13 Tupàn ze'eg imume'u mehe we Peraxi Menai ta'yr umàno ywy rehe u'ar pà kury. Na'e azeityk ywy rehe heruwa imuhyk kar pà hehapukaz pà kury. — O hezar Tuweharupi Wiko Ma'e. Ezapo zo agwer ma'e nehe. Aipo erezuka putar Izaew ikurer paw rupi ne wà nehe, a'e izupe.

Tupàn umupyahu uze'egaw

14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe nezewe kury.

15 Awa ta'yr, Teko Zeruzarez pupe wiko ma'e uze'eg waiko nerehe wà, neywy rehe arer waiwy wi heraha pyrer wanehe wà no. — 'Aw Izaew izuapyapyr wà, wiko muitea'u wà. Naheta kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete haw wanupe. Umur ko ywy zanewe zanereko haw romo a'e. Zanemuigo kar izar romo, i'ì wà.

16 Eze'eg eho neywy rehe arer waiwy wi heraha pyrer wanupe nehe kury. Emume'u ko heze'eg wanupe nehe. — Ihe aiko multe pemono kar arer romo ihe. Apumuigo kar amo ywy rehe har wainuinurumo. Apumuhàmuhàz ywy nànan no. A'e ywy rehe peneko mehe amumaw amo 'ar hemuwete katu haw romo hereko pà wanupe ihe.

17 A'e rupi emume'u ko heze'eg wanupe nehe. Aiko nezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Aha putar ywy wamuhàmuhàz awer pe ihe nehe, wanerur pà ihe nehe. Amono wi putar Izaew waiwy kwehe arer wanupe ihe nehe no. 18 Uiywi pe uzewyr mehe wà nehe, ozo'ok putar tupàn 'a'ua'u paw izuwi wà nehe. Umumaw putar teko wanemiapo ikatu 'ym ma'e paw rupi wà nehe no. 19 Amono putar wapy'a ipyahu ma'e wanupe ihe nehe. Amono putar wama'enukwaw paw ipyahu ma'e wanupe ihe nehe no. Azo'ok putar wapy'a ita iapo pyrer ihe nehe, hereruzar 'ymar ihe nehe, wanuwi ihe nehe. Amono putar wapy'a ikatu ma'e hereruzar har wanupe ihe nehe. 20 Nezewe mehe zupapo putar ma'e heze'eg rupi katete wà

nehe. Weruzar katuahy putar heremiapo karer wà nehe no. Wiko putar heremiailhu romo wà nehe. Aiko putar wazar romo ihe nehe no. **21** Azepyk putar tupàn a'ua'u purumuhuk ma'e imuwete haw iputar har wanehe ihe nehe, iro ma'e rehe ipurapo wer ma'e wanehe ihe nehe no. Azepyk putar wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo ihe nehe. Ihe wazar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aze'eg kwez ihe kury.

**Tupàn heny katu haw utyryk
Zeruzarez wi a'e**

22 Ma'ea'yr ipepo ma'e uzypyrog uwewe pà wà kury. Ywyramawa oho wanupi wà no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heny katu haw upyta wa'aromo. **23** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heny katu haw utyryk tawhu wi kury. Upyta oho ywytyr tawhu huwake kwarahy ihemaw kutyr har i'aromo kury. **24** Hepuahu zàwenugar rehe Tupàn Hekwe herupir hemuzewyr kar pà Mawiron pe. Ipyhyk pyrer imunehew pyrer wiko a'e pe wà. Na'e upaw hepuaahu zàwenugar kury. **25** Amume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe hemixak karer paw waiwy wi heraha pyrer wanupe kury.

**Tupàn ze'eg imume'u har wiko
zauxiapekwer wanuwi uzàwehem ma'e**

12 ¹Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe ihewe kury.

2 — Awa ta'yr, Ereiko teko hereruzar 'ym ma'e wainuiniuromo. Heta waneha. Nuexak kwaw ma'e wà. Heta wapyakwar no. Nuenu kwaw ma'e wà. Ta'e hereruzar 'ymar romo wanekon wà xe.

3 Awa ta'yr, Emuàgà'ym ma'eryru neata àwàm rehe har nehe kury. Eikoiauxiapekwer wanuwi uzàn ma'e zàwenugar romo nehe. Eho kwarahy heixe 'ym mehe we nehe. Tuwe teko paw nerexak neho mehe a'e wà nehe. — Oho putar amo me a'e, i'i putar newe wà nehe. Aze ru'u hereruzar 'ymar nerexak putar wà nehe. **4** Emuàgà'ym nema'eryru 'aromo nehe. Nezewe mehe nerexak putar wà nehe.

— Uzàniauxiapekwer wanuwi a'e, i'i putar newe wà nehe. Tuwe nerexak karuk etea'i mehe neho mehe wà nehe. — Oho putar zepyyhykaw pe nehe, i'i putar newe wà nehe. **5** Nerexak mehe we, ehàwykàz ikwar neràpuz ywyok rehe nehe. Ehem eho hupi nema'eryru heraha pà nehe. **6** Tuwe nerexak nema'eryru nekupe pe hupir mehe pyhaw neho mehe a'e wà nehe, neruwa imim mehe a'e wà nehe. — Nuexak kwaw oho àwàm a'e, i'i putar newe wà nehe. Neremiapo ràm umume'u putar uzeapo ma'e ràm Izaew wanupe nehe, i'i ihewe.

7 Azapo ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rupi ihe. A'e 'ar mehe we amuàgà'ym hema'eryru uzàn ma'e ài ihe. Karuk etea'i mehe hepo pupe azapo ikwar heràpuz izywyok rehe. Na'e ahem aha hupi. Herexak hema'eryru hekupe pe hupir mehe heho mehe wà.

8 Iku'egwer pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

9 — Awa ta'yr, 'Aw Izaew hereruzar 'ymar wà, upuranu waiko uzezezehe wà. — Ma'e uzapo iko a'e, i'i newe wà. **10** Emume'u heze'eg wanupe nehe kury. Aiko wazar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. 'Aw ze'eg amume'u iteko tuwihawete Zeruzarez pe har pe, teko a'e pe wiko ma'e nànàn no. **11** — Heremiapo kwer wexak kar peme uzeapo ma'e ràm peme a'e, ere wanupe nehe. — Peiko putariauxiapekwer wanuwi uzàn ma'e romo nehe. Pepyhyk putar wà nehe, peneraha pà zemunehew paw pe wà nehe. **12** Penuwihawete upir putar uma'eryru ukupe pe pyhaw a'e nehe. Amo uzapo putar ywyok ikwar izupe wà nehe. Uhem putar oho hupi a'e nehe. Upyk putar uwa nehe. Nuexak kwaw oho àwàm nehe. **13** Nezewe rehe we amuàgà'ym putar hepurupyhykaw nehe. Apyhyk putar tuwihawete ipupe ihe nehe. A'e re araha putar Mawiron tawhu pe nehe. Umàno putar a'e pe tawhu hexak 'ym pà nehe. **14** Amuhàmuhàz putar hehe we wiko ma'e paw rupi ihe wà nehe, heruze'egar ihe wà nehe no,iauxiapekwer hehe uzeka'iw ma'e ihe wà nehe no. Ywy nànàn amuhàz putar ihe wà

nehe. Heta putar wazuka haw rehe uzeagaw ma'e wà nehe no.

15 Amo ywy rehe amo teko wainuromo wamuhàz mehe ukwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **16** Amuhem kar putar amo zèàmàtry'ymawhu wi ihe wà nehe, ma'uhez haw wi ihe wà nehe no, ma'eahy haw wi ihe wà nehe no. Nezewe mehe amo ywy rehe har wainuromo wiko mehe ukwaw putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e wà nehe. — Azeharomoete iaiw zaneremiapo kwer, i'i putar uzeupe wà nehe. Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e wà nehe.

Ekyze nehe, i'i Tupàn

17 Nezewe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

18 Awa ta'yr, eryryryryz nekyze pà nemai'u mehe nehe. Ekyzeahy nei'u mehe nehe. **19** — Na'aw pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg Zeruzarez parer ko ywy rehe wiko ma'e wanupe har xe kury, ere teko ko ywy rehe har wanupe nehe. Umai'u mehe uryryryryz putar wà nehe. Ui'u mehe uryryryryz putar ukyze pà wà nehe no. Zauxiapekwer weraha putar waiwy rehe har paw rupi wà nehe. Ta'e a'e pe wiko ma'e paw wiko upuruzuka ma'e romo wà xe. **20** Heta teta'u teko tawhu a'e ywy rehe har wapupe ko 'ar rehe wà. Zauxiapekwer umumaw putar a'e tawhu wà nehe. Ywy uzeapo putar wywiguhu romo nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Imume'u pyrer uzeapo putar nehe, i'i a'e

21 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe kury.

22 — Awa ta'yr, màràzàwe tuwe Izaew umume'u ko ze'eg xirogatu ma'e wà. — 'Ar upaw oho waiko a'e wà. Amo umume'u uzeapo ma'e ràm wà. Nuzeapo kwaw ma'e waze'eg rupi, i'i teko wà. **23** Emume'u hema'enukwaw paw a'e teko wanupe nehe kury. Amumaw putar a'e ze'eg ihe nehe. Teko numume'u pixik kwaw a'e ze'eg Izaew ywy

rehe wà nehe. Ko ma'e emume'u wanupe nehe. — Uhem i'ar kwez kury. Imume'u pyrer uzeapo putar iko nehe kury, ere wanupe nehe.

24 Heze'eg imume'u har nuexak kwaw puahu zàwenugar hemu'em ma'e wà nehe. Nahemu'em kwaw uzeapo ma'e ràm Izaew wanupe imume'u mehe wà nehe. **25** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg putar ihe nehe. Uzeapo putar heremimume'u ràm nehe. Na'jàrew kwaw kury. Teko hereruzar 'ymar wà, peikuwe putar heremimume'u kwer iapo mehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

26 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe.

27 — Awa ta'yr, — Ezekiew hemixak nuzeapo kwaw ko 'ar rehe nehe, i'i teko Izaew wà. — Hemimume'u uzeapo putar amo 'ar kwehe har a'e nehe, i'i wà. **28** A'e rupi emume'u ko heze'eg wanupe nehe. — Na'jàrew kwaw kury. Uzeapo putar heremimume'u kwer nehe kury. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, ere wanupe nehe.

Tupàn ze'eg imume'u mua'u har wà

13 **1** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u uze'eg nezewe ihewe kury.

2 Awa ta'yr, Emume'u heze'eg imume'u har Izaew wainuromo har wakatu 'ymaw nehe. Ta'e umume'u uze'eg teko wanupe wà xe. Numume'u kwaw heze'eg azeharomoete har wà. — Peinu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg nehe, ere wanupe nehe.

3 Na'aw zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg xe kury. — Heze'eg imume'u har ma'e kwaw par 'ym wà, iaiw ma'e wà, uzemumikahy putar wà nehe. Umume'u uma'enukwaw paw wà. Umume'u mua'u upuahu zàwenugar uzeapo ma'e ràm wà. **4** Teko Izaew wà. Heze'eg peme imume'u har nuzawy kwaw awara tàpuz heityk pyrer myter pe wà. **5** Nuzekaiw kwaw pàrirogawtàtà i'ar awer rehe wà. Nuzapokatu wi kwaw a'e pàrirogawtàtà wà. Nezewe mehe zèàmàtry'ymawhu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e i'ar mehe tur mehe nehe, teko Izaew

nupuner kwaw zauxiapekwer wanuwi uze'pyro haw rehe wà nehe. **6** Wapuahu zàwenugar numume'u kwaw uzeapo ma'e ràm azeharomoete har. Wanemimume'u temu'emaw romo no. Namono kar kwaw teko wanupe ihe wà. Nezewe rehe we uze'eg nezewe wà. — Na'aw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg xe, i'i mua'u wà. Wàro e wemimume'u kwer izeapo àwàm wà no. **7** Amume'u ko ma'e peme kury. — Ma'e puahu zàwenugar pe penemixak nuzeapo kwaw nehe. Penemu'em ma'e paw imume'u mehe no. — Urumume'u Tupàn ze'eg ure, peze mua'u teko wanupe. Namume'u kwaw ma'e peme ihe.

8 A'e rupi zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wanupe kury. — Penemu'em peze'eg mehe. Penemixak nuzeapo kwaw nehe. A'e rupi aiko peàmätyry'ymar romo kury. **9** Aze'pyk putar penehe nehe. Ta'e heze'eg imume'u har puahu uzeapo 'ym ma'e ràm hexakar romo peiko pe xe. Pemume'u temu'emaw no. Heremiihu uzemono'og mehe wemiapo ràm hekar mehe wà nehe, napeiko kwaw a'e pe wainuromo nehe. Numuapyk kwaw pener teko Izaew waner wanehe we nehe. Napezewyr pixik kwaw peywy pe nehe. Nezewe mehe pekwaw putar pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

10 Heze'eg imume'u mua'u har hemu'em teko wanupe wà. — Oho katu zanereko haw, i'i mua'u wanupe wà. Azeharomoete noho katu kwaw. Iaiw. Heremiihu uzapo pàrirogawtätä ywytätä imonomono pà imomogaw imono 'ym pà inuromo wà. Na'ikàg kwaw pàrirogawtätä. Heze'eg imume'u mua'u har ur a'e pàrirogawtätä imuhym pà wà. **11** — U'ar putar pàrirogawtätä nehe, ere a'e teko wanupe nehe. Amugyr kar putar àmàn ipuhuz ma'e ihe nehe. Amugyr kar putar àmànita nehe no. Ywytu ipuhuz ma'e ur putar ikutyne nehe no. **12** Na'e u'ar putar nehe. Na'e upuranu putar penehe paw rupi wà nehe. — Māràzàwe tuwe pemuhym pàrirogawtätä, i'i putar peme wà nehe.

13 Na'e zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg peme kury. — Hekwahy mehe amono kar putar ywytuhu nehe, àmàn ipuhuz ma'e nehe no, àmànita nehe no, a'e pàrirogawtätä imumaw pà nehe. **14** Aecityk putar pàrirogawtätä wanemimuhym kwer ywy rehe nehe. Iwy pe har uzexak kar putar nehe. I'ar mehe pemàno putar iwype nehe no. Na'e teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

15 Pàrirogawtätä a'e nehe, imuhym arer a'e wà nehe no, wexak putar hekwahy haw wà nehe. Na'e aze'eg putar nezewe peme nehe. — Naheta kwaw pàrirogawtätä kury. Imuhym arer umàno a'e wà no. **16** — Oho katu zanereko haw, i'i mua'u heze'eg imume'u har Zeruzarez pe wà. Azeharomoete noho katu kwaw. Imume'u har nuzawy kwaw pàrirogawtätä ipyw ma'e imuhymar wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Kuzà Tupàn ze'eg imume'u mua'u har wà

17 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Awa ta'yr, Eme'e kuzà neànàm wanehe nehe. Umume'u temu'emaw teko wanupe wà. — Penemu'em, ere wanupe nehe. **18** Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg peme a'e kury, ere wanupe nehe. — Pezemumikahy nehe. Peneko wer amogwer wanuwihaw romo. A'e rupi pezapò pezemonokatu haw henoze taw pepoapyw har pupe wanupe paw rupi. Pemuàgà'ym tuwa imimaw paze ma'e hemiapo pupe teko wanupe, tua'uhez ma'e wanupe, ipyahu ma'e wanupe no. Peputar ikatu ma'e pezeupe izo'okaw. A'e rupi pepurexak kar wer xo tekuwe haw ikàgaw rehe zo, mào haw ikàgaw rehe zo, peànàm heremiihu wapyr peneko mehe. **19** Peze'eg zemuteahy herehe heremiihu wanenataromo, arozràn xewar pixik ipyhyk pà wanuwi, amo typy'ak pehegwer ipyhyk pà no. Pezuka teko ikatu ma'e pe wà. Pemuikuwe kar teko iaiw ma'e pe wà no. A'e rupi pemume'u temu'emaw heremiihu wanupe. Uzeruzar peze'eg rehe wà.

20 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e a'e. — Poapyw har ze'egatu imur kar har ipaze ma'e iro ihewe. Pemono teko wanupe ikatu 'ym ma'e iapo kar pà wanupe. Azo'ok putar pezywa wi nehe. Nezewe mehe apyro putar teko penemiruze'eg ihe wà nehe. **21** Amu'i putar pàn penuwa ipykwaw nehe. Apyro putar tuwe teko pepuner haw wi nehe no. Nuzewyr kwaw peme wà nehe. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

22 Pemume'u temu'emaw teko ikatu ma'e wamuzemukahy kar pà. — Peityk zo ikatu 'ym ma'e iapo haw nehe, peze teko ikatu 'ym ma'e ma'e wanupe. Nezewe mehe napemuzepyro kar kwaw a'e teko pe wà. **23** A'e rupi pepuahy uzeapo 'ym ma'e ràm upaw kwez kury. Penemu'emaw upaw wà no. Apyro putar heremaihu pepuner haw wi ihe wà nehe. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

Tupàn uzepyk tupàn ua'u imuwete har wanehe

14 ¹Amo Izaew wanuwihaw ur ihewe uze'eg pà wà. — Ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar iko urewe, i'i ihewe wà. ²Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

³Awa ta'yr, 'Aw awa omono upy'a tupàn a'ua'u wanupe wà. A'e rupi a'e tupàn a'ua'u uzapo kar ikatu 'ym ma'e a'e awa wanupe wà. Aipo awazar putar waze'eg ihe nehe. Nan.

⁴Ikatu. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Emume'u ko heze'eg a'e awa wanupe nehe. — Aze amo Izaew izuapyr ipurumuwete wer tupàn a'ua'u wanehe nehe, — Tuwe uzapo kar ikatu 'ym ma'e ihewe wà nehe, aze i'i nehe, aze upuranu oho amo heze'eg imume'u har rehe nehe, a'e mehe wenu putar heze'eg nehe. Awazar putar ize'eg izupe nehe. Heze'eg ikatu putar a'e tupàn a'ua'u wanupe nehe no. ⁵A'e tupàn a'ua'u paw hereityk kar heremaihu wanupe a'e wà.

Heze'eg henu mehe aze ru'u uzewyr putar ihewe wà nehe, hereruzar pà wà nehe.

⁶A'e rupi emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe. — Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e teko peme ihe. — Pezemumikahy penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe nehe. Peityk tupàn a'ua'u pezar purumuhuk kar ma'e pe wà nehe.

⁷Amo Izaew izuapyr a'e nehe, u amo ywy rehe har Izaew ywy rehe wiko ma'e a'e nehe, aze utyryk ihewi nehe, aze ipurumuwete wer tupàn a'ua'u wanehe nehe, aze tupàn a'ua'u uzapo kar ikatu 'ym ma'e izupe nehe, aze a'e re upuranu oho amo heze'eg imume'u har rehe nehe, a'e mehe ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e awazar putar ize'eg izupe ihe nehe. ⁸Aiko putar a'e teko iàmàtryr'yymar romo ihe nehe. Azapo putar ikatu 'ym ma'e a'e teko pe nehe. Nezewe mehe ukzye putar wà nehe. Azo'ok putar a'e teko teko wamyter wi nehe. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

⁹Aze amo heze'eg imume'u har uzawy uze'eg mehe nehe, aze hemu'em amo pe nehe, ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko iawy kar har romo ihe. Azo'ok putar a'e teko Izaew wamyter wi nehe. ¹⁰Azepyk putar heze'eg imume'u mua'u har rehe ihe nehe. Azepyk putar hehe upuranu ma'e kwer rehe ihe nehe no. ¹¹Azapo putar a'e ma'e ihe nehe. Nezewe mehe Izaew nahereityk kwaw wà nehe. Nuzemuaiw kwaw wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e pupe wà nehe. Wiko putar heremaihu romo wà nehe. Aiko putar wazar romo ihe nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Noe, Taniew, Izo a'e kury

¹²Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

¹³— Awa ta'yr, Aze amo teko uzapo ikatu 'ym ma'e a'e wà nehe, aze upytu'u hereruzar ire wà nehe, Aupir putar hepo wakutyr ihe nehe. Amumaw putar wanemi'u ràm imonokatu haw ihe nehe. Amono kar putar ma'uhez haw uhua'u ma'e wanupe nehe.

Teko tetea'u umàno putar wà nehe. Ma'ea'yr tetea'u umàno putar wà nehe no. **14** Noe a'e, Taniew a'e no, Izo a'e no, aze mo wiko a'e pe wapyr wà, wakatu haw upyro mo a'e na'iruz awa wamàno haw wi a'e wà. Nupyro iwer mo amo teko wà. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

15 Aze amono kar miar ipuruzukaiw ma'e a'e pe teko wazuka kar pà wanupe, aze a'e rupi a'e ywy na'ikatuahy iwer mo teko wanupe, aze mo teko nupuner iwer mo wata haw rehe katu pe wà, **16** aze mo a'e na'iruz awa wiko a'e pe wà, nupuner iwer mo wa'yr wapyro haw rehe a'e miar wanuwi wà. Uzeypro mo wà. Nupyro iwer mo amo wà. Ywy uzeapo mo ywyxiguhu romo. Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe, i'i Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

17 Aze mo amono kar zeamàtry'ymawhu a'e ywy rehe, Aze mo amono kar puruzuka haw iaiw ma'e a'e pe teko wamumaw pà ma'ea'yr wamumaw pà, **18** aze mo a'e na'iruz awa wiko a'e pe wà, nupuner iwer mo wa'yr wapyro haw rehe wà. Uzeypro mo wà. Nupyro iwer mo amo wà. Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

19 Aze mo amono kar ma'eahy haw ko ywy rehe har wanupe, aze mo azakook hekwahy haw ywy rehe teko tetea'u wazuka pà, ma'ea'yr tetea'u wazuka pà mo, **20** aze mo a'e Noe, Taniew, Izo wiko a'e pe wà, nupuner iwer mo wa'yr wapyro haw rehe wà. Uzeypro mo wà. Nupyro iwer mo amo wà. Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury. — Amono kar putar 4 hezeypkaw ipuruzukaiwahy wera'u ma'e Zeruzarez pe ihe wà nehe kury: zeamàtry'ymawhu, ma'uhez haw, miar ipuruzukaiwahy ma'e wà, ma'eahy haw. Azuka kar putar teko a'e zepykaw wanupe ihe wà nehe. Azuka kar putar ma'ea'yr wanupe ihe wà nehe no. **22** Aze amo uzeypro wà nehe, aze upyro wa'yr wà nehe, peme'egatu wanehe wanur mehe nehe. Pexak putar wakatu 'ymaw

nehe. — Azeharomoete iaiw wà. Ikatu Tupàn wanehe izepykaw, peze putar nehe. **23** Wakatu 'ymaw hexak mehe nehe, — Azeharomoete na'ikatu kwaw wà. Ikatu tuwe Tupàn wanehe izepykaw, peze putar nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Uwà tyw ikatu 'ym ma'e

15 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury. **2**— Awa ta'yr, Aipo pitài uwà i'yw ikatu ywyrà ài. Nan. Nezewegatete ka'a uhua'u ma'e ikatu wera'u uwà tyw wi no. **3** Aipo erepuner uwà 'yw ima'e haw rehe amo ikatu ma'e romo iapo haw rehe. Aipo i'yw tàtà. Aipo erepuner kamir imuzaiko haw iapo haw rehe a'e ywyrà ikixi pà. **4** Nan. Xo zep'eaw romo zo ikatu. Iapyr ukaz tanimuk romo. I'yw ukaz no. Aipo ikatu a'e mehe. **5** Nan. Hapy 'ym mehe i'yw na'ikatu kwaw. Tata pupe ukaz paw rupi kury. Azeharomoete iaiw ikaz pawire kury.

6 A'e ma'e imume'u mehe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar amo ma'e peme. — Teko omonohok uwà 'yw ka'a wi heraha pà hapy pà wà. Nezewegatete Azo'ok putar teko Zeruzarez pe wiko ma'e ihe wà nehe, **7** wanehe hezeypk pà ihe wà nehe. Uzeypro tata wi wà. Ko 'ar rehe tata umumaw putar a'e wà nehe kury. Wanehe hezeypk mehe nehe, pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. **8** Nahereruzar kwaw wà. A'e rupi azapo putar waiwy ywyxiguhu romo ihe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zeruzarez pe har wiko Tupàn heruzar 'ymar romo wà

16 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

2 Awa ta'yr, Exak kar wanemiapo kwer iaiw ma'e Zeruzarez pe har wanupe nehe. **3** — Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko Zeruzarez pe kury. — Erezexak kar Kànàà ywy rehe. Nery Amohe izuapyr romo hekon. Nehy wiko Ete izuapyr romo. **4** Nezexak kar mehe ni amo

nomonohok kwaw nepuru'ahàm newi wà. Nanemuzahak kwaw wà. Nomono kwaw xa nerehe. Nanezuwàzuwàn kwaw pàn pupe wà. **5** Ni amo nanepuhareko kwaw a'e ma'e iapo pà ne we wà. Nezexak kar mehe ni amo naneamutar kwaw wà. Nereityk ka'a pe wà.

6 Na'e ihe akwaw neruwake. Uruexak neruwykwer rehe newaewak mehe. Neruwykwer nepyk. Nezewe rehe we nurumumàno kar kwaw ihe. **7** Nemuhya'u kar ywyrà ikàg ma'e romo. Nehya'u ikàg ma'e romo, aihà ma'e romo no. Kuzàwaza romo ereiko. Nèkàm huhu kury. Ne'aw ipuku no. Nezewe rehe we ereiko topoz 'ym.

8 Neruwake hekwap wi mehe uruexak wi. — Ihya'u kury, a'e newe. — Ikatu aze amo uzamutar nehe, a'e newe. Na'e azupyk neretekwer hopoz 'ym ma'e heaxi'i ipykaw pupe kury. — Uruamutar putar ihe nehe, a'e newe. Azeharomoete. Amume'u heremireko romo nemuigo kar àwàm newe. Na'e ereiko heremireko romo. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

9 Uruhez 'y pupe. Anuhem neruwykwer nepykar newi. Amono uri kawer neretekwer rehe. **10** Amunehew kar topoz imuma'ema'e pyrer newe. Amono xapat ma'epirer ikatu wera'u ma'e iapo pyrer newe no. Amono neàkàg iwànaw irin iapo pyrer no, neaxi'i ipykaw pàn ihymahy ma'e xer her ma'e iapo pyrer newe. **11** Urumupuràg eteahy ita hekuzar katu ma'e pupe: nepoapyw har, neazu romo har no. **12** Amono amo iapu'a ma'e nexi rehe har newe. Amono nenami por newe no. Amono neàkàg rehe har ipuràg eteahy ma'e newe no. **13** Amono ma'e or iapo pyrer parat iapo pyrer newe. Tuweharupi eremunehew topoz imuma'ema'e pyrer irin iapo pyrer, pàn ihymahy ma'e xer iapo pyrer no. Ère'u typy'ak arozràn ikatu wera'u ma'e imuku'i pyrer iapo pyrer. Aze ereputar hàir, heta newe. Aze ereputar uri kawer, heta newe. Nepuràg eteahy. Amo 'ar mehe ereiko tuwihawete kuzà romo. **14** Teko ywy nànanar umume'u nepuràg eteahy haw ikatu ma'e wà. Ta'e ihe nemupuràg eteahy kar har romo aiko ihe xe. Ihe Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

15 Nepuràg eteahy, a'e rupi awa paw neputar wà. A'e rupi ereker eho wyzài neruwake ukwaw ma'e wapuhe. **16** Eremupuràg tupàn a'ua'u wamuwete haw neropoz pupe. A'e pe erezemono wyzài awa pe kuzàwyzài ài. **17** Amono ma'e or iapo pyrer parat iapo pyrer newe. Eremupyràn a'e or a'e parat rehe we teko hagapaw iapo pà. Hereityk pe a'e hagapaw imuwete pà. **18** Erepyhyk neropoz imuma'ema'e pyrer newe heremimono kwer tupàn a'ua'u wanehe imunehew pà. Eremono uri kawer newe heremimono kwer tupàn a'ua'u wanupe. Eremono yhyk zàwenugar newe heremimono kwer wanupe no. **19** Amono neremi'u ràn newe: arozràn imuku'i pyrer ikatu wera'u ma'e, uri kawer ikatu wera'u ma'e no, hàir ikatu wera'u ma'e no. Nezewe rehe we eremono a'e ma'e paw tupàn a'ua'u wanupe wamurywete kar pà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

20 A'e re erepyhyk zanera'yr ne wà, zanera'yr ne wà no, wazuka pà tupàn a'ua'u wanenataromo ne wà. Aipo hereityk awer nuhyk kwaw newe. **21** Erezuka hera'yr tupàn a'ua'u wanupe wamono pà. **22** Kuzà wyzài nereko mehe iaiw ma'e romo nereko mehe nanema'enukwaw pixik kwaw nekuzàtài mehe arer rehe. Nanema'enukwaw kwaw hopoz 'ym ma'e kwer romo nereko awer rehe, neruwykwer rehe newaewak awer rehe.

Zeruzarez wiko kuzàwyzài ài a'e

23 Uze'eg zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Ezemumikahy nehe. Azeharomoete erezemumikahy putar nehe. **24** A'e ikatu 'ym ma'e iapo re erezapo wiwi tupàn a'ua'u imuwete haw nànan kuzàwyzài romo nereko pà. **25** Eremutyk nepuràg eteahy haw to'om rupi. Erezemono neruwake ukwaw ma'e nànan. Tuweharupi ereho wera'u kuzàwyzài romo nereko haw pupe, tupàn a'ua'u wamuwete haw pupe no. **26** Eremur kar Ezit ywy rehe har neruwake har iro ma'e iapo har ne wà. — Pezar

hepuhe nehe, ere wanupe. A'e rupi aikwahy newe.

27 A'e rupi aupir hepo nerehe hezepyk pà kury. Kwehe mehe amono heze'egatu nerehe. Apyro putar heze'egatu newe imono pyrer newi nehe kury. Oromono Piri ywy rehe har wanupe. Na'iakatuwawahy kwaw nerehe wà. Neremiapo iro ma'e umuhuk kar Piri ywy rehe har wà.

28 A'e ma'e nuhyk kwaw newe. A'e rupi erezàn Axir wanaikweromo. Ereiko kuzàwyzài romo wanupe no. Nezewe rehe we nuhyk kwaw newe wà. **29** A'e re ereiko kuzàwyzài romo Mawiron wanupe. Ma'eme'egar romo wanekon wà. A'e nuhyk kwaw newe a'e wà no.

30 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury. — Erezapo a'e ma'e paw kuzàwyzài imaranugar 'ym ma'e romo nereko pà. **31** Erezapo tupàn a'ua'u imuwete haw pe nànan. Ereiko kuzàwyzài romo wamuwete haw nànan no. Nerezapo kwaw a'e ma'e temetarer imono'og pà kuzàwyzài ài. Nan. **32** Amo kuzà nuzamutar kwaw umen wà. Oho wyzài awa ipuhe wà. Ereiko agwer kuzà wazàwe ne. **33** Awa omono temetarer kuzàwyzài wanupe wà. Ne nereiko kwaw amogwer kuzàwyzài wazàwe. Nerenoz kwaw temetarer nepuhe arer wanupe. Eremono e ma'e nepuhe àram wanupe. Eremono ma'e wanupe nerehe wamuma'ereko pà no. Nezewe mehe multe wi ur nepuhe uker pà wà. **34** Nereiko kwaw amogwer kuzàwyzài wazàwe ne. Ni amo nanemuigo kar kwaw kuzàwyzài romo wà. Nerepyhyk kwaw temetarer. Eremono temetarer awa wanupe. Azeharomoete nereiko kwaw amogwer wazàwe.

Tupàn uzepyk Zeruzarez rehe

35 A'e rupi, kuzàwyzài, einu katu nezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg mehe nehe kury. **36** — Erenuhem neropoz kuzàwyzài ài nezemono pà nepuhe har wanupe, netupàn a'ua'u nànan no. Erezuka nememyr tupàn a'ua'u wanenataromo wamuwete pà no. **37** A'e rupi amono'og putar nepuhe arer paw ihe wà

nehe, neremiamutar wà nehe, newe iro ma'e wà nehe no. Amono putar neiwyr ihe wà nehe. Na'e anuhemahy putar neropoz nehe. Nerexak putar neropoz hereko 'ym pà nehe. **38** Amume'u nerehe hezepyk àwàm nehe, ta'e ereker nemen 'ym puhe ne xe. Erezuka teko ne wà no. Hekwahy haw rehe hekwahy haw azeharomoete har rehe azepyk putar nerehe nezuka pà ihe nehe. **39** Oromono kar putar wanupe nehe. Weityk putar tupàn a'ua'u wamuwete haw neremiapo kwer wà nehe, kuzàwyzài romo nereko haw pe nezemono awer heityk pà wà nehe no, tupàn a'ua'u wamuwete awer heityk pà wà nehe no. Weraha putar nema'e newi wà nehe: neropoz, neita hekuzar katu ma'e ipuràg eteahy ma'e. Nerezar putar hopoz 'ym ma'e romo wà nehe.

40 — Pemomor ita tetea'u hehe izuka pà nehe, i'i putar teko wanupe wà nehe. Nepei'ài'àng putar utakihepuku pupe wà nehe. **41** Umunyik putar tata neràpuz rehe imumaw pà wà nehe. Wexak kar putar nerehe uzepykaw kuzà tetea'u wanupe wà nehe. Ihe urumupytu'u kar putar kuzàwyzài romo nereko re ihe nehe. Urumupytu'u kar putar ma'e nepuhe har wanupe ma'e imono re ihe nehe no. **42** Na'e hekwahy haw hakuir putar ihewi nehe. Naikwahy kwaw newe nehe. Nahewyrowyroahy kwaw nehe. **43** Urereko katu kuzàtài romo nereko mehe ihe. Nereharaz nerereko katu awer wi. A'e rupi amekuzar kar ma'e paw newe. Erezapo iaiw ma'e tetea'u. Aipo nuhyk kwaw newe. Màràzàwe tuwe ereiko iro ma'e romo a'e re. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Imemyr kuzà nuzawy kwaw uhy

44 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury. — Zeruzarez, amogwer umume'u putar 'aw ze'eg xiroxiro ma'e nerehe uze'eg pà wà nehe. — Imemyr kuzà nuzawy kwaw uhy, i'i newe wà.

45 Azeharomoete ereiko nehy imemyr romo ne. Imen na'ikatu kwaw izupe. Nuputar kwaw umemyr wà no. Ereiko nekypy'yr wazàwe ne. Na'iakatuwawahy kwaw umen wanehe wà.

Na'iakatuwawahy kwaw umemyr wanehe wà no. Ereiko tawhu romo. Nekypy'yr wiko taw neiwyr har romo wà. Nehy wiko Ete izuapyr romo. Neru wiko Amohe izuapyr romo.

46 Neryker wiko Xamari tawhu romo kwarahy heixe haw awyze har kutyr a'e, taw uiwyr har wainuinuromo a'e. Nekypy'yr wiko Xotom kwarahy ihemaw awyze har kutyr har romo a'e, uiwyr har wainuinuromo a'e. **47** Aipo ereata hape rupi hemiapo iaiw ma'e iapo pà. Aipo nezewe haw iapo haw uhyk newe. Nan. Nan kwehe tete ma'e paw iapo mehe neaiw wera'u wanuwi ne.

48 Zeruzarez, amume'uahy ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury. Nekypy'yr Xotom a'e, taw izywyr har a'e wà no, nuzapo pixik kwaw iaiw ma'e nezàwe a'e wà, neiwyr har wazàwe a'e wà no. **49** Xotom a'e, imemyr a'e wà no, wiko wera'u amo wanuwi a'e wà. Ta'e heta tetea'u temi'u wanupe xe. Nazawaiw kwaw waneko haw. Numa'ereko kwaw wemi'u rà m imono'og pà wà. Nezewe rehe we nuzekaiw kwaw hemetarer 'ym ma'e wanehe wà, ma'e hereko 'ymar wanehe wà. **50** Wiko wera'u amo wanuwi wà. Nahereruzar kwaw wà. Uzapo ihewe iro ma'e wà. A'e rupi amumaw ihe wà. Erekwaw katu wamumaw paver.

51 Xamari uzapo ikatu 'ym ma'e a'e. Ne Zeruzarez erezapo tetea'u wera'u ikatu 'ym ma'e izuwi ne. Aze uzapo pitài ma'e, erezapo mokoz. Neryker Xamari a'e, nekypy'yr Xotom a'e no, uzapo purumumarangar kar haw tetea'u wà. Neremiapo kwer iaiw wera'u wanemiapo kwer wi. Aze ame'e neaiw haw rehe, aze ame'e waaiw haw rehe, nuzawy kwaw ikatu ma'e neruwake wà. **52** Ko 'ar rehe erepuraraw putar neaiw haw rehe nehe kury. Neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e iaiw wera'u neryker hemiapo kwer wi nekypy'yr hemiapo kwer wi. Te ikatu ma'e romo wanekon neruwake wà. Nemanarangar nehe, Zeruzarez. Epuraraw ikàg 'ym ma'e romo nereko haw nehe. Nekatu 'ymaw umuigo kar neryker ikatu ma'e romo neruwake wà.

Xotom, Xamari wamukatu haw

53 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zeruzarez pe. — Arur wi putar wanereko katu haw nekypy'yr wanupe ihe nehe. Xotom tawhu pe, taw izywyr har wanupe no, Xamari pe, taw izywyr har wanupe no. Azapokatu putar nereko haw ihe nehe no.

54 Nemanarangar putar neremiapo kwer rehe nehe. Iaiw haw newe t'ar ma'e kwer wexak kar putar nezemumikahy haw neryker pe nekypy'yr pe nehe. — Kwa, Ikatu zanereko haw, i'i putar nereko haw ikatu 'ym ma'e hexak mehe wà nehe. **55** Waneko haw ikatu wi putar nehe. Teko neapo wi putar wà nehe no. Uzapo wi putar taw neiwyr har wà nehe no. **56** Nereko wera'u mehe ereze'eg urywahy Xotom rehe. **57** Nerexak kwaw iaiw haw nerehe har a'e 'ar mehe rihi. Ko 'ar rehe nerezawy kwaw Xotom. Enom izuapyapyr wà, Piri ywy rehe har wà no, amo neiwyr har nerehe iakatuwawahy 'ym ma'e wà no, upuka nerehe paw rupi wà kury. **58** Erezapo iro ma'e. Erezapo purumumarangar kar haw no. A'e rupi ikatu ma'erahy neremipuraraw rà m. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Ze'eg ipyahu ma'e tuweharupi har

59 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, uze'eg kury. — Zeruzarez, apuraraw kar putar ma'erahy newe nehe, ta'e ikatu 'ym ma'e iapo har romo ereiko ne xe. Erezuhaw neremimume'u kwer. Ereityk ze'egaw zanezehezehe zaneremiapo katu kwer no. **60** Ihe azapo putar ma'e a'e ze'egaw nekuzàwaza mehe zaneremiapo kwer rupi ihe nehe. Azapokatu putar amo heze'egaw ihe nehe no. A'e ze'egaw nupaw pixik kwaw nehe. **61** Nema'enukwaw putar neremiapo kwer rehe nehe. Neryker newe imono wi mehe nekypy'yr newe imono wi mehe nemanarangar putar nehe. Amono putar newe nememyr ài nehe. Namume'u kwaw wamono àwàm. Nezewe rehe we amono putar newe ihe wà nehe. **62** Amupyahu kar putar ze'egaw nerehe we heremiapo katu kwer. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn

Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. **63** Amunàn putar neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e ihe nehe. Nezewe rehe we nema'enukwaw putar hehe nehe. Nemananugar putar neze'eg 'ym pà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Wiràhu, uwà tyw no

17 ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe kury.

² — Awa ta'yr, Emume'u ma'e Izaew wanupe amo ae ma'e hexak kar pà wanupe nehe. ³ Nezewe mehe ukwaw putar heremimume'u wà nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Amo 'ar mehe heta amo wiràhu uhua'u ma'e. Ipepozaz. Uhua'u ipepo. Hawer ipuràg eteahy. Uwewe oho wwytyr Irimano wyy rehe har pe. Uzuhaw amo wyyràkàxigyw hakwa izuwi. ⁴ Weraha hakwa amo wyy ma'eme'egar waneta haw pe. Wezar hakwa tawhu ma'eme'egar tetea'u wanereko har pe. ⁵ Na'e o'ok amo ka'a hezuz romo ma'e kwer Izaew wyy rehe har kury. Uzutym wyy ikatu ma'e rehe 'y imuezuz kar haw tuweharupi heta ma'e rehe. ⁶ A'e ka'a tua'u uwà 'yw ipew ma'e romo kury. Ipew a'e. Nezewe rehe we uhàuhàz. Hàkà hezuz 'y kutyr. Hapo ohoete wyy rehe no. Heta hàkà izupe. Huwer upy katu no.

⁷ Heta amo wiràhu uhua'u ma'e no. Ipepo uhua'u no. Heta tetea'u hawer no. Uwà 'yw weruwak wapo wàkà a'e wiràhu ikutyry kury. — Aze ru'u umur wera'u putar 'y ihewe nehe, ta'e naheta tetea'u kwaw 'y xe uwà tyw pe xe, i'i uzeupe. ⁸ Wiràhu ipy uzutym a'e uwà 'yw wyy katu rehe. Umur 'y tetea'u izupe imutua'u katu kar pà, huwer tetea'u pupe ipyk pà, imu'a tetea'u kar pà.

⁹ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e apuranu penehe kury. — Aipo a'e uwà 'yw itua'u katu putar nehe. Aipo wiràhu ipy no'ok kwaw hapo nehe. Aipo nupyhyk kwaw i'a kwer nehe. Aipo nomonohok kwaw hàkàgwer nehe. Aipo numupen kwaw hàkàgwer nehe. Wyzài ikàg 'ym ma'e upuner izo'okaw rehe wà. Namono kwaw

teko upuner wera'u ma'e izo'ok pà nehe. ¹⁰ Azeharomo itym pyrer romo hekon. Aipo itua'u putar nehe. Ywytu hehe izepyk mehe aipo nuxinig kwaw nehe. Aipo nuxinig kwaw utymaw rehe nehe.

Ma'emume'u haw ikwaw paw

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

¹² — Epuranu 'aw hereruzar 'ymar wanehe nehe kury. — Aipo pekwaw ko ma'emume'u haw hemimume'u. Mawiron wyy rehe wanuwihawete ur Zeruzarez pe a'e. Upyhyk tuwihawete xe har, upyhyk tuwihaw tuwihawete rehe har wà no, Mawiron pe waneraha pà. ¹³ Wexaexak amo awa tuwihawete iànàm. Uzapokatu uze'egaw hehe we. — Emume'u hereruzar katu àwàm nehe, i'i izupe. Mawiron wanuwihawete weraha awa upuner ma'e uzeupi a'e wà no. ¹⁴ — Nezewe mehe ko teko naheàmàtyry'ym wi kwaw wà nehe. Nezewe mehe weruzar putar heze'eg a'e wà nehe, i'i uzeupe. ¹⁵ Nezewe rehe we Zuta wyy rehe har wanuwihawete upytu'u heruzar ire. Omono kar uze'eg heraha har Ezit wyy rehe har wanupe. — Pemur kar kawaru tetea'u ihewe pe wà nehe. Pemur kar zauxiapekwer tetea'u pe wà nehe no, i'i wanupe. Aipo heko haw ikatu putar izupe nehe. Aipo agwer ma'e iapo har uzeupyro putar Mawiron wanuwihawete wi wà nehe. Aipo upuner ze'egaw iapo katu pyrer ihaihaw paw rehe wà. Aipo uzeupyro Mawiron wanuwihawete wi wà nehe.

¹⁶ Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e. 'Aw tuwihawete umàno putar Mawiron wyy rehe a'e nehe. Ta'e uzuhaw wemimume'u kwer a'e xe. Uzapokatu uze'egaw Mawiron wanuwihawete rehe we. Mawiron wanuwihawete umuigo kar a'e awa tuwihawete romo xe a'e. Na'e a'e tuwihawete nuweruzar kwaw a'e ze'eg. ¹⁷ Ni Ezit wyy rehe har wanuwihawete upuner katu ma'e nupuner kwaw ipytywà haw rehe zeàmàtyry'mawhu pe a'e nehe. Mawiron rehe har uzapo putar tawhu pupe uzeupir haw

wà. Uzapo tàpuzaiha tawhu iàmàtry'yim pà wà, teko tetea'u wazuka pà wà. **18** A'e tuwihawete uzuhaw wemimume'uahy kwer. Nuweruzar kwaw ze'egaw wemiapo katu kwer. A'e rupi nuzepyro kwaw nehe. Ta'e uzapo a'e ma'e paw a'e xe.

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury. Azepyk putar a'e tuwihawete rehe ihe nehe. Ta'e uzuhaw uze'egaw herer rehe wemimume'uahy kwer a'e xe. — Aruzar putar ko ze'eg ihe nehe, i'i mua'u. Nuweruzar kwaw. **20** Amuzaiko putar kyhawhu zàwenugar miar pyhykaw romo ihe nehe. Apyhyk putar a'e tuwihawete ipupe nehe. Araha putar Mawiron pe nehe. Azepyk putar hehe a'e pe nehe. Ta'e upytu'u hereruzar ire a'e xe. **21** Hemiruze'eg zauxiapekwer ikatu wera'u ma'e uzezuka kar putar zèàmàtry'ymawhu pe wà nehe. Wikuwe ma'e ràm uhàuhàz putar ywy nànan wà nehe. Nezewe mehe pekwaw putar herekuwe haw nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe.

Hàro haw imume'u haw

- 22** Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e a'e kury.
— Amonohok putar amo
ywyràkàxigyw aiha ma'e
hakwa izuwi ihe nehe.
Amonohok putar amo ka'a hezuz
romo ma'e kwer ihe nehe.
Azutym putar wytytr aiha ma'e
rehe nehe,
- 23** Wytytr Izaew rehe har aiha
wera'u ma'e rehe nehe.
Hakà putar nehe.
Hà'yz putar nehe no.
Uzeapo putar ywyràkàxigyw ipuràg
eteahy ma'e romo nehe.
Wiràmiri wызàì hexakaw hereko
har wiko putar hehe wà nehe.
Uzeàmim putar i'àngwer rehe wà nehe.
- 24** Ywyrà kaiwer pe har paw ukwaw putar
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo
herekuwe haw wà nehe.

Aeityk wywra aiha ma'e ihe.
Amuta'u kar wywra pixika'i ma'e no.
Amuxinig kar wywra ikyr katu ma'e.
Amukyr katu wi wywra uxinig
ma'e kwer no.

The Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury. Azapo putar heremimume'u kwer nehe no.

Xo ikatu 'ym ma'e iapo har rehe zo uze'eg ihewe:

18 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

2 — Màràzàwe tuwe teko Izaew ywy rehe har umume'u wiwi ko ze'eg xiroahy wà. — Wanu u'u uwà iapyw 'ym ma'e wà. Nezewe rehe we hazahy wana'yr wanàz wanupe.

3 Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury, i'i Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e. — Napemume'u wi pixik kwaw a'e ze'eg xiroahy Izaew ywy rehe nehe, i'i. **4** Ta'e aiko teko wanekuwe haw paw wazar romo ihe xe. Tu waneko haw, ta'yr waneko haw no, aiko wazar romo paw rupi ihe. Aze wызàì teko uzapo ikatu 'ym ma'e nehe, umàno putar nehe.

5 Pema'enukwaw amo awa ikatuahy ma'e rehe nehe. Xo ikatu ma'e uzapo oho iko. Na'imunar kwaw amo ma'e rehe. **6** A'e awa numuwete kwaw tupàn a'ua'u Izaew wazar a'e wà. Nu'u kwaw ma'ero'o kwer tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer. (Teko uzuka a'e ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo tàpuzuhu pupe wà. Nazapo kar kwaw a'e tàpuzuhu wanupe ihe.) A'e awa nueraha kwaw kuzà imen ma'e uker pà wapuhe. Noho kwaw wemireko ipuhe, aze wiko uwy haw 'ar rehe. **7** Nahemu'em kwaw amo pe. Na'imunar kwaw amo rehe. Aze upyhyk ma'e amo wi wemetarer hekuzaromo, — Heremetarer ihewe imuzewyr mehe amono putar nema'e newe nehe, aze i'i izupe, wemetarer ipyhyk wi mehe umuzewyr kar ima'e izupe. Omono temi'u ima'uhez ma'e pe. Omono kamir ikamir 'ym ma'e pe no. **8** Aze umumaw kar amo 'ar

wemetarer amo ipo pe, nuenoz kwaw wemetarer imemyr uhua'u ma'e izupe. — Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe nehe, i'i. Wyzàì ma'e rehe uze'eg imume'u mehe, ikatu iz'e'eg. **9** Weruzar heremiapo kar a'e. Weruzar katu heze'eg no. A'e awa ikatu a'e. Wikuwe putar nehe.

10 Pema'enukwaw a'e awa ta'yr rehe nehe. Aze ru'u imunar ma'e romo hekon. Aze ru'u upuruzuka no. **11** Uzapo ikatu 'ym ma'e. Tu nuzapo pixik kwaw agwer ma'e. Ta'yr u'u ma'ero'o kwer tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer. (Teko uzuka a'e ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo tàpuzuhu pupe wà. Nazapo kar kwaw a'e tàpuzuhu wanupe ihe.) A'e awa uker oho kuzà imen ma'e wapuhe. **12** Hemu'em hemetarer 'ym ma'e wanupe wama'e rehe imunar pà. Aze upyhyk ma'e amo wi wemetarer hekuzaromo, — Heremetarer ihewe imuzewyr mehe amono putar nema'e newe nehe, aze i'i izupe, wemetarer ipyhyk wi mehe numuzewyr kwaw ima'e izupe. Oho tàpuzuhu tupàn a'ua'u wamuwete haw pe. Umuwete katu tupàn a'ua'u purumuhuhuk kar ma'e wà. **13** Aze umumaw kar amo 'ar wemetarer amo ipo pe, wenzoz wemetarer imemyr uhua'u ma'e izupe. Aipo a'e awa wikuwe putar nehe. Nan. Uzapo a'e ma'e purumumaranugar kar ma'e paw rupi. A'e rupi umàno putar nehe. A'e ta'yr wiko putar uzezuka kar har romo a'e nehe.

14 Pema'enukwaw wi hehe. A'e mehe a'e ta'yr ta'yr a'e no. Ta'yr wexak u hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e paw rupi. Nezewe rehe we nuiko kwaw izàwe. **15** Numuwete kwaw tupàn a'ua'u Izaew wazar wà. Nu'u kwaw ma'ero'o kwer tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer. (Teko uzuka a'e ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo tàpuzuhu pupe wà. Nazapo kar kwaw a'e tàpuzuhu wanupe ihe.) Nueraha kwaw kuzà imen ma'e uker haw pe wà. **16** Nupuraraw kar kwaw ma'erahy ma'e hereko 'ymar wanupe. Na'imunar kwaw wama'e rehe. Aze upyhyk ma'e amo wi wemetarer hekuzaromo, — Heremetarer ihewe imuzewyr mehe amono putar nema'e newe nehe, aze i'i izupe, wemetarer ipyhyk

wi mehe umuzewyr kar ima'e izupe. Omono temi'u ima'uhez ma'e pe. Omono kamir kamir 'ym ma'e pe no. **17** — Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe nehe, i'i. Aze umumaw kar amo 'ar wemetarer amo ipo pe, nuenoz kwaw wemetarer imemyr uhua'u ma'e izupe. Weruzar katu heze'eg. Weruzar heremiapo kar a'e no. Numàno kwaw u hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe. Wikuwe putar azeharomoete nehe. **18** Tu hemu'em hemetarer 'ym ma'e wanupe wama'e rehe imunar pà. Xo ikatu 'ym ma'e uzapo amo wanupe. A'e rupi umàno wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo.

19 Nezewe rehe we pepuranu herehe. — Māràzàwe tuwe ta'yr nupuraraw kwaw ma'e u hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo, peze ihewe. Awazar putar pepuranu haw peme kury. Ta'yr uzapo ikatu ma'e. Nuzawy kwaw. Weruzar heze'eg. Wata oho iko tuweharupi heze'eg rupi. A'e rupi wikuwe putar tuwe a'e nehe. **20** Ikatu 'ym ma'e iapo har umàno putar nehe. Ta'yr nupuraraw kwaw hezeypykaw u hemiapo kwer hekuzaromo nehe. Tu nupuraraw kwaw hezeypykaw wa'yr hemiapo kwer hekuzaromo nehe. Azapo putar ikatu ma'e ikatu ma'e iapo har pe nehe. Ikatu 'ym ma'e iapo har upuraraw putar hezeypykaw wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.

21 Aze awa ikatu 'ym ma'e upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze weruzar heze'eg nehe, aze uzapo ikatu ma'e nehe, aze nuzawy kwaw nehe, numàno kwaw nehe. Wikuwe azeharomoete nehe. **22** Amunàn putar hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e paw rupi nehe. Wikuwe putar nehe, ta'e uzapo ikatu ma'e a'e xe. **23** Aipo hepurexak wer awa ikatu 'ym ma'e rehe imàno mehe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e zanerehe upuranu pà. — Nan. Aze upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze uzemumikahy wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe nehe, ikatu wera'u putar ihewe nehe.

24 Aze awa ikatu ma'e upytu'u ikatu ma'e iapo re nehe, Aze uzypyrog ikatu 'ym ma'e purumumaranugar kar ma'e paw iapo pà

nehe, amogwer awa ikatu 'ym ma'e wazàwe nehe, aipo wiko wiwi putar nehe. Nan. Nahema'enukwaw kwaw hemiapo kwer ikatu ma'e rehe nehe. Umàno putar hereruzar 'ym awer hekuzaromo nehe, wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.

25 Nezewe rehe we peze'eg nezewe ihewe. — Ne urezar Tuweharupi Wiko Ma'e ne, neremiapo na'ikatu kwaw, peze peiko ihewe. Peinu katu ko heze'eg nehe, Izaew izuapyapyr wà. Heremiapo na'ikatu kwaw peme. Pezawy peiko. Penemiapo na'ikatu kwaw. **26** Aze awa ikatu ma'e upytu'u ikatu ma'e iapo re nehe, aze uzyppyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, aze a'e mehe umàno nehe, umàno putar wemiapo kwer hekuzaromo nehe. **27** Aze awa ikatu 'ym ma'e upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze uzapo ikatu ma'e nehe, ikatuahy ma'e uzepyro putar umàno àwàm wi nehe. **28** Ukwaw wemiapo. Upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re. A'e rupi azeharomoete numàno kwaw nehe. Wiko wiwi putar nehe. **29** Pe Izaew izuapyapyr wà, peze'eg nezewe. — Ne urezar Tuweharupi Wiko Ma'e ne, neremiapo na'ikatu kwaw, peze peiko. Aipo heremiapo na'ikatu kwaw peme. Pezawy peiko. Penemiapo na'ikatu kwaw.

30 Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe amume'u ko ma'e peme kury, Izaew izuapyapyr wà. Aexak putar teko wanemiapo kwer pitàitàigatu ihe nehe. Azepyk putar ikatu 'ym ma'e wanehe nehe. Azapo putar ikatu ma'e ikatu ma'e wanupe nehe. Peityk ikatu 'ym ma'e penemiapo nehe kury. Penemiapo ikatu 'ym ma'e pemumaw penereko. Pezemumaw kar zo izupe nezewe nehe. **31** Peityk penemiapo ikatu 'ym ma'e paw nehe. Pemupyahu pepy'a nehe. Pemupyahu pema'enukwaw paw nehe no. Izaew izuapyapyr wà, māràzàwe tuwe pemàno wer pe. **32** Naputar kwaw ni pitài teko imàno àwàm ihe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e. A'e rupi pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe. Peikuwe nehe.

Zegar haw izemumikahy haw rehe har

19 ¹ Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umuzàg kar zegar haw hezemumikahy haw hexak kar har a'e kury,

mokoz Izaew wanuwihawete rehe har a'e kury.

2 Nehy wiko zàwàruhu iriàw kuzà ikàg ma'e romo a'e.

Wata amogwer iriàw wanupi. Umugakwaw kar umemyr iriàw wainuinuromo wà.

3 Umugakwaw kar umemyr.

Umu'e miar zuka haw rehe no. Imemyr wiko teko i'u har romo.

4 Teko tetea'u umume'u heko haw uzeupeupe wà.

Na'e pyphyk ywykwaw pupe wà. Ukutuk ixì iapu'a ma'e imono pà hehe wà.

Umutyk heraha Ezit pe wà.

5 Iriàw kuzà upytu'u uzepyro àwàm hàro re.

Na'e umuzehu kar amo umemyr a'e pe. Imemyr wiko iriàw ipuruzukaiwahy ma'e romo.

6 Itua'u mehe

wata amo iriàw wanupi. Uzemu'e miar izuka haw rehe. Wiko teko i'u har romo a'e no.

7 Weityk tàpuzuhutà tetea'u.

Umumew tawhu tetea'u no. Ikororo mehe tuweharupi teko izywyr har uryryryr wà.

8 Teko uzemono'og iàmàtry'y'm pà wà.

Teko wyy nànanar ur a'e pe wà. Umuzaiiko kyhapari miar pyhykaw wà.

Uppyhyk ipupe wà.

9 Ukutuk ixì iapu'a ma'e imono pà hehe wà.

Umutyk imunehew paw imupari pyrer pupe wà no.

Na'e weraha Mawiron wyy rehe har wanuwihawete pe wà kury.

A'e pe har wezar imunehew paw pupe wà.

— Nezewe mehe naxinu pixik kwaw ikororo mehe wyytyr Izaew wyy rehe har rehe zane nehe, i'i wà.

Uwà tyw uxinig ma'e

- 10 Izaew izuapyapyr wà.
Pehy nuzawy kwaw uwà 'yw.
Amo utym i'yw yrykaw huwake.
Hàkà tetea'u.
I'a katu no.
Ta'e heta tetea'u 'y izupe xe.
- 11 Hàkà ikàg.
Ipukua'u. Te zezeapo tuwihawete
ipokokaw romo.
I'yw aiha katu.
Te hàkà uhem ywak rehe.
Teko paw wexak iaiha katu haw wà.
Wexak hàkà katu haw wà no.
- 12 Nezewe rehe we wikwahy ma'e
ozo'ok i'yw oho wà.
Weityk ywy rehe wà.
Ywytu kwarahy heixe haw wi ur
ma'e umuxinig i'a kwer.
Amo omonohok hàkàgwer wà.
Uxinig. Na'e teko wapy tata pupe wà.
- 13 Ko 'ar rehe i'yw upyta wyxiguhu
rehe kury.
Uxinig a'e 'y. Naheta kwaw 'y a'e pe.
- 14 I'yw ukaz.
Tata umumaw hàkàgwer uwà rehe we.
Hàkà na'ikàg wi pixik kwaw nehe.
Nuzeapo pixik kwaw tuwihawete
pokokaw romo nehe.

Teko umuzàg tetea'u a'e zegar haw
uzemumikahy haw hexak kar haw wà.

Izaew nuweruzar kwaw Tupàn ze'eg wà

20 ¹Kwehe mehe Mawiron ywy rehe
har weraha Izaew wemipyhyk kwer
romo uiwy pe wà. A'e re upaw 7 kwarahy 5
zahy 10 'ar. Na'e amo tuwihaw ur ihewe
uze'eg pà wà kury. Ipurukwaw wer Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e hemimutar rehe wà.
Uhem herenataromo wapyk pà wà. ²Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

³— Awa ta'yr, eze'eg nezewe 'aw tuwihaw
wanupe nehe. — Zanezar Tuweharupi Wiko
Ma'e umume'u ko ma'e iko peme. — Pezur
heremimutar ikwaw pà. Amume'uahy tuwe
ko ma'e herekuwe haw rehe kury.

Napumupuranu kar kwaw herehe ihe nehe.
Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko
ma'e imume'u har romo ihe.

⁴Awa ta'yr, aipo erehyk 'aw teko
wanemiapo kwer imume'u àwàm rehe. A'e
mehe emume'u nehe kury. Emuma'enukwaw
waipy wanemiapo kwer purumumaranugar
kar ma'e rehe ne wà nehe. ⁵Ihe wazar
Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, amume'u ko
ma'e newe ihe. Emume'u a'e ma'e paw
wanupe nehe. Aexaexak Izaew izuapyapyr
heremiaihu romo wamuigo kar pà amo 'ar
mehe ihe wà. A'e 'ar mehe amume'u
heremiapo ràm wanupe. Ezit ywy rehe
waneko mehe aexak kar herekuwe haw
wanupe. — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e romo ihe, pezar romo ihe, a'e wanupe.

⁶— Apupyro putar Ezit ywy wi ihe nehe.
Apueraha putar amo ywy rehe nehe. Aexaexak
a'e ywy peneko àwàm romo. Ikatauhy a'e.
Hezuz katu ma'e a'e pe. Ikatu wera'u amo
ywy wanuwi, a'e wanupe. ⁷— Peityk tupàn
a'ua'u purumuhuhuk kar ma'e penemiamutar
pe wà nehe. Pezemuaiw zo tupàn a'ua'u Ezit
ywy rehe har pupe nehe. Ta'e ihe
Tuweharupi Wiko Ma'e aiko Tupàn pezar
romo ihe xe, a'e wanupe. ⁸Nezewe rehe we
nuweruzar kwaw heze'eg wà. Na'ipurenu
wer kwaw heze'eg rehe wà. Nuityk kwaw
wazar tupàn a'ua'u purumuhuhuk kar ma'e
wà. Nuityk kwaw tupàn a'ua'u Ezit ywy rehe
har wazar wà no. — Akwaw kar putar ru'u
hekwahy haw ikàgaw xe Ezit rehe waneko
mehe we ihe nehe, a'e hezeupe a'e 'ar mehe.
⁹Nezewe rehe we nazapo kwaw nezewe
haw. Ta'e nahepurumuaiw wer kwaw herer
rehe ihe xe. Ta'e amume'u Izaew wapyro
àwàm a'e ywy rehe har wanupe ihe xe. Izaew
wiko a'e teko wainuinuromo wà. Aze mo
nazapo iwer mo heremimume'u kwer, upuka
mo herer rehe wà.

¹⁰Nezewe apupyro Ezit ywy wi ihe,
wyxiguhu pe peneraha pà ihe. ¹¹Amono
heremiapo kar wanupe. Amu'e heze'eg rehe
ihe wà no. Aze amo weruzar heze'eg wà,
wikuwe wà. ¹²Ureze'egaw urezehezehe
iapo katu pyrer hexak kar haw romo azapo

kar amo ma'e wanupe. — Pepytu'u 7 haw 'ar nànnàn nehe, a'e wanupe. — Pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e apumunryk amo wanuwi hezeupe pemonokatu pà ihe, a'e wanupe. **13** Nezewe rehe we wywixiguhu rehe Izaew izuapyapyr upytu'u hereruzar ire wà no. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. Weityk heremiapo kar wà no. Aze amo weruzar heze'eg wà, wikuwe wà. Umuaiw tuwe mytu'u haw 'ar wà. — Akwaw kar putar ru'u hekwahy haw ikàgaw xe wywixiguhu rehe waneko mehe we ihe nehe, a'e hezeupe a'e 'ar mehe. **14** Namumaw kwaw ihe wà. Ta'e nahepurumuaiw wer kwaw herer rehe ihe xe. Ta'e amogwer ywy rehe har wexak Izaew Ezit wi wapyro awer a'e wà xe. **15** Amo ma'e amume'u wywixiguhu pe waneko mehe. — Napueraha kwaw ywy peme heremimume'u kwer pe ihe nehe. Ikatuahy a'e ywy. Hezuz katu ma'e a'e pe. Ikatu wera'u amo ywy wanuwi. **16** Amume'uahy a'e ma'e ta'e Izaew weityk heremiapo kar a'e wà xe. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. Umuaiw mytu'u haw 'ar wà no. Wazar tupàn a'ua'u wamuwete haw ikatu wanupe.

17 Nezewe rehe we apuhareko ihe wà. Nazuka kwaw ihe wà. Namumaw kwaw a'e pe wywixiguhu rehe ihe wà. **18** Aze'eg wana'yr wanupe. — Peruzar zo penàmuz waze'eg nehe. Pezapo zo ma'e wazàwe nehe. Pezemuaiw zo tupàn a'ua'u imuwete haw pupe nehe. **19** Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo ihe. Peruzar heze'eg nehe. Peruzar heremiapo kar nehe no. **20** Pemonokatu mytu'u haw 'ar ihewe nehe. Nezewe mehe pexak kar putar ze'egaw zaneremiapo katu kwer nehe. Mytu'u haw 'ar pemuma'enukwaw kar putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo herekuwe haw rehe nehe.

21 Nezewe rehe we wana'yr nahereruzar kwaw wà. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. Nuweruzar kwaw heremiapo kar wà. Aze amo weruzar heze'eg wà, wikuwe wà. Umuaiw mytu'u haw 'ar wà. — Akwaw kar putar ru'u hekwahy haw ikàgaw xe

wywixiguhu rehe waneko mehe we ihe nehe, wazuka pà xe ihe nehe, a'e hezeupe a'e 'ar mehe. **22** Nezewe rehe we namumaw kwaw ihe wà. Ta'e nahepurumuaiw wer kwaw herer rehe ihe xe. Ta'e teko a'e ywy rehe har wexak Izaew Ezit ywy wi wapyro awer a'e wà xe. **23** Na'e amume'uahy amo ze'eg ipyahu ma'e wywixiguhu rehe ihe kury. — Amuhàmuhàz putar Izaew ywy nànnàn ihe wà nehe, a'e wanupe. **24** Amume'uahy a'e ma'e ta'e nuweruzar kwaw heremiapo kar a'e wà xe. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. Umuaiw mytu'u haw 'ar wà no. Kwehe mehe wanàmuz umuwete amo tupàn a'ua'u a'e wà. Umuwete a'e tupàn a'ua'u nezewegatete a'e wà no. **25** Na'e amono heremiapo kar haw ikatu 'ym ma'e purumuigo kar 'ym ma'e wanupe. **26** Amuigo kar ikatu 'ym ma'e romo ihe wà. Werur e ma'e tupàn a'ua'u wanupe wà. Azuka kar wana'yr ipy wanupe ihe wà no. Uzuka tupàn a'ua'u wanenataromo wà. Azapo kar a'e ma'e wanupe kyze haw pupe wamynehem pà, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw hexak kar pà wanupe.

27 A'e rupi, Awa ta'yr, emume'u heze'eg wanupe nehe. Aiko wazar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Wanu herereko zemuteahy hereruzar 'ym pà a'e wà no. **28** Amume'u amo ywy wanupe waneko àwàm romo ihe. A'e pe wanerur mehe wexak ywytyr aiha ma'e wà. Wexak ywyra u'àgaw iapo har wà no. Uzuka ma'ea'yr a'e ywytyr nànnàn a'e ywyra nànnàn tupàn a'ua'u wanupe wà. Hemuikwahy kar wà, ta'e wapy ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo wà xe. Werur ma'ywa tykwer wanupe imono pyr romo wà no. **29** Apuranu wanehe. — Mâràzàwe tuwe peho agwer ywyaiha pe, a'e wanupe. A'e rupi a'e 'ar mehe arer we te ko 'ar rehe — Ywyaiha, i'i teko ywytyr tupàn a'ua'u imuwete haw pe wà. **30** Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe. — Mâràzàwe tuwe pezapo ikatu 'ym ma'e penàmuzgwer wazàwe. Mâràzàwe tuwe pemuwete wazar tupàn a'ua'u pe wà no. **31** Te ko 'ar rehe pemono ma'e tupàn a'ua'u wanupe wazàwegatete. Peapy pena'yr wanekuwe mehe we tupàn a'ua'u wanenataromo pe wà.

A'e re pezur ihewe herehe pepuranu pà. — Ma'e ereputar, peze ihewe. Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury, i'i pezar Tuweharupi Wiko Ma'e. Namupuranu kar kwaw herehe ihe nehe, a'e peme. **32** — Urereko wer amogwer ywy rehe har wazàwe ure, peze pezeupe. — Teko amo ywy rehe umuwete wywra wà. Umuwete itahu wà no. — Urereko wer wazàwe ure, peze peiko. A'e ma'e nuzepo pixik kwaw nehe.

Zepykaw, ikatu 'ymaw imunànw no

33 Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e. — Apueruze'eg putar hepo itaper iapo pyrer zàwenugar pupe ihe nehe, hepuner haw nànw ihe nehe no, hekwyah haw nànw ihe nehe no. **34** Aexak kar putar hepuner haw peme nehe. Aexak kar putar hekwyah haw nehe no, agwer ma'e iapo mehe ihe nehe. Apomono'og putar ywy pemuhàz awer wi penerur pà ihe nehe. **35** Apueraha putar wyxygihu teko tetea'u wanereko har pe nehe. Amume'u putar penemiapo kwer penehe hezeyyk àwàm rehe we a'e pe nehe. Herexak putar pe a'e 'ar mehe nehe. **36** Amume'u peipyy wanehe hezeyyk àwàm kwehe mehe Xinaz wyxygihu rehe ihe. Amume'u putar penehe hezeyyk àwàm ihe nehe no, i'i pezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

37 Aiko putar pezar ikàg ma'e romo ihe nehe. Aruzar kar putar heze'eg peme nehe no. **38** Anuhem putar hereruzar 'ymar pemyter wi ihe wà nehe. Anuhem putar ikatu 'ym ma'e iapo har ihe wà nehe no. Wiko amo ywy wanehe ko 'ar rehe wà. Anuhem putar wanuwi ihe wà nehe. Nezewe rehe we namuzewyr kar kwaw Izaew ywy rehe wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e wà nehe.

39 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Pe Izaew paw pe, pemuwete wiwi pezar tupàn a'ua'u pe wà nehe kury. Ko ma'e amume'u peme. Amo 'ar mehe hereruzar putar pe nehe. Napemuaiw pixik kwaw herer a'e 'ar mehe nehe. Napemono pixik kwaw

ma'e tupàn a'ua'u wanupe a'e 'ar mehe nehe. **40** Muite Izaew ywy rehe, ywytyr ihewe imonokatu pyrer rehe, ywytyr aiha Izaew ywy rehe har rehe, pe paw rupi hemuwete katu putar pe nehe. Pekatu putar ihewe nehe. Aro putar ma'ea'yr herenataromo penemizuka ràm ihe nehe. Pema'e ikatu wera'u ma'e perur putar ihewe nehe. Ma'e ihewe imur katu pyrer perur putar ihewe nehe. **41** Apumuzewyr kar putar ywy pemuhàz awer wanuwi ihe no. Apomono'og putar nehe. Na'e ma'e penemiapy ikatu putar ihewe nehe. Nezewe mehe aexak kar putar hekatuahy haw amogwer ywy nànw ihe nehe. **42** Apumuzewyr putar Izaew pe nehe, ywy peipy wanupe heremimono kwer pe nehe. A'e 'ar mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. **43** Na'e pema'enukwaw putar penemiapo kwer purumumaranugar kar ma'e nànw no. Pema'enukwaw putar iaiw ma'e romo peneko awer rehe nehe no. Pehuhuk putar pezehezehe nehe. Ta'e pema'enukwaw putar penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wanehe nehe xe. **44** Pe Izaew pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. Peiko iaiw ma'e iro ma'e iapo har romo. Nazepyk kwaw penehe iaiw ma'e iapo har wazàwe. Azapo ikatu ma'e peme, ta'e amonokatu herer nezewe haw iapo mehe ihe xe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tata wapy ywy kwarahy ihemaw awyze har kutyr har

45 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe kury.

46 — Awa ta'yr, Eme'e kwarahy ihemaw awyze har kutyr nehe. Eze'eg a'e ywy rehe har wakutyr nehe. Emume'u ikatu 'ym ma'e a'e ka'a pe uzeapo ma'e ràm nehe.

47 — Ezeapyaka katu nehe, ere a'e ka'a pe nehe. — Ta'e zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko a'e xe. — Pexak nehe. Amunyk tata teko kury. A'e tata wapy putar wywra uxinìg ma'e kwer paw rupi nehe. Wapy putar wywra ikyr ma'e paw rupi nehe no. Ni amo nupuner kwaw imuwew haw rehe wà

nehe. Uhàuhàz putar kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wi kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe. Wapy putar teko wanuwa paw rupi nehe no. **48** Teko paw waxak putar a'e tata imunyk arer romo herekuwe haw a'e wà nehe. Ni amo nupuner kwaw imuwew kar haw rehe wà nehe.

49 Awazar a'e ze'eg izupe kury. — O hezar Tuweharupi Wiko Ma'e, Emume'u kar zo agwer ma'e ihewe nehe. — Xo ma'emume'u haw rupi ereze'eg urewe ne, i'i teko wà.

Tupàn itakihepuku

21 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe: **2** Awa ta'yr, Eze'eg Zeruzarez ikutyry nehe kury. Eze'eg tupàn a'ua'u wamuwete haw kutyr nehe no. Emume'u ko ma'e Izaew ywy rehe har wanupe nehe. **3** — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e teko peme kury. — Aiko peàmàtry'ymar romo ihe. Anuhem putar hetakihepuku ihe nehe. Azuka putar teko paw ihe wà nehe, ikatu ma'e ihe wà nehe, ikatu 'ym ma'e ihe wà nehe no. **4** Azàmàtry'ym paw hetakihepuku pupe ihe wà nehe, kwarahy ihemaw awyze har kutyr hezypyrog pà ihe wà nehe, kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pe heho pà ihe wà nehe no. **5** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. Paw rupi ukwaw putar hetakihe iapirer wi henuhemaw wà nehe. Namuzewyr kwaw ipupe nehe. Ukwaw putar imuzewyr 'ymaw wà nehe no. **6** Awa ta'yr, Nekuham iko ipy'a opok ma'e ài nehe, umàno àwàm hexakar ài. Eho teko wanenataromo nehe. Paw rupi nerexak mehe nekuham nezemumikahy haw hexak kar pà wanupe nehe. **7** — Māràzàwe tuwe nekuham iko, i'i putar newe wà nehe. A'e mehe eze'eg nezewe wanupe nehe. — Hekuhem ta'e akwaw uzeapo ma'e ràm ihe xe, ere wanupe nehe. — Pekàgaw uhem putar pewi nehe. Pepy'a tynehem putar pekyze haw pupe nehe. Pezywa ipyw putar nehe. Pepenàràg uryryryryz putar nehe, ere wanupe nehe. I'ar uhem iko. Uhem kwez kury. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe kury.

8 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

9 — Awa ta'yr, Emume'u uzeapo ma'e ràm nehe kury. — Nezewe haw umume'u zanezar iko a'e, ere wanupe nehe.

— Takihepuku a'e, takihepuku haime katu a'e. Heny katu no.

10 Haime katu puruzuka àwàm rehe. Heny katu no. A'e rupi uhyape katu putar àmàn iweraw haw ài nehe. Teko nupuner kwaw urywete haw rehe wà.

Apueruze'eg ihe. Naperuzar kwaw. Azepek penehe no. Nezewe rehe we nahereruzar kwaw pe.

11 Amueny katu hetakihepuku hereko ihe. Amuàgà'ym puruzuka àwàm rehe. Haime katu heny katu no.

Amono putar amo puruzuka ma'e ipo pe nehe.

12 Ehapukaz nekuham pà nehe, Awa ta'yr, Azuka kar putar heremiaihu amo pe ko takihepuku pupe ihe wà nehe. Azuka kar putar Izaew wanuwihaw paw ipupe ihe wà nehe no.

Uzuka putar tuwihaw amogwer heremiaihu wainuinuromo a'e wà nehe.

Ekwaekwar nepuxi'a rehe nezemumikahy haw hexak kar pà nehe.

13 Agaw heremiaihu wanereko ihe wà. Aze na'ipytu'u wer kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re wà nehe, ko ma'e paw uzeapo putar wanupe nehe.

Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

14 Emume'u uzeapo ma'e ràm kury, Awa ta'yr, Eze'eg nehe. A'e mehe takihepuku ukutuk putar teko tetea'u wà nehe. A'e takihepuku upuruzuka a'e. Werur kyzeahy haw purupe. Werur puruzuka haw no.

15 Ozo'ok heremiaihu wakàgaw, A'e rupi uze'eg yapi wà. Ahem tawhu waneko haw

huwake a'e takihepuku àmàn iweraw haw ài heny katu ma'e hepo pe hereko pà. Amuàgà'ym a'e takihe puruzuka àwàm rehe. **16** Takihe puku haime katu ma'e, emonohok teko neawyze har rehe ne wà nehe, neahur rehe ne wà nehe no. Wyzàì teko kutyr newak mehe emonohok ne wà nehe. **17** Azeopetek putar ihe nehe no. Na'e hekwahy haw upaw putar nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe kury.

Mawiron wanuwihawete itakihepuku

18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

19 — Awa ta'yr, Exak kar mokoz pe nehe. Mawiron wanuwihawete upuner wyzài a'e pe rupi ur haw rehe utakihe puku herur pà nehe. Tuwe a'e pe uzyppyrog pitài wyy rehe wà nehe. Na'e uza'ak putar wà nehe. Emupu'àm wyyra neze'eg hereko har waza'akaw pe nehe. **20** Ze'eg ipy wexak kar putar Hama Amon wyy rehe har piar izupe nehe. Inugwer wexak kar putar Zeruzarez piar izupe nehe. Heta pàrirogawtàtà Zeruzarez izywyr. Zuta wyy rehe tuz. **21** Mawiron wanuwihawete upytu'u putar pe za'akaw pe nehe. — Ma'enugar pe rupi aha putar ihe nehe, i'i putar uzeupe nehe. Na'e umutuhutuhug u'yw wyy rehe heityk pà nehe, wemiapo rà m ikwaw pà nehe. Na'e uzuka putar amo ma'ea'yr tupàn ua'u henataromo nehe. Na'e ume'e putar ipy'a rehe wemiapo rà m ikwaw pà nehe. **22** Ipo awyze har upyhyk u'yw Zeruzarez her hereko har. Mawiron wanuwihawete oho putar Zeruzarez pe nehe. Uhapukaz putar zeàmàtyry'ymawhu rehe uze'eg pà nehe. Umuàgà'ym putar pàrirogawtàtà heitykaw nehe. Umuapyk putar a'e ma'e ukenawhu henataromo nehe. Uzapo putar pàrirogawtàtà rehe uzeupir haw nehe. Uzapo putar tàpuzaiha zauxiapekwer wazeupir haw romo nehe no. Wixe putar tawhu pupe hehe uzeupir pà wà nehe. **23** Teko Zeruzarez pe har na'izeruzar wer kwaw ko ma'e rehe wà. — Xiapo katu zaneze'egaw a'e tuwihawete rehe we zane. Nazaneàmàtyry'ym kwaw nehe, i'i zepe uzeupe wà. Nezewe rehe we emume'u ko ze'eg wanupe nehe. Nezewe

mehe ima'enukwaw putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe wà nehe. Henu mehe ukwaw putar ipyhyk pyr romo weko àwàm wà nehe. **24** Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme ihe. Teko upuner penemiapo ikatu 'ym ma'e hexakaw rehe wà. Teko paw ukwaw iaiw ma'e iapo har romo peneko haw wà. Ma'e paw iapo mehe pexak kar penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e. Amume'u penche hezeyyk àwàm. Apomono peàmàtyry'ymar wanupe.

25 Ne Izaew wanuwihaw ne, neaiw ne. Nerekyze kwaw Tupàn wi. A'e rupi ne'ar nerehe hezeyykaw uhem iko a'e no. **26** Anuhem putar neàkàg rehe har newi nehe. Anuhem putar neàkàg iwà naw newi nehe no. Nereiko kwaw tuwihawete romo nehe. Hemetarer 'ym ma'e wiko putar upuner ma'e romo wà nehe. Tuwihaw wiko putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe. **27** Imumaw pàwàm. Imumaw pàwàm. Azeharomoete amumaw putar tawhu ihe nehe. Amo 'ar mehe amo ur putar a'e nehe. Amono putar tawhu amo izupe nehe. Xo a'e 'ar mehe zo azapo putar a'e ma'e ihe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Muranu haw Amon izuapyapyr wanupe har

28 — Awa ta'yr, Emume'u uzeapo ma'e rà m nehe. Hepurumume'u wer ma'e rehe Amon izuapyapyr wanupe. Emume'u a'e ma'e wanupe nehe. Ta'e uze'eg zemueteahy teko Izaew wanehe a'e wà xe. Emume'u ko ze'eg wanupe nehe.

— Takihe puku uhyk ma'emumaw pàwàm rehe.

Heny katu puruzuka àwàm rehe no.

Heny katu àmàn iweraw paw ài.

29 — Amon izuapyapyr wà. Penemixak pepuahu zàwenugar hemu'em peme. Penemu'em uzeapo ma'e rà m imume'u mehe no. Peiko ikatu 'ym ma'e romo, Peaiw. Pe'ar uhem iko. Penche hezeyyk àwàm iahykaw rehe har uhem iko. Takihepuku u'ar putar peatuwa rehe nehe.

30 Amon izuapyapyr wà. Pemunehew petakihepuku iapirer pupe nehe. Amume'u putar penemiapo kwer pemugakwaw pawer rehe ihe nehe, ywy pezexak kar awer rehe ihe nehe. **31** Hekwahy haw penehe i'ar mehe nehe, penapy putar tata ài nehe. Apomono putar awa ipuruzukaiwahy ma'e wanupe nehe. Uzemuàgà'ym teko wamumaw paw rehe wà. **32** Tata pemumaw putar nehe. Amo uzakook putar penuwuy kwer peywy rehe wà nehe. Ni amo na'ima'enukwaw pixik kwaw penehe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zeruzarez pe har wakatu 'ymaw

22 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

2 — Awa ta'yr, Aipo ezezemuàgà'ym tawhu puruzuka ma'e pupe tynehem ma'e rehe nezepyk àwàm rehe. Exak kar wanemiapo kwer purumumaranugar kar ma'e wanupe nehe. **3** Ihe wazar Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko. Emume'u heze'eg wanupe nehe. — Ne tawhu puruzuka ma'e ne, ezezuka neànàm tetea'u ne wà. Neaiw Tupàn henataromo ta'e ezezapo tupàn a'ua'u ne wà xe. Eremuwete ne wà no. A'e rupi nerehe Tupàn izepyk àwàm uhem etea'i iko kury. **4** Ereiko wazuka arer romo. Neaiw Tupàn henataromo ta'e eremuwete neremiapo kwer tupàn a'ua'u ne wà xe. A'e rupi ne'ar uhem iko kury. Ne'ar upaw. A'e rupi teko amo ywy rehe har uze'eg urywahyahy penehe wà. Upuka penehe wà no. **5** Ywy penuwake har uze'eg uryweteahy penehe. Ywy muite har uze'eg uryweteahy penehe wà no. Ta'e ereiko tawhu teko tuwihaw heruzar 'ymar pupe tynehem ma'e romo ne xe. **6** Izaew wanuwihaw paw uzeruzar ukàgaw rehe wà. Upuruzuka wà. **7** Tawhu pupe ni amo nuzeruze'eg kwaw u rehe wà. Nuzeruze'eg kwaw uhy wà. Pepuraraw kar ma'erahy amo ywy rehe arer peinuinuromo wiko ma'e wanupe. Pemunar kuzà imen umàno ma'e kwer wama'e rehe, tu 'ym ma'e wama'e rehe no. **8** Napezeruze'eg kwaw tàpuz ihewe imur katu pyrer rehe. Napepytu'u kwaw mytu'u haw 'ar rehe. **9** Amo

hemu'em amo wanehe uze'eg pà wà. A'e rupi teko uzuka hemu'em ma'e wà. Amo u'u ma'ero'o kwer tupàn a'ua'u wanupe imono pyrer wà. Amo uzapo xiroxiroahy ma'e wà. **10** Amo uker oho u hemireko puhe wà. Amo uputupykahy amo kuzà uma'eahy haw hexakar hereko wà, ipuhe ipurumuger kar wer ma'e romo wà. **11** Amo uker wemireko 'ym puhe wà. Amo weraha wa'yraty uker haw pe wà. Amo weraha weinyragaw uker haw pe wà. **12** Amo a'e pe har uzuka teko temetarer rupi wà. Amo omono wemetarer amo pe a'e temetarer imemyr ipyhyk pà wà. Amo uzeapo hemetarer katu ma'e romo wànàm Izaew izuapyapyr wanehe umunar pà wà. Heharaz ihewi wà. Ihe Wazar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

13 Amumaw putar pemunar haw nehe. Amumaw putar pepuruzuka haw nehe no. **14** Penehe hezepyk ire aipo pekàg wiwi putar nehe. Aipo pepuner pepo hupir haw rehe a'e 'ar mehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg teko ihe. Azapo heremimume'u kwer ihe. **15** Amuhàmuhàz putar nepupe har ywy nànan ihe wà nehe. Amumaw putar wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. **16** Nezewe mehe teko amo ywy rehe har uhuuhuk putar penehe ume'e mehe wà nehe. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

Tata parat imupyrànw, or imupyrànw no

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

18 — Awa ta'yr, Izaew izuapyapyr na'ikatu kwaw ihewe wà. Ita parat imupyràn mehe imukatu mehe upyta amo ma'e zàpehe pupe: Itazu tàtà ma'e kor her ma'e, itaxig tàtà ma'e etàn her ma'e, itaper, itaun tàtà ma'e xum her ma'e. Uzemupyràn uzeinuinuromo paw rupi. Ima'e har weityk a'e ma'e. Upyhyk parat heraha a'e. Izaew nuzawy kwaw a'e ma'e heityk pyr ihewe wà. **19** Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme kury. Izaew nuzawy kwaw a'e ita tàtà ma'e heityk

pyr wà. Amono'og putar paw rupi Zeruzarez pe ihe nehe. **20** Nuzawy kwaw a'e ita tâtà ma'e zepehe pupe imukatu haw pupe imono pyrer wà: Kor, etàn, itaper, itaun. Tata umupyràn a'e ita tâtà ma'e. Nezewegatete hekwahy haw a'e, hekwahy haw azeharomoete har a'e, umupyràn putar a'e wà nehe no. **21** Azeharomoete. Amono'og putar Zeruzarez pe ihe wà nehe. Amunyk putar tata wawype wamupyràn pà hekwahy haw pupe nehe. **22** Ita parat typràn zepehe pupe. Nezewegatete typràn putar Zeruzarez pe a'e wà nehe no. Nezewe mehe ukwaw putar hekwahy haw wanehe izakook awer a'e wà nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe.

Izaew wanuwihaw wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà

23 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

24 — Awa ta'yr, Emume'u ko ma'e Izaew wanupe nehe. — Peywy iaiw herenataromo a'e. Azepyk peneha ta'e aikwahy peme ihe xe. **25** Penuwihaw nuzawy kwaw zàwàruhu iriàw wemizuka kwer 'aromo okororo ma'e a'e wà. Uzuka teko wà. Ozo'ok waiwy wanuwi wà. Ozo'ok wanemetarer wanuwi wà no. Uzuka awa tetea'u wà. A'e rupi umuigo kar kuzà tetea'u kuzà imen umàno ma'e kwer romo wà. **26** Xaxeto nuweruzar kwaw heze'eg wà. Nuzeruze'eg kwaw ma'e ihewe imonokatu pyrer rehe wà. Werecoaiw ihewe imur katu pyrer wà. Werecoaiw ihewe imur katu pyrer 'ym wà no. — Ko ma'e ikatua'y Tupàn henataromo, ni'i kwaw purupe wà. — Ko ma'e na'ikatu kwaw Tupàn henataromo, ni'i kwaw wanupe wà. Numu'e kwaw teko a'e ma'e rehe wà. Nuzeruze'eg kwaw mytu'u haw 'ar rehe wà. A'e rupi teko Izaew izuapyapyr nuzeruze'eg kwaw herehe wà. **27** Tuwihaw nuzawy kwaw awarahu wemizuka kwer ipei'ai'àgar wà. Uzuka teko wanemetarer ipyhyk pà wà. Nezewe mehe wiko hemetarar katu ma'e romo wà. **28** Aze amo umupinim ywyok imuxig pà a'e, naxixak kwaw izipiw paw. Nezewegatete heze'eg imume'u har

upyk teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà no. Wexak puahu zàwenugar wà. Nezewe rehe we nukwaw kwaw uzeapo ma'e ràm wà. Hemu'em heze'eg imume'u pà teko wanupe wà. — Amume'u zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg hereko ihe, i'i mua'u wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e naze'eg kwaw wanupe. **29** Hemetarar katu ma'e hemu'em purupe wà. Imunar wama'e rehe wà no. Upuraraw kar ma'erahy hemetarar 'ym ma'e wanupe wà. Imunar amo ywy rehe har ko ywy rehe wiko ma'e wama'e rehe wà no.

30 Aekar zepe amo pàrirogawtâtà iapo àrà. Aekar zepe amo pàrirogawtâtà u'ar ma'e kwer pe upyta ma'e ràm. Aekar zepe amo ko ywy wi wàmàtyry'ymar imono kar àrà. Aze mo aexak, namumaw iwer mo ko ywy. Naexak kwaw amo. **31** A'e rupi amu'ar kar putar hekwahy haw tata ài wanehe ihe nehe. Amumaw putar ihe wà nehe, ta'e hezepyk wer wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo ihe xe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Mokoz kuzà ikatu 'ym ma'e iapo har wà

23 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

2 — Awa ta'yr, Kwehe mehe heta mokoz kuzàwaza wyker rehe wà. **3** Wiko Ezit ywy rehe wà. Kuzàwaza romo wiko mehe we uzeapo kuzàwyzàì romo wà. **4** Tyker Oora her romo a'e. Xamari rehe zanemuma'enukwaw. Ikypy'yr Oorima her romo a'e. Zeruzarez rehe zanemuma'enukwaw. Areko a'e mokoz kuzà heremireko romo ihe wà. Umur hera'yr ihewe wà. **5** Heremireko romo hekon Oora. Nezewe rehe we wiko kuzàwyzàì romo. Uker Axir ywy rehe har wapuhe waputarahy pà. **6** Zauxiapekwer kamir ipiràg ma'e imunehew har romo wanekon wà. Hemetarar katu ma'e romo upuner ma'e romo zauxiapekwer wanuwihaw romo wanekon wà. Kwàkwàmo ipuràg eteahy ma'e romo wanekon wà no. Wiko zauxiapekwer kawaru ku'az har wanuwihaw romo wà. **7** Oora uker oho zauxiapekwer Axir wanuwihaw nà. Hemiaapo kwer umuigo kar ikatu 'ym ma'e

herenataromo. Umuwete tupàn a'ua'u Axir wazar wà. **8** Uzyppyrog kuzàwyzàì romo wiko pà Ezit ywy rehe. Wiko wiwi Axir wanehe we no. Kuzàwaza romo heko mehe arer we awa uker ipuhe wà, kuzàwyzàì romo hereko pà wà. **9** A'e rupi amono a'e kuzà hemimutar Axir ywy rehe har wanupe ihe. Ta'e Oora uputarahy a'e awa a'e wà xe. **10** Ozo'ok hopoz izuwi wà. Upyhyk imemyr awa wà, imemyr kuzà wà no. A'e re uzuka a'e kuzà takihepuku pupe wà. Ywy nànn kuzà uze'eg izuka awer rehe wà.

11 Oorima wexak a'e ma'e izeapo mehe a'e. Nezewe rehe we wiko kuzàwyzàì iro wera'u ma'e romo wyker wi iaiw wera'u ma'e romo kury. **12** Uputarahy awa upuner ma'e tuwihaw Axir ywy rehe har a'e wà no. Zauxiapekwer kamir ipuràg eteahy ma'e imunehew har romo wanekon wà. Uputar zauxiapekwer kawaru ku'az har wanuwihaw a'e wà no. Paw rupi wiko kwàkwàmo na'arewahy uzemuryparypar ma'e romo wà. **13** Aexak heko haw. Kuzà iroahy ma'e azeharomoete har romo hekon a'e. Nezewe ikypy'yr oho wyker hape rupi.

14-15 Oorima wixe wera'u oho iro haw pupe tuweharupi. Teko unuapyk Mawiron rehe har wanuwihaw upuner ma'e wanagapaw ywyok rehe imupiràg pà wà. Wanagapaw ikatu Oorima pe wà. Umunehew ku'a haw hekuzar katu ma'e wà. Umunehew àkàg iwànwaw hekuzar katu ma'e wà no. **16** Wanagapaw wanexak mehe na'arewahy uzamutar a'e tuwihaw wà kury. Omono kar uze'eg heraha har Mawiron pe wà. **17** Mawiron pe har ur Oorima puhe uker pà wà. Uzemuawyze hehe wà, iro haw tetea'u iapo pà ipuhe wà. Iahykaw rehe a'e tuwihaw umupuruhuhuk wer Oorima a'e wà. **18** Upyta katu pe hopoz 'ym pà. Teko paw ukwaw kuzàwyzàì romo heko haw wà. Tyker iro ihewe izypy mehe a'e. Ikypy'yr iro ihewe a'e no. **19** U'ar wiwi kuzàwyzàì romo weko haw pupe tuweharupi. Heko haw nuzawy kwaw kuzàwaza romo heko awer. Kuzàwaza romo wiko mehe wiko kuzàwyzàì romo Ezit ywy rehe. **20** Uputarahy awa kuzà tetea'u wapuhe

oho ma'e wà. A'e awa wanemo uhua'u wà. Wekar kuzà tuweharupi zumen awa ài wà, kawaru awa ài wà.

21 Nezewe mehe, Oorima, nepurapo wer neremiapo ikatu 'ym ma'e Ezit pe arer nekuzàwaza mehe arer rehe. Izypy mehe awa opokok nekàm rehe wà. A'e 'ar mehe erepytu'u awa puhe oho 'ym ma'e romo nereko re.

Tupàn uzepyk Oorima rehe a'e

22 A'e rupi ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e newe kury, Oorima. Nepuhe oho ma'e nemuhuhuk kar nerereko wà. Ihe amuikwahy kar putar newe ihe wà nehe. Arur putar nereko haw pe ihe wà nehe. Umàmàn putar neiwyw wà nehe. **23** Arur putar Mawiron paw ihe wà nehe. Arur putar Kawnew paw ihe wà nehe no: tawhu Pekoz pe har wà, tawhu Xoa pe har wà, tawhu Koa pe har wà. Arur putar Axir paw ihe wà nehe no. Paw rupi wiko zauxiapekwer wanuwihaw upuner ma'e romo ipyahu ma'e romo na'arewahy uzemuryparypar ma'e romo wà. Zauxiapekwer kawaru ku'az har wanuwihaw upuner ma'e romo wanekon paw rupi wà. **24** Neàmàtry'ym putar wà kwarahy heixe haw awyze har kutyw har wi wà nehe. Werur putar zauxiapekwer tetea'u wà nehe. Werur putar ywyramawa zeàmàtry'ymawhu pe har tetea'u wà nehe no. Werur putar wemi'u ràm tetea'u ywyramawa pupe wà nehe no. Umunehew putar uzeàmimaw wà nehe, wàkàg ipykwaw wà nehe no. Na'e umàmàn putar neiwyw wà nehe. Oromono putar wanupe ihe nehe. Umume'u putar neremiapo kwer wà nehe, wanuwihawete ze'eg heruzar 'ymaw imume'u pà wà nehe. **25** Urerekoaiw kar putar wanupe ihe nehe. Ta'e aikwahy newe ihe xe. Omonohok putar nexi wà nehe, nenami wà nehe no. Uzuka putar nememyr wà nehe no. Azeharomoete ozo'ok putar nememyr awa newi wà nehe, nememyr kuzà newi wà nehe no, wanapy pà wanekuwe mehe we wà nehe. **26** Wenuhem putar neropoz wà nehe. Ozo'ok putar ita hekuzar katu ma'e newi wà nehe. **27** Amumaw putar

nero haw ihe nehe, kuzàwyzài romo nereko haw ihe nehe no. Ereiko nezewe Ezit yw rehe nereko mehe we. Nereme'e pixik kwaw amo tupàn ua'u rehe nehe. Nanema'enukwaw kwaw Ezit rehe nehe.

28 Na'aw nezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg xe kury.

— Oromono putar nerehe iakatuwawahy 'ym ma'e wapo pe ihe nehe. Nemuhuhuk kar har romo wanekon wà. **29** Na'iakatuwawahy kwaw nerehe wà, a'e rupi ozo'ok putar nema'e paw newi wà nehe. Erema'erekoahy a'e ma'e imono'og pà. Upyhyk putar newi wà nehe. Nerezar putar neropoz 'ym wà nehe. Ereiko putar kuzàwyzài ài nehe. **30** Agwer hezepykaw u'ar putar nerehe nehe, nero haw hekuzaromo kuzàwyzài romo nereko haw hekuzaromo nehe. Ereiko kuzàwyzài romo teko tetea'u wanupe. Ereмуwete wazar tupàn a'ua'u ne wà. A'e rupi ikatu 'ym ma'e romo ereiko herenataromo kury. **31** Neryker uzapo ikatu 'ym ma'e. A'e rupi azepyk hehe. Erezapo ma'e neryker hemiapo kwer zàwenugar. A'e rupi azepyk putar nerehe ihe nehe no.

32 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury.

— Ere'u putar neryker ikanek por nehe.

Iànàgatu ikanek. Ohoete no.

Paw rupi uze'eg urywahyahy putar nerehe wà nehe. Paw rupi upuka putar nerehe wà nehe.

Tynehem ikanek.

33 Neryker Xamari ikanek tynehem kyze haw pupe iaiw haw pupe a'e. Werur putar neka'u haw newe nehe. Werur putar nerahy haw newe nehe no.

34 Ere'u putar ipor nehe.

Te upaw putar nehe.

A'e re uka putar kanek wà nehe.

Ipehegwer uzeka ma'e kwer pupe erekixi putar nekàm nehe.

Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

35 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury.

— Nereharaz ihewi. Erewak nekupe hexak kar pà ihewe hereityk pà. Erepuraraw putar ma'erahy nehe, ta'e nero ne xe. Ereiko kuzàwyzài romo.

Tupàn uzepyk a'e mokoz kuzà wanehe

36 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

— Awa ta'yr, Aipo erezemuàgà'ym Oora hemiapo kwer Oorima hemiapo kwer imume'u àwàm rehe. A'e mehe emume'u wanemiapo kwer purumumaranager haw nehe. **37** Uker umen 'ym wapuhe wà. Upuruzuka wà no. Uker tupàn a'ua'u wapuhe wà. Wexak kar umemyr ihewe wà. A'e re uzuka umemyr wà. Uzuka kar umemyr hera'yr tupàn a'ua'u wanenataromo wà. **38** Amo iaiw ma'e uzapo wà no. Umuaiw heràpuzuhu wà. Uzuhaw mytu'u haw 'ar wà no. Amupytu'u kar a'e 'ar wanupe. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. **39** Uzuka hera'yr ma'ea'yr zàwe tupàn a'ua'u wanenataromo wà. A'e 'ar mehe we ur heràpuzuhu pe imuaiw pà wà no.

40 Oora a'e. Oorima a'e no, omono kar uze'eg heraha har wà, awa muitea'u har wamur kar pà wà. Ur wà. Kuzà uzahak wà. Umupinim weha wà. Uzemupuràg eteahy ita hekuzar katu ma'e pupe wà. **41** Wapyk ker haw ipuràg eteahy ma'e rehe wà. Umuapyk ywyrapew ikatu ma'e uzenataromo wà. Omono yhyk zàwenugar hehe wà. Omono uri kawer hehe wà no. A'e 'ym mehe amono a'e ma'e wanupe. **42** Na'e a'e pe har wenu teko tetea'u waànoànog mehe wà kury. Amo awa wixe wà ywyxiguhu wi wà. Omono poapyw har kuzà wapoapy rehe wà. Omono àkàg rehe har ipuràg eteahy ma'e waàkàg rehe wà. **43** Na'e aze'eg hezeupe kury. — Kuzà umen 'ym puhe oho tetea'u ma'e a'e. Nezewe rehe we umuigo kar kuzàwyzài romo uzeupe wà. **44** Tuweharupi uzewyr a'e kuzàwyzài wapuhe oho pà wà. Uker a'e mokoz kuzà wapuhe wà: Oora, Oorima. **45** Awa ikatu ma'e umume'u putar wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà: umen 'ym puhe waho haw, wapuruzuka haw no. Ta'e oho umen 'ym puhe a'e wà xe. Wapo uzakook teko wanuwykwer wà no.

46 Na'aw zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg xe kury:

— Perur teko tetea'u wanupe wamukyze kar pà pe wà nehe. Tuwe imunar wama'e rehe wà nehe no. 47 Tuwe a'e teko uzapizapi a'e mokoz kuzà ita tetea'u pupe wà nehe. Tuwe uzàmàtry'y'm takihepuku pupe wà nehe no. Tuwe uzuka wamemyr wà nehe. Tuwe umunyk tata wanàpuz rehe wà nehe no. 48 Amumaw putar iro haw a'e ywy nà'nàn nehe. — Tuwe kuzà ko ywy rehe har nuiko kwaw 'aw mokoz kuzà wazàwe wà nehe, peze teko wanupe nehe. 49 Aze'eg a'e mokoz kuzà wanupe ihe kury. — Azepyk putar penehe ihe nehe, pero haw hekuzaromo ihe nehe, tupàn a'ua'u wamuwete haw hekuzaromo ihe nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo hereko haw nehe.

Zapepo hepuxi ma'e

24 1 Amo ywy rehe ipyhyk pyrer romo urereko mehe 9 haw kwarahy mehe 10 haw zahy rehe 10 haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe a'e kury.

2 — Awa ta'yr, Emuapyk ko 'ar her pape rehe nehe. Ta'e kutàri Mawiron wanuwihawete uzypyrog Zeruzarez izywyr umàmàn pà a'e xe. 3 Aiko nezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Emume'u ko ma'emume'u haw wanupe nehe kury.

— Emuapyk zapepo tata rehe nehe. Emynehem 'y pupe nehe. 4 Emona ma'ero'o kwer ipehegwer ikatu wera'u ma'e ipupe nehe: ho'o kwer iku'azarer huwake har awkat her ma'e, ho'o kwer ikupekgawer huwake har pire her ma'e. Emynehem zapepo ipehegwer ikagwer rehe har ikatu wera'u ma'e pupe nehe no.

5 Epyhyk àràpuhàràn hawitu ma'e ikatu wera'u ma'e ho'o kwer nehe. Emuapyk zepe'aw zapepo iwyy pe nehe. Emupupur a'e 'y nehe.

Emupupur ikagwer ho'o kwer inuinuromo nehe, ere wanupe nehe, i'i ihewe.

6 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e ukwaw kar amo ma'e wanupe a'e ma'e imume'u mehe. Na'e a'e ma'e xe kury.

— Pezemumikahy nehe, tawhu puruzuka ma'e pupe tynehem ma'e. Ereiko zapepo hepuxi ma'e ài. Nezar nanehez pixik kwaw a'e. Ezo'ok ma'ero'o kwer pehegwer izuwi pitàitàigatu nehe. Tuwe nupyta kwaw ni pitài pehegwer ipupe nehe. 7 Heta puruzuka haw tawhu pupe. Nuzakook kwaw wanuwyy kwer ywy rehe wà. Ywy upuner mo imimaw rehe. Uzakook itahu rehe wà. 8 Nazo'ok kwaw wanuwyykwer a'e wi. Ni amo nupuner kwaw imimaw rehe a'e pe wà. Ezepyk izakook arer wanehe nehe, i'i iko.

9 A'e rupi zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko a'e kury.

— Pezemumikahy nehe, tawhu puruzuka ma'e pupe tynehem ma'e. Ihe amono putar zepe'aw tata rehe nehe. 10 Erur zepe'aw nehe. Emunyk tata nehe. Emupupur ma'ero'o kwer nehe. Tuwe tykwer upupur nehe, tuwe typaw nehe. Tuwe amo umihr ikagwer nehe, tuwe iku'i nehe. 11 Tuwe zapepo ipor 'ym ma'e upyta tàtəpyzgwer rehe nehe. Tuwe ipiràg nehe. Nezewe mehe tata umumaw putar hepuxi kwer nehe. Zapepo ikatu putar ru'u herenataromo nehe. 12 Nan. Eremuaku e putar nehe. Hepuxi kwer nukàzym kwaw tata pupe nehe. 13 Zeruzarez, neremiapo kwer iro ma'e nemuaiw a'e. Azeagaw nemukatu pà. Ereiko wiwi ikatu 'ym ma'e romo. Azepyk putar tuwe nerehe hekwahy haw nà'nàn ihe nehe. Xo a'e mehe zo nekatu putar herenataromo nehe. 14 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. Heremiapo rà'm 'ar uhem kwez kury. Naheharaz kwaw neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi nehe. Nurupuhareko kwaw nehe. Azepyk putar nerehe neremiapo kwer hekuzaromo nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

***Tupàn ze'eg imume'u har
hemireko umàno a'e***

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

16 — Awa ta'yr, Na'arewahy araha putar neremiamutar wera'u ihe nehe. — Māràzàwe tuwe aipo, ere zo nehe. Ezai'o zo nehe. Ezuhen zo nerehay kwere nehe. 17 Einu kar zo nekuhemaw amo wanupe nehe. Eata zo nezapew 'ym nezemumikahy haw hexak kar pà purupe nehe. Eata zo nexapat 'ym nehe. Ezupyk zo neruwa nehe. Teko omono temi'u umàno ma'e kwere itymaw pe wà. E'u zo a'e temi'u nehe, i'i ihewe.

18 Ku'em mehe aze'eg teko wanupe. Pyhaw heremireko umàno. Iku'egwer pe azapo ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rupi. 19 Na'e teko upuranu herehe wà.

— Māràzàwe tuwe ereiko nezewe, i'i ihewe.

20 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe ko ma'e imume'u pà. 21 — Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe, i'i ihewe. — Pemume'u pekàgaw peiko. Ta'e heràpuzuhu ikàg a'e xe. Hehe peme'e haw ikatu peme. Ipupe peho haw ikatu peme no. Nezewe rehe we Tupàn umuaiw putar wàpuzuhu nehe. Pena'yr Zeruzarez pe upyta ma'e kwere wà, penazyr upyta ma'e kwere wà no, umàno putar wà nehe. Zauxiapekwere uzuka putar zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe. 22 A'e rupi pezapo putar ma'e hezàwe nehe. Napezupyk kwaw penuwa nehe. Teko omono temi'u umàno ma'e kwere itymaw pe wà. Nape'u kwaw a'e temi'u nehe. 23 Napeata kwaw pezapew 'ym nehe. Napeata kwaw pexapat 'ym nehe no. Napezemumikahy kwaw nehe. Napezai'o kwaw nehe. Pepaw putar ta'e ikatu 'ym ma'e pezapo pe xe. Pezemono'og putar pekuhem pà nehe. 24 Nezewe mehe ihe Ezekiew ihe, aiko putar penemiapo ràm ikkaw kar har romo peme nehe. Pezapo putar ma'e hezàwegatete nehe. Nezewe i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peme. — A'e ma'e izeapo mehe pekwaw putar pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

25 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe kury.

— Kutàri azo'ok putar heràpuzuhu wanuwu ihe nehe kury. Ikatauhy wanupe a'e. Hurywete hehe wà. Hehe wame'e haw ikatu wanupe. Ipupe waho haw ikatu wanupe no. Azo'ok putar wana'yr ihe wà nehe, wanazyr ihe wà nehe no. 26 A'e ma'e iapo mehe nehe, a'e 'ar mehe we nehe, amo tawhu imumaw paw wi uhem ma'e kwere ur putar uzeapo ma'e kwere imume'u pà ihewe nehe. 27 A'e 'ar mehe erepuner putar neze'eg wi haw rehe nehe. Ezeze'eg putar uhem ma'e kwere pe nehe. A'e 'ar mehe ereiko putar wemiapo ràm ikkaw kar har romo Izaew wanupe nehe. Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn uze'eg Amon izuapyapyr wanehe

25 1 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe kury.

2 — Awa ta'yr, Emume'u Amon ywy rehe uzeapo ma'e ràm nehe kury. 3 — Aiko pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Pezekaiw ko heze'eg rehe nehe. — Penurywete heràpuzuhu imuaiw haw hexak mehe, Izaew ywy imumaw mehe no, Zuta ywy rehe har ipyhyk pyrer romo waneraha mehe no. 4 A'e rupi apuityk kar putar teko wyyxiguhu kwarahy ihemaw kutyr har rehe har wanupe nehe. A'e teko uzapo putar weko haw peywy rehe nehe. Wiko putar a'e pe wà nehe. U'u putar ma'e a kwere peywy rehe har wà nehe. U'u putar peneimaw kwere wakamy kwere wà nehe no. 5 Azapo putar Hama tawhu kawaru kupewa'a waker haw romo ihe nehe. Azapo putar Amon ywy paw àràpuhàràn hawitu ma'e wamono'ogaw romo nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

6 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko a'e. — Pe Amon izuapyapyr wà. Pezepopetek pepor pà penurywete haw rehe. Peze'eg zemueteahy Izaew ywy rehe. 7 A'e rupi apomono putar amo ywy rehe har wanupe ihe nehe. Imunar putar pema'e rehe wà nehe. Apumumaw

putar paw rupi nehe. Napeiko kwaw teko uzeinuromo wiko ma'e romo nehe. Napereko kwaw peywy nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

Uze'eg Tupàn Moaw wanehe a'e

8 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Zuta wiko amogwer ywy rehe har wazàwe wà, i'i Moaw wà. **9** A'e rupi azàmàtry'y'm kar putar tawhu Moaw ywyzaw rehe har amo zauxiapekwer wanupe ihe wà nehe. Na'aw tawhu uhua'u wera'u ma'e waner xe wà: Mete-Zezimot, Ma'aw-Meom, Kiriataim. **10** Aeityk kar putar Moaw teko wyxygihu kwarahy ihemaw kutyr har wanupe ihe wà nehe. Weityk putar Amon wà nehe no. Nezewe mehe Moaw nuiko kwaw teko uzemono'og ma'e romo wà nehe. **11** Azepyk putar Moaw wanehe nehe. Nezewe mehe Moaw izuapyapyr ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn uze'eg Enom izuapyapyr wanehe a'e

12 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury. — Teko Enom izuapyapyr upurarawahy kar ma'erahy Zuta wanupe wanehe uzepyk mehe wà. Uzepyk wera'u wanehe. A'e rupi azepyk putar tuwe Enom wanehe ihe nehe. **13** Amume'u ko ma'e kury. — Azepyk putar Enom rehe nehe. Azuka putar awa paw ihe wà nehe, ma'ea'yr paw ihe wà nehe no. Zauxiapekwer uzuka putar a'e teko zeàmàtry'y'maw pe wà nehe. Azapo putar Enom ywy wyxygihu romo ihe nehe. Ywyxygihu uzypyrog Temà tawhu pe nehe. Oho Nenà tawhu pe nehe. **14** Enom wanehe hezepyk mehe amono kar putar Izaew wakutyr ihe wà nehe. Ukwaw kar putar hekwahy haw Enom wanupe wà nehe. Enom ukwaw putar hezepykaw wà nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn uze'eg Piri ywy rehe har wanehe a'e

15 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Piri ywy rehe har upuraraw kar

ma'erahy tetea'u wàmàtry'y'mar kwehe arer wanehe uzepyk mehe wà. Na'iakatuwawahy kwaw wanehe. A'e rupi umumaw wà. **16** Ko heremiapo ràm amume'u teko kury. Azàmàtry'y'm putar Piri ywy rehe har ihe wà nehe, Kerexit ihe wà nehe no, wamumaw pà paw rupi ihe wà nehe. Aze zauxiapekwer umuikuwe kar amo teko Piri ywy rehe har wywtyr heta 'ymaw rehe wà nehe, amumaw a'e teko paw ihe wà nehe. **17** Azepyk putar wanehe azeharomoete nehe. Wanehe hezepykaw uhyk putar nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn uze'eg Xir wanehe a'e

26 **1** Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. **11** haw kwarahy rehe amo zahy rehe pitài haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

2 — Awa ta'yr, Teko Xir tawhu pe har hurywete Zeruzarez inumaw pawer rehe a'e wà. — Zeruzarez zanezàwe upuner ma'e kwer a'e, upaw a'e. Ukenawhu uzewàpytymawok zanewe. A'e rupi zaixe ipupe. Zauxiapekwer weityk tawhu a'e wà. A'e rupi zaiko putar hemetarer katu ma'e romo zane nehe kury, i'i wà. **3** Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe kury, amume'u ko ma'e ihe kury.

— Xir tawhu. Aiko neàmàtry'y'mar romo ihe. Arur putar zauxiapekwer amo ywy rehe har tetea'u neàmàtry'y'm kar pà wanupe ihe wà nehe. Ur putar ykotok yryhu rehe har ài wà nehe. **4** Umumaw putar tawhu peneko haw ipàrirogawtàtà a'e wà nehe. Weityk putar penàpuzaiha wà nehe no. A'e 'ar mehe apeir putar ywyku'i imunyryk kar pà nehe, itahu hexak kar pà purupe nehe. **5** Pira pyhykar umuzaiko putar ukyhapari imukàg pà itahu i'aromo wà nehe, a'e pe yryhu iwyr henaw pe wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aiko ko ma'e inume'u har romo ihe. Ywy tetea'u rehe har uzàmàtry'y'm putar Xiro tawhu a'e wà nehe, ima'e rehe umunar pà a'e wà nehe. **6** Amo teko wiko tawhu a'e tawhu huwake ywy ikàg ma'e rehe har pupe wà. A'e

zauxiapekwer ur ma'e ràm uzàmàtry'ym putar teko a'e tawhu pe har wà nehe. Nezewe mehe Xir tawhu ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw a'e nehe.

7 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko.

— Arur putar Mawiron wanuwihawete Namukonozor ihe nehe. Upuner wera'u amogwer tuwihawete nànnàn a'e. Uzàmàtry'ym putar Xir tawhu a'e nehe. Ur putar ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi zauxiapekwer tetea'u wanerur pà nehe. Werur putar kawaru tetea'u wà nehe. Werur putar ywyramawa zeàmàtry'ymawhu pe har tetea'u wà nehe no. Ur putar zauxiapekwer kawaru ku'az har hupi wà nehe no. 8 A'e zauxiapekwer uzuka putar tawhu huwake tawhu ywy ikàg ma'e rehe har pupe wiko ma'e a'e wà nehe. Zauxiapekwer uhàwykàz putar ywykwar u'yw wi uzeàmimaw romo wà. Uzapo putar tawhu ipàrirogawtâtà rehe uzeupir àwàm wà nehe no. Upir putar uzeàmimaw pàrirogaw iapo pà nekutyw wà nehe. 9 Werur putar ita imomor haw wà nehe. Uzapi putar tawhu ipàrirogawtâtà ita tetea'u pupe wà nehe, heityk pà wà nehe. Weityk putar neràpuzaiha ywyràihàg zàwenugar itaper iapo pyrer pupe wà nehe no. 10 Waneimaw kawaru umuzeupir kar putar ywyku'i ywàkum zàwenugar wà nehe. Ywyku'i nepyk putar nehe. Nepyhyk ire wixe putar nerukenawhu rupi wà nehe. Kawaru umutyk putar ywyramawa tawhu pupe heraha pà wà nehe. A'e 'ar mehe iànoànogaw umuryryryz kar putar pàrirogawtâtà nehe. 11 Kawaru ku'az har wixe putar nahu rupi wà nehe, teko nepupe har wazuka pà takihepuku pupe wà nehe. Weityk putar nezyta ikàg ma'e ywy rehe wà nehe. 12 Neàmàtry'ymar imunar putar neremetarer rehe wà nehe, nema'e rehe wà nehe no. Weityk putar nepàrirogawtâtà wà nehe. Umumew putar tàpuzuhu hekuzar katu ma'e nepupe har wà nehe no. Weityk putar nema'e yryhu pupe wà nehe: Itahu, ywya, ywytâtà tàpuz pupe har imuku'iku'i pyrer. 13 Amumaw putar nezegar haw nehe. Amupytu'u kar putar

nepupe har wioràwiràn imupu re ihe wà nehe no. 14 Xo itahu nerenaw zo aezar putar nehe. Pira pyhykar umuzaiko putar ukyhapari a'e itahu rehe imukàg pà wà nehe. Ni amo nuzapo wi kwaw a'e tawhu wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury. 15 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e Xiro tawhu pe kury. — Nereityk mehe teko yryhu iwyr wiko ma'e ukyzeahy putar takihepuku pupe ikutuk pyrer umàno ma'e ràm waneihemaw henu mehe wà nehe. 16 Ywy yryhu iwyr har wanuwihawete paw wezyw putar wenaw wi wà nehe. Wenuhem putar waxi'i ipykaw wà nehe. Wenuhem putar ukamir imuma'ema'e pyrer wà nehe no. Uryryryz putar ukyze pà ywy rehe wapyk pà wà nehe. Newe uzeapo ma'e kwer hexak mehe ukyzeahy putar wà nehe. Uryryryz putar upytu'u 'ym pà wà nehe. 17 Umuzàg putar ko zegar haw purutymaw pe har wà nehe.

Zauxiapekwer umumaw tawhu ikwaw katu pyrer.

Upeir wakanuhu yryhu wi wà.

Izypy mehe teko 'aw tawhu pe har wiko yryhu izar romo wà.

Umukyze kar yryhu iwyr har paw rupi wà.

18 Kutàri tawhu i'ar awer 'ar mehe yrypypo'o uryryryz paw rupi wà. Wanehe har ukyzeahy ma'e tetea'u imumaw pawer hexak ire wà.

19 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Urumuigo kar putar tawhu teko heta 'ymaw romo ihe nehe, tawhu imumew pyrer zàwenugar romo ihe nehe. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà. Urupek putar 'y yryhu ohoete ma'e pe har pupe nehe. 20 Uruityk putar umàno ma'e kwer wapyta haw pe nehe. A'e pe erepyta putar teko kwehe umàno ma'e kwer wainuromo nehe. Apuir putar newi a'e pe ywy iwype har pe nehe, ywy tawhu heityk pyrer heta haw pe nehe. Ereyta putar umàno ma'e kwer wanehe we nehe. Ni amo nuiko pixik kwaw nepupe wà nehe, Xir.

Nerezewyr kwaw ywy wikuwe ma'e waneko haw pe nehe. Nerezewyr kwaw nerenawer pe nehe. **21** Azapo putar iaiw ma'e newe nerexak kar pà purupe nehe. Erepaw putar a'e 'ar mehe nehe. Teko nerekar putar zepe wà nehe. Nanerexak kwaw wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zegar haw purutymaw pe har

27 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe kury.

2— Awa ta'yr, Emume'u zegar haw purutymaw pe har Xir pe nehe. **3** A'e tawhu yryhu iwyr tuz a'e. Ipupe har ume'eg ma'e teko yryhu iwyr har nànan wà. Ume'eg kar ma'e wanuwi wà no. — Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko a'e, ere a'e tawhu pe nehe.

— Xir, nerurywete ta'e nepuràg eteahy tuwe ne xe.

4 Yryhu uzeapo nereko haw romo. Neapo arer neapo kanuhu ipuràg eteahy ma'e zàwenugar romo wà.

5 Ukixikixi pin 'yw Eremon wywytyr rehe har neapoapo pà wà. Uzapo amo wywyràkàxigyw Irimano ywy rehe har nekanuhu izyta romo wà.

6 Upyhyk wywra kawar her ma'e Mâxà pe har uze'ypykuz haw romo iapo pà wà.

Umuhym pin 'yw Xip yrypyp'o'o pe har ata haw nerehe har romo iapo pà wà.

Nemupuràg marupi pupe wà no.

7 Umuwyywyk irin imuma'ema'e pyrer Ezit ywy rehe har nepànuhu ywytu henataromo nereraha haw romo iapo pà wà.

Teko muite har ukwaw izar a'e pànuhu hexak mehe wà.

Umuwyywyk pàn hekuzar katu ma'e neràpuzràna'i iapo pà àmàn wi nemonokatu pà wà.

Teko uzapo a'e pàn ipihun wewer ma'e Xip yrypyp'o'o pe wà.

8 O Xir tawhu, nepupe har wiko a'e kanuhu heruata har romo wà.

Ukwaw katu heruata haw wà.

Xitom tawhu pe har wà, Aruwaz tawhu pe har wà no, wiko ze'ypykuz haw pupe a'e kanuhu heruata har romo wà.

9 Awa Mirimo tawhu pe har wiko wywyrapinar a'e kanuhu pupe har romo wà.

Amo umu'e katu a'e awa wywyrapinaw rehe wà.

Kanuhu heruata har kanuhu yryhu rehe har nànanar ume'eg kar ma'e ime'egaw pe wà.

10 Awa ywy nànanar wiko zauxiapekwer ipupe wà: Pezi rehe arer wà, Iri rehe arer wà, Irim rehe arer wà. Umuzaiiko umimaw wàkàg imimaw rehe we neràpuz me wà. Upyhyk nepuner haw newe wà. Upyhyk ywy tetea'u tuwihaw ikàg wera'u ma'e romo nemuigo kar pà wà no. **11** Zauxiapekwer Aruwaz parer upyta ume'e ma'e romo nepàrirogawtàta kupe pe wà. Zauxiapekwer Kamaz parer ume'egatu neràpuzaiha rehe wà. Umuzaiiko u'yw wi uzeàmimaw neywyok rehe wà. A'e ae nemupuràg eteahy wà.

12 Ereme'eg ma'e tetea'u Epàn ywy rehe. Umur ma'e newe hekuzaromo wà: itaparar, itaper, itaetà, itaxum. **13** Ereme'eg ma'e ywy nànan: Kere ywy, Tumaw ywy, Mezek ywy. Umur uma'ereko e ma'e newe hekuzaromo wà. Umur ma'e itamorog iapo pyrer newe wà no. **14** Ereme'eg nema'e kawaru tuweharupi har wanekuzaromo, kawaru zeàmätyry'ymawhu pe har wanekuzaromo no, kàwàruràn Mete-Togarima pe har wanekuzaromo no. **15** Teko Hoz pe har ume'eg ma'e newe wà. Ereme'eg ma'e teko yryhu iwyr har wanupe. A'e teko umur marupi hekuzaromo wà. Umur wywraun marapi her ma'e newe wà no. **16** Teko Xir ywy rehe har ume'eg kar nema'e tetea'u wà no, neremiapo kwer tetea'u wà no. Omono ma'e newe hekuzaromo wà: ita hekuzar katu ma'e huwyahy ma'e emeraw her ma'e, pàn

ipihun wewer ma'e, pàn imuma'ema'e pyrer, pàn irin ikatuahy ma'e, ita koraw her ma'e, ita hekuzar katu ma'e humi her ma'e. **17** Zuta ume'eg kar nema'e. Izaew no. Omono ma'e newe hekuzaromo wà: arozràn Minit pe har, hàir, uri kawer, taz zàwenugar. **18** Namaz tawhu ume'eg kar nema'e. Nema'e tetea'u hekuzaromo umur ma'e wà: win Ewmon parer, àràpuhàràn hawitu ma'e hawer Xar parer. **19** Uzaw pe har werur ma'e newe nema'e hekuzaromo wà: win, itaper iapoapo katu pyrer, taz zàwenugar. **20** Nenà pe har umur kawaru pykaw newe nema'e hekuzaromo wà. **21** Àràw izuapyapyr wà, tuwihaw Kenar pe har wà no, umur ma'e newe nema'e hekuzaromo wà no: àràpuhàràna'yr hawitu ma'e, àràpuhàràn hawitu ma'e, àràpuhàrànete. **22** Ma'eme'egar Xama pe har wà, Hama pe har wà no, umur ma'e newe nema'e hekuzaromo wà: taz zàwenugar ikatu wera'u ma'e, ita hekuzar katu ma'e, or. **23** Amo tawhu ume'eg ma'e newe wà, ume'eg kar ma'e newi wà no: Àrà, Kane, En, ma'eme'egar Xama pe har wà, Axur, Kiwmaz. Paw rupi uzapo ma'eme'egaw nerehe we wà. **24** Ume'eg kamir hekuzar katu ma'e newe wà. Ume'eg topoz hekuzar katu ma'e newe wà no, pàn ipihun wewer ma'e, pàn imuma'ema'e pyrer, pàn iànàm ma'e ywy ipykaw hexakaw tetea'u hereko har, kyhàhàm, kyhàhàm iànàm ma'e ipupe katu pyrer.

25 Omono'og kanuhu tetea'u nema'e heraha pà newe wà.

Xir, nerezuawy kwaw kanuhu
yryhu rehe har.

Kanuhu ma'e ipuhuz ma'e tetea'u
heraha har.

26 Uze'yppykuz ma'e nerehe we har
yryhu rehe multe nereruata mehe,
ywytu kwarahy heixe haw wi ur ma'e
nemuzeapypyk kar multe ywy wi a'e.

27 Ma'e neremime'eg ràn hekuzar
katu ma'e paw,
nereruata har yryhu rehe wata
ma'e paw wà,

ywyra pinar kanuhu pupe har paw wà,
ma'eme'egar kanuhu pupe har
paw wà,

zauxiapekwer kanuhu pupe har paw wà,
paw rupi ukàzym yryhu pupe wà,
kanuhu izeapypyk mehe wà.

28 Ywy rehe har wenu

kanuhu heruata har 'y pupe
wamàno mehe wà.

29 Teko weityk kanuhu paw rupi wà kury.

Kanuhu heruata har paw oho
ywy pe wà.

30 Paw rupi uzai'oahy nerehe wà.

Umur ywyku'i wàkàg rehe tanimuk
rehe uzerezerew pà wà,
uzemumikahy haw hexak kar pà wà.

31 Nerehe uma'enukwaw mehe

upin wàkàg wà.

Umunchew ma'eryru pàn iànàm ma'e
iapo pyrer ukamir romo wà.

Uzai'o upy'a iro ma'e rehe we wà.

32 Umuzàg ko zegar haw

purumuzemumikahy kar ma'e
newe wà.

— Mo upuner Xir ài.

Upyta uze'eg 'ym pà yryhu myter
pe 'y iwy pe kury.

33 Nema'e yryhu nànan heraha mehe,

eremono ma'e teko tetea'u

wamurywete kar pà.

Nema'e hekuzar katu ma'e imono mehe
eremuigo kar tuwihawete ywy rehe har

hemetarer katu ma'e romo ne wà.

34 Ko 'ar rehe ereiko yryhu iwype kury.

Ezezeapypyk eho yryhu ohoete
ma'e pupe.

Nema'e paw rupi, newe uma'ereko
ma'e paw rupi wà no,

ukàzym yryhu pupe nerehe we wà.

35 Yryhu iwyr wiko ma'e paw ukyzeahy
uzeapo ma'e kwere hexak ire wà. Te
tuwihawete ukyzeahy wà. Teko upuner
wakyze haw hexakaw rehe wanuwa rehe
wà. **36** Erepa wu. Ma'eme'egar ywy
nànanar ukyzeahy wà. — Uzeapo iaiw ma'e
Xiro pe. Aipo uzeapo putar nezewegatete

haw zanewe nehe no, i'i uzeupeupe ukyze pà wà.

Tupàn uze'eg Xir wanuwihawete rehe a'e

28 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

²Awa ta'yr, Emume'u heze'eg eho Xir tawhu wanuwihawete pe nehe kury. — Nezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e, ere izupe nehe. — Aiko wera'u amo wanuwi ihe, ere iko azeharomoete. — Aiko tupàn romo ihe, ere iko. — Apyk tenawhu rehe Tupàn ài, ere iko. Yryhu umàmàn heiwyr, ere iko. Nereko wer tupàn romo. Nerepuner kwaw. Ta'e ereiko Awa ta'yr romo ne xe. Nereiko kwaw tupàn romo. ³— Akwaw wera'u ma'e Nanew wi ihe, ere iko. — Ni amo nupuner kwaw ma'e ihewi imimaw rehe wà, ere iko. ⁴Nema'ekwaw katu haw a'e, nema'ekwaw paw a'e, omono'og temetarer tetea'u newe: itazu or, itaxig parat no. ⁵Eremono'og temetarer ma'e ime'eg mehe ma'e ime'eg kar mehe. Tuweharupi eremono'og temetarer. — Aiko wera'u amo wanuwi ihe, ta'e heremetarer katu ihe xe, ere iko.

⁶Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e newe ihe kury. — Akwaw ma'e tupàn ài ihe, ere iko. ⁷A'e rupi uruàmàtyry'ym kar putar zauxiapekwer amo ywy rehe har wanupe ihe nehe, ma'erahy purupe ipuraraw kar har wanupe ihe nehe. Eremono'og temetarer tetea'u nema'ekwaw katu haw pupe. Umumaw putar neremetarer paw rupi wà nehe. ⁸Nezuka putar netym àwàm yryhu pupe har pe nemono kar pà wà nehe. ⁹Nezuka àwàm rehe wahem mehe aipo erezemume'u wiwi putar tupàn romo nehe. Nezuka àràm wanuwàxi mehe ereiko putar Awa ta'yr romo nehe. Nereiko kwaw tupàn romo nehe. ¹⁰Eremàno putar zawar ài amo ywy rehe har uzeruzar 'ym ma'e wapo pe nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e azapo kar ko ma'e kwez wanupe ihe kury.

Xir wanuwihawete heitykaw

¹¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

¹²Awa ta'yr, Emuzàg zegar haw purumuzemumikahy kar ma'e nehe, Xir pe har wanuwihawete imàno àwàm rehe nehe. — Nezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko newe, ere izupe nehe. — Ereiko ikatuahy ma'e romo izypy mehe. Erekwaw katu ma'e. Erezemuryparypar katu purehe.

¹³Ereiko zepe En Tupàn ima'etykaw pupe. Erezemupuràg ita hekuzar katu ma'e tetea'u pupe: humi, niàmàn, topaz, meriw, onik, zaz, xapir, emeraw, karanaz. Neapo haw 'ar mehe erereko ita hekuzar katu ma'e ne. Amo uma'ema'e or a'e nemupuràgaw iapo pà newe wà. ¹⁴Urumuigo kar herekuwe haw pe har purupyro katu har upepozaz ma'e zàwenugar romo. Ereiko heywytyr ikatuahy ma'e rehe. Ereata ita hekuzar katu ma'e heny katu ma'e inuinuromo. ¹⁵Neapo awer 'ar mehe arer we ereiko ikatu ma'e iapo har romo. Na'e amo 'ar mehe erezypyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà. ¹⁶Erema'ereko tetea'u ma'eme'eg kar pà ma'eme'eg pà. A'e ma'e uzapo kar puruzuka haw newe. Uzapo kar ikatu 'ym ma'e newe. A'e rupi, herekuwe haw pe har purupyro katu har, urumuigo kar ikàg 'ym ma'e romo nereityk pà heywytyr wi ihe, ita hekuzar katu ma'e heny katu ma'e wamyter wi. ¹⁷— Aiko wera'u amo wanuwi ihe, ere nezeupe. Ta'e nepuràg eteahy wera'u amo wanuwi ne xe. — Erepuner katu, i'i teko ywy nànanar newe wà. A'e rupi nere'o. Na'e uruityk ywy pe. Nezewe mehe amogwer tuwihawete ima'enukwaw putar wemiapo rehe a'e wà nehe. ¹⁸Ma'e me'eg mehe ma'e me'eg kar mehe nemunar amo wanemetarer rehe azeharomoete. A'e rupi amo umuaiw Tupàn imuwete haw nepupe har wà. A'e rupi amunyk tata taw rehe. Ukaz paw rupi. Teko nerehe ume'e ma'e paw wexak tanimuk romo uzeapo ma'e kwer wà. ¹⁹Erepaw azeharomoete. Nerezewyr kwaw nehe. Ywy nànanar nekwaw arer paw ukyzeahy wà kury. — Aze ru'u uzeapo putar nezewegatete haw zanewe nehe, i'i uzeupeupe wà.

Tupàn uze'eg Xitom wanehe a'e

20 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

21 Awa ta'yr, Emume'u Xitom tawhu pe uzeapo ma'e ràm nehe kury. **22** Emume'u ko heze'eg a'e pe har wanupe nehe. — Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme ihe kury. — Xitom. Aiko neàmàtry'y'ymar romo ihe. Azapo putar ikatu 'ym ma'e newe nehe. Iapo re teko paw umume'u putar hekatu haw wà nehe. Nepupe har wanehe hezeyyk mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Ukwaw putar hekatuahy haw wà nehe no. **23** Amono kar putar ma'eahy haw newe nehe. Amuyryk kar putar teko wanuykwer pe nepupe har rupi ihe nehe no. Zauxiapekwer umàmàn putar neiwy'r neàmàtry'y'ym pà wà nehe. Uzuka putar nepupe har paw wà nehe no. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

Amono putar heze'egatu Izaew wanehe ihe nehe, i'i Tupàn

24 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Kwehe mehe teko izywyr har nuzeruze'eg kwaw Izaew wanehe wà. — Hemetarer 'ym ma'e ikàg 'ym ma'e wà, i'i izupe wà. Nuzawy kwaw xu wanupe wà. Nuzawy kwaw ma'eputy'r xu hereko har wanupe wà. Ukutukutuk wà. A'e teko nukutuk wi pixik kwaw wà nehe kury. Ukwaw putar teko wazar Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

25 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg a'e. — Amuhàmuhàz Izaew ywy tetea'u wanehe ihe wà. Amono'og wi putar wamuwà a'e ywy wanuwi ihe wà nehe. A'e rupi teko ywy nànanar ukwaw putar ikatuahy ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Teko Izaew izuapyapyr wiko putar uiwy rehe wà nehe. Kwehe mehe amono a'e ywy heremiruze'eg Zako pe. (Izaew, i'i Zako her inugwer.) **26** Wiko katu putar a'e pe wà nehe. Uzapo putar wàpuz wà nehe. Uty'm putar uwà 'yw wà nehe no. Azepyk

putar waiwyr har nànan ihe nehe, aze wiko Izaew wanerekoaiw arer romo wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e Izaew wanupe wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn uze'eg Ezit ywy rehe har wanehe kury

29 ¹Ipyhyk pyrer romo urereko mehe ¹⁰ haw kwarahy rehe ¹⁰ haw zahy rehe ¹² haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

2 — Awa ta'yr, Emume'u Ezit wanuwihawete pe uzeapo ma'e ràm nehe kury. — Tupàn uzepyk putar nerehe a'e nehe. Uzepyk putar Ezit ywy rehe paw rupi nehe no. **3** — Nezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko newe, Ezit wanuwihawete. — Aiko neàmàtry'y'ymar romo. Ereiko zakarehu yrykawhu pupe uzeàpàrirog ma'e ài. — Aiko Niru yrykawhu izar romo ihe, ere iko. Ihe aiko iapo arer romo ihe, ere iko. **4** Nezewe rehe we amono putar hàty'áz nexi rehe ihe nehe. Uruxi'u kar putar pira neyrykawhu pupe har wanupe ihe nehe. Nepyhyk putar wà nehe. Na'e urenuhem putar nemutyk pà Niru yrykawhu wi nehe. Anuhem putar pira nepyhykar paw wà nehe no. **5** Uruityk putar ywyxiguhu pe pira nànan ihe nehe no. Neretekwer upyta putar ywy rehe heityk pyrer romo nehe. Ni amo nuzutym kwaw neretekwer wà nehe. Oromono putar wiràmiri wanupe ihe nehe, miar hehaite ma'e wanupe ihe nehe no, wanemi'u ràm romo ihe nehe. **6** Nezewe mehe teko Ezit ywy rehe har paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e Ezit pe kury. — Izaew wenzoz uzepyro àwàm newe. — Eiko ywyrà hepokokaw zàwenugar romo ihewe nehe, i'i newe. Nezewe rehe we ereiko ywyrà ikàg 'ym ma'e romo izupe. **7** Nerehe wazekok mehe erепен waxi'i imuahy kar pà. Erepuwànahy kar wakupe wanupe no. **8** A'e rupi ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e teko ihe kury.

— Uruàmàtry'y'm kar putar amo awa wanupe nehe. Uzuka putar nepupe har wà nehe. Uzuka putar nereimaw wà nehe no. **9** Ezit ywy uzeapo putar wyxygihu teko heta 'ymaw romo nehe. Nezewe mehe erekaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. — Azapo Niru yrykawhu ihe. Aiko izar romo nehe, ere izupe. **10** A'e rupi aiko neàmàtry'y'mar romo. Aiko neyrykawhu Niru iàmàtry'y'mar romo no. Azapo putar Ezit wyxygihu romo paw rupi ihe nehe. Azyppyrog putar tawhu Miginow her ma'e kwarahy heixe haw awyze har kutyr pe nehe. Azapo ywy wyxygihu romo te Axuwà tawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har pe nehe no, te Exio ywyzaw pe nehe no. **11** Ni teko ni ma'ea'yr nuwahaw kwaw neywy wà nehe. Teko umumaw putar 40 kwarahy Ezit ywy rehe weko 'ym pà wà nehe. **12** Wyzài ywy wereko wera'u teko Ezit wi wà nehe. Tawhu Ezit ywy rehe har umumaw putar 40 kwarahy imumew pyrer romo upyta pà wà nehe. Ipew wera'u amo tawhu wi wà nehe. Amuigo kar putar Ezit ywy rehe har uiwy wi uzàn ma'e kwer romo ihe wà nehe. Uzàn putar ywy nànan wà nehe. Wiko putar amo teko wainuinuromo wà nehe.

13 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e kury. — Amuhàmuhàz Ezit ywy rehe arer ywy tetea'u wanehe ihe wà. A'e 40 kwarahy pawire aruzewyr putar a'e ywy wanuwi ihe wà nehe no. **14** Amuigo kar putar ywy kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rehe ihe wà nehe, waneko awer rehe ihe wà nehe. Wiko putar teko ikàg 'ym ma'e romo a'e pe wà nehe. Naheta tetea'u kwaw wà nehe. **15** Paw rupi wanuwi ikàg 'ym ma'e wera'u wà nehe. Nuiko pixik kwaw amo teko wazar romo wà nehe. Amupixika'i kar putar ihe wà nehe. A'e mehe nuytyk kwaw amo ywy rehe har wà nehe. **16** — Urepytywà pe nehe, ni'i pixik kwaw Izaew wà nehe, Ezit ywy rehe har wanupe wà nehe. Izaew wexak putar ikatu 'ym ma'e Ezit wanupe izeapo mehe wà nehe. A'e mehe uze'eg putar uzeupeupe wà nehe.

— Azeharomoete na'ikatu kwaw zanepytywà àwàm henoz taw Ezit wanupe, i'i putar uzeupeupe wà nehe. Nezewe mehe Izaew ukwaw putar wazar romo herekuwe haw wà nehe.

Tuwihawete Namukonozor upyro Ezit wakàgaw a'e

17 Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. **27** haw kwarahy rehe pitài haw zahy rehe pitài haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

18 — Awa ta'yr, ezeapyaka katu nehe. Namukonozor Mawiron wanuwhawete uzàmàtry'y'm Xir tawhu kwez kury. Weraha kar ipuhuz katu ma'e wemiruze'eg zauxiapekwer wanupe. Te wa'aw ukuz wanuwi. Wapir uhem waxi'i wanuwi. Nezewe rehe we ni tuwihawete a'e, ni zauxiapekwer a'e wà, nupyhyk kwaw ma'e uma'ereko awer hekuzaromo wà. Uzàmàtry'y'm e a'e tawhu wà.

19 Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e kury. — Amono putar Ezit ywy tuwihawete Namukonozor pe nehe. Upyhyk putar Ezit ywy rehe har wanemetarer paw nehe. Weraha putar zauxiapekwer wanupe imono pà wama'ereko awer hekuzaromo nehe. **20** Amono putar Ezit Namukonozor pe nehe, ta'e uzapo ma'e ihewe a'e xe. Hemiruze'eg zauxiapekwer uma'ereko waiko ihewe wà. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

21 A'e ma'e izeapo mehe amukàg putar Izaew izuapyapyr ihe wà nehe. Ne Ezekiew, urumuze'eg kar putar ihe nehe. Teko paw upuner putar nerenu haw rehe wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Uzepyk Tupàn Ezit wanehe a'e

30 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

2 — Awa ta'yr, Aiko nezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Emume'u ko heze'eg

nehapukaz pà nehe:

— Puruzuka haw 'ar.

3 Uhem a'e 'ar iko. Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e uzapo putar
ma'e a'e 'ar mehe nehe.

Heta putar ywàkùn a'e 'ar
mehe nehe. Heta putar zepykaw
ywy nà̀nà̀nar wanupe nehe no.

4 Heta putar zeàmà̀try'y'mawhu
Ezit ywy rehe nehe.

Teko Èxio ywy rehe har upuraraw
putar ma'erahyhu wà nehe no.

Zauxiapekwer uzuka putar teko
tetea'u Ezit ywy rehe wà nehe.

Imunar putar wama'e rehe wà nehe.

Umumaw putar waiwy wà nehe no.

5 Tuwihawete omono wemetarer
zauxiapekwer amo ywy rehe har
wanupe. A'e rupi wiko hemiruze'eg
romo wà:

Èxio ywy rehe har wà,

Iri ywy rehe har wà,

Irim ywy rehe har wà, Araw ywy
rehe har wà,

Kume ywy rehe har wà.

Te heremiaihu wà no.

A'e zeàmà̀try'y'mawhu uzuka putar
a'e zauxiapekwer paw wà nehe.

6 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
uze'eg kury:

— Miginow kwarahy heixe haw awyze
har kutyr har wi te Àxu wà kwarahy ihemaw
awyze har kutyr har pe, zauxiapekwer Ezit
imyrypar paw uezuka kar putar
zeàmà̀try'y'maw pe wà nehe. — Zaiko
wera'u amo wanuwì zane, i'i Ezit ywy rehe
har wà. Amo uzuka putar zauxiapekwer
Ezit ywy rehe har wà nehe no. Ihe nezar
Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e
imume'u har romo. **7** Heta tetea'u ywy teko
heta 'ymaw wà. Ezit uzeapo putar ywy teko
heta 'ymaw a'e ywy wazà̀we nehe no.
Zauxiapekwer umumew putar tawhu a'e
ywy rehe har paw rupi a'e wà nehe no. **8** Ezit
rehe tata imunyk mehe nehe, zauxiapekwer
ipyro har wazuka mehe nehe, teko paw

ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **9** A'e 'ar
ihem mehe nehe, Ezit imumaw mehe nehe,
amono kar putar heze'eg heraha har kanuhu
wapupe ihe wà nehe. Umukyze kar putar
teko Èxio ywy rehe har wà nehe. Ta'e
nuzekaiw kwaw herehe wà xe. A'e teko
ukyzeahy putar wà nehe. A'e 'ar uhem iko
kury.

10 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
kury. — Amono kar putar Namukononozor
Mawiron wanuwihawete Ezit pe ihe nehe.
Umumaw putar wanemetarer a'e nehe.
Umumaw putar wakà̀gaw nehe no. **11** Werur
putar wemiruze'eg zauxiapekwer uzeupi Ezit
imumaw pà wà nehe no. Uzàmà̀try'y'm
putar takihepuku pupe wà nehe. Ezit ywy
tynehem putar umà̀no ma'e kwer pupe nehe.
12 Amutypaw putar Niru yrykawhu nehe.
Amono putar Ezit ywy awa ikatu 'ym ma'e
wanupe nehe. Amo ywy rehe har umumaw
putar a'e ywy paw rupi wà nehe. Ihe Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

13 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
wi kury.

— Amumaw putar tupàn a'ua'u
wanagapaw ihe wà nehe no. Tupàn a'ua'u
teko Men tawhu pe har wazar amumaw
putar ihe wà nehe no. Naheta kwaw amo wà
nehe, Ezit ywy rehe har wanuwihaw romo
wà nehe. Amuhàmuhà̀z putar kyzeahy haw
teko wamyter pe nehe. **14** Amuxinig putar
ywy Ezit rehe har kwarahy ihemaw awyze
har kutyr har ihe nehe, ywyxiguhu romo
iapo pà ihe nehe. Amunyk putar tata Zu wà
tawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr
har rehe har rehe nehe. Azepyk putar Tema
tawhu tuwihawete heko haw rehe ihe nehe.

15 Azakook putar hekwahy haw Peru tawhu
rehe nehe. Tawhu Ezit ywy rehe har tà̀ta
wera'u ma'e ikà̀g wera'u ma'e romo, i'i teko
izupe wà. Amumaw putar Tema tawhu pe
har wanemetarer ihe nehe no. **16** Amunyk
putar tata Ezit rehe nehe. Peru tawhu
uzepuwà̀nahy putar wahy haw wi nehe.
Zauxiapekwer weityk putar Tema tawhu
ipà̀rirogawtà̀tà wà nehe. 'Y upyk putar a'e

tawhu nehe. **17** Kwàkwàmo Erio tawhu pe har wà nehe, Mumaz tawhu pe har wà nehe no, umàno putar zeàmàtry'y'mawhu pe wà nehe. Zauxiapekwer weraha putar amogwer teko ipupe har wemipyhyk kwer romo wà nehe no. **18** — Zaiko upuner wera'u ma'e romo zane, i'i Ezit ywy rehe har wà. Azuhaw putar wapuner haw ihe nehe. A'e 'ar mehe ipytunahy haw u'ar putar Tapinez tawhu rehe nehe. Ywàkun upyk putar Ezit nehe. Zauxiapekwer weraha putar tawhu nànanar wemipyhyk kwer romo wà nehe. **19** Nezewe azepyk putar Ezit rehe nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tuwihawete Ezit ywy rehe har na'ikàg kwaw a'e

20 Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. 11 haw kwarahy rehe pitài haw zahy rehe 7 haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

21 — Awa ta'yr, Azuhaw pitài Ezit ywy rehe har wanuwihawete izywa ihe. Ni amo nuzàpixixi kwaw izywa wà. Nomono kwaw munehepaw pupe imukatu pà imukàg kar pà wà. Nezewe mehe nupuner kwaw takihepuku pupe puruzuka haw rehe kury. **22** Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihe kury. — Aiko Ezit ywy rehe har wanuwihawete iàmàtry'y'mar romo ihe. Azuhaw putar mokoz izywa ihe nehe. Azuhaw putar izywa ikatu ma'e nehe. Azuhaw wi putar izywa izuhaw pyrer nehe no. Takihepuku u'ar putar ipo wi nehe. **23** Amuhàmuhàz putar Ezit ywy rehe har ywy nànan ihe wà nehe. **24** Na'e amukàg putar Mawiron wanuwihawete izywa nehe. Amono putar hetakihepuku ipo pe nehe. Nezewe rehe we azuhaw putar Ezit wanuwihawete izywa nehe. Ikuhem putar nehe. Umàno putar wàmàtry'y'mar henataromo nehe. **25** Azeharomoete azo'ok putar Ezit wanuwihawete ikàgaw izuwi nehe.

Amukàg putar Mawiron wanuwihawete nehe. Hetakihepuku izupe imono mehe werupoe'eg Ezit ikutyr nehe. A'e 'ar mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **26** Amuhàmuhàz putar Ezit ywy rehe har ywy nànan ihe wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Ezit nuzawy kwaw ywyràkàxigyw a'e

31 ¹ Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. 11 haw kwarahy rehe 3 haw zahy rehe pitài haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

² — Awa ta'yr, Emume'u ko ma'e Ezit wanuwihawete pe nehe, hemiruze'eg wanupe nehe no.

— Erepuner katu ne.

Ma'e wiko nezàwe.

3 Ereiko ywyràkàxigyw Irimano ywy rehe har ài.

Ne'ràkàgwer ipuràg eteahy.

Tynehem huwer pupe.

Ereiko ywyrà aiha ma'e ài.

Erehem ywak rehe.

4 Heta 'y netua'u mehe.

Heta 'y ywy iwy pe har newe no.

Teko omono 'y ywyrà henaw pe wà.

Umuyryk kar yrykaw ywyrà ka'a pe har nànan wà.

5 Heta 'y izupe.

A'e rupi ywyràkàxigyw aiha wera'u amo ywyrà wi.

Hàkà uhua'u wà. Ipukua'u wà no.

6 Wiràmiri xiroxirogatu hexakaw hereko har uzapo waipy hàkà rehe wà.

Miar hehaite ma'e imemyr

iwyype wà no.

I'agwer rehe teko ywy

nànanar upytu'u wà.

7 Ipuràg eteahy a'e ywyrà.

Aiha katu. Ipuku hàkà wà.

Hapo umemo oho yrykaw ywy iwy pe har pe wà.

8 Ni amo wywràkàxigyw Tupàn ima'etymaw pe har na'ikatuahy kwaw a'e wywra ài a'e wà.
Ni amo wywra Xipere pe har nahàkà kwaw izàwe wà.
Ni amo pi 'yw ka'a pe har nahàkà kwaw izàwe wà.
Ni amo wywra Tupàn ima'etymaw pe har ipuràg eteahy a'e wywra ài a'e wà.

9 Ihe amupuràg eteahy nezewe ihe. Amono hàkà tetea'u izupe no. Tupàn ima'etymaw En her ma'e pe wywra paw hewyrowyroahy hehe wà.

10 Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u putar uzeapo ma'e rà m ihe nehe kury. Itua'u a'e, te uhem ywàkun pe. Itua'u mehe umume'ume'u ikatu wera'u haw no. 11 A'e rupi aityk a'e wywra. Aeityk kar putar amo wyy rehe har wanuwihawete pe nehe. Iaiw a'e. A'e rupi a'e tuwihawete uzapo putar iaiw ma'e izupe nehe no. 12 Amo wyy rehe har ma'erahy ipuraraw har weityk putar wà nehe. Wezar putar wà nehe no. Hàkàgwer imonohok pyrer u'ar putar wyyàpyznaw nà n à n nehe, wyytyruhu a'e wyy rehe har nà n à n nehe no. Teko paw i'agwer rehe wiko ma'e oho putar a'e wi wà nehe. 13 Wiràmiri wapyk putar wywra u'ar ma'e kwer rehe wà nehe. Miar ipuruzukaiwahy ma'e wata putar hàkàgwer rehe wà nehe. 14 Ko 'ar henataromo ni amo wywra na'itua'u kwaw a'e wywra ài wà nehe. Nuhem kwaw ywàkun pe wà nehe. Teko upuner 'y tetea'u imono haw rehe izupe wà nehe. Nezewe rehe we na'itua'u kwaw izàwe wà nehe. Paw rupi umàno putar teko umàno ma'e rà m ài wà nehe. Uzemono'og putar umàno ma'e kwer wanehe we wapyta haw pe wà nehe.

15 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e.

— Amo 'ar mehe a'e wywra wezyw putar umàno ma'e kwer wapyta haw pe nehe. A'e 'ar mehe azupyk kar putar 'y wyy iwype har pe nehe, zemumikahy haw

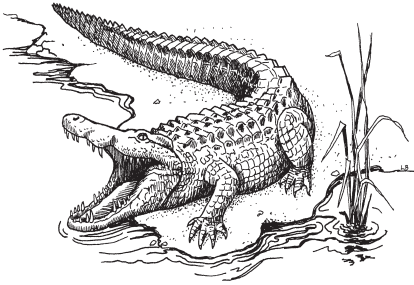
hexak kar pà nehe. Amupytu'u kar yrykawhu wawryk ire ihe wà. Heta tetea'u yrykaw wà. Namuyryk kar kwaw a'e 'ar mehe ihe wà nehe. Ywra umàno. A'e rupi arur putar ipytunahy haw wyytyr Irimano wyy rehe har wanehe ihe nehe. Amuxinig putar wywra ka'a pe har paw ihe wà nehe no. 16 Umàno ma'e kwer wapyta haw pe imono kar mehe nehe, i'ar haw iànoànogaw umuryryryryz kar putar wyy paw wà nehe. Ywra En rehe har paw wà nehe, Irimano rehe har paw wà nehe no, ipuràg eteahy wera'u ma'e wà nehe, 'y tetea'u hereko har wà nehe no, wyy iwyy pe har wà nehe no, hurywete putar i'ar awer rehe wà nehe. 17 Oho putar hupi umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà nehe. Uzemono'og putar u'ar ma'e kwer wanehe we wà nehe. I'agwer rehe wiko ma'e kwer uhàuhàz putar wyy nà n à n wà nehe.

18 A'e wywra a'e, wiko Ezit wyy rehe har wanuwihawete romo a'e. Wiko hemiruze'eg teko paw wà no. Ni wywra En rehe har aiha katu izàwe wà. Ipuràg eteahy a'e no. Ko 'ar rehe wezyw putar umàno ma'e kwer wapyta haw pe wywra En rehe arer wanehe we wà nehe. Uzemono'og putar uzeruzar 'ym ma'e wanehe we wà nehe. Uzemono'og putar zeàmàtyry'ymawhu pe umàno ma'e kwer wanehe we wà nehe no. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Ezit wanuwihawete nuzawy kwaw zakare u'ytaw ma'e a'e

32 1 Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo wyy rehe ure. 12 haw kwarahy rehe 12 haw zahy rehe pitài haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihewe kury.

2 Awa ta'yr, Emuzàg zegar haw purutymaw rehe har nehe, Ezit rehe har wanuwihawete rehe nehe. — Ereiko zàwàruhu iriàw ài wyy nà n à n ar wainuinoromo. Nerezawy kwaw zakare u'ytaw ma'e 'y yrykawhu pe har imokotokar. Nepo pupe eremokotok 'y. Eremupihun yrykawhu to'om pupe. 3 Teko tetea'u wazemono'og mehe urupyhyk putar

hekyhapari pupe ihe wà nehe. Amutyk kar putar kyhapari wanupe ywyxig kutyr ihe nehe. **4** Urezar putar ywy ikàg ma'e rehe nehe. Uruityk putar ywy rehe nehe. Na'e arur putar wiràmiri ywy nànnàr ihe wà nehe, arur putar miar ywy nànnàr ihe wà nehe no. A'u kar putar nero'o kwer wanupe nehe. **5** Azupyk putar ywytyruhu neretekwer inem ma'e pupe nehe. Azupyk putar ywyàpyznaw ipupe nehe no. **6** Azupyk putar ywy neruwykwer pupe nehe. Upyk putar ywytyruhu nehe. Umynehem putar yrykawhu nehe no. **7** Nezuka mehe nehe, azupyk putar ywak ihe nehe. Amuwew putar zahytata ihe wà nehe no. Azumim putar kwarahy ywàkun ikupe kutyr nehe. Zahy nuhyape kwaw nehe. **8** Amuwew putar tainy ywak rehe har paw rupi nehe. Neywy upyta putar ipytunahy haw rehe nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

9 Urumumaw putar nehe. Amuhàmuhàz putar ko ze'eg ywy nànnàr nehe. Te ywy neremigwaw 'ym nànnàr nehe. — Màràzàwe tuwen aipo pa, i'i putar ywy tetea'u wanehe har wà nehe. **10** Ipytuhegatu putar newe heremiapo ràr hexak mehe wà nehe. Hetakihepuku imumymumyz mehe wanuwihawete ukyzeahy putar wà nehe. Ne'ar haw 'ar mehe uryryryryz putar ukyze pà wà nehe, umàno àwàm rehe ukyze pà wà nehe.

11 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi Ezit wanuwihawete pe. — Mawiron wanuwihawete neàmàtry'ym putar utakihepuku pupe nehe. **12** Apyhyk kar putar takihepuku zauxiapekwer tetea'u ywy ma'erahy ipuraw kar har rehe har wanupe nehe. Uzuka putar Ezit ywy rehe har tetea'u wà nehe. Eremume'u nema'e ikatuahy haw purupe. A'e zauxiapekwer umumew putar a'e ma'e paw wà nehe. Uzuka neremaihu wà nehe no. **13** Azuka putar nereimaw tapi'ak wai'u haw pe waneko mehe ihe wà nehe. Naheta kwaw teko a'e 'y imuzipiw har romo wà nehe. Ni tapi'ak a'e 'y imuzipiw har naheta kwaw wà nehe. **14** Amuapyk kar putar izi'y nehe. Amuzepyxakatu kar putar nehe. Amuyryk katu kar putar yrykawhu uzenu 'ym pà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. **15** Azapo putar Ezit ywy ywyxiguhu romo ihe nehe. Azuka putar a'e pe wiko ma'e ihe wà nehe no. Wazuka mehe teko amogwer ywy rehe har ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

16 Kuzà amo ywy rehe har umuzàg putar a'e zegar haw purutumaw rehe har wà nehe, Ezit rehe uzai'o mehe wà nehe, teko hehe har wanehe uzai'o mehe wà nehe.

Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Wezyw Ezit umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà

17 Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. **12** haw kwarahy rehe pitài haw zahy rehe **15** haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe kury. **18** — Awa ta'yr, Ezai'o teko Ezit ywy rehe har wanehe nehe. Heta tetea'u wà. Emuezyw kar umàno ma'e kwer wapyta haw pe ne wà nehe, amo ywy rehe har upuner ma'e wanupi ne wà nehe. **19** Emume'u ko ma'e wanupe nehe.

— Aipo pepuràg eteahy wera'u amo wanuwi. Nezewe rehe we pewezyw putar ikatu 'ym ma'e watym awer pupe pe'ar pà pezerew pà nehe.

20 Ezit ywy rehe har u'ar putar amogwer zeàmàtry'y'mawhu pe uzezuka ma'e kwer wanehe we wà nehe. Amo takihepuku uzemuàgà'ym Ezit ywy rehe har paw wazuka àwàm rehe. **21** Zauxiapekwer ukyze 'ym ma'e wà, Ezit wanehe we upuràmàtry'y'm ma'e wà no, umuixe katu kar Ezit ywy rehe har wà, umàno ma'e kwer wapyta haw pe waneixe mehe wà. Uhapukaz ko ze'eg imume'u pà wà. — 'Aw awa nuiko kwaw Tupàn rehe uzeruzar ma'e romo wà. Umàno zeàmàtry'y'maw pe wà. Wezyw wà xe wà. Uzeàpàrirog xe wà kury, i'i wà.

22 Axir wiko a'e pe no. Hemiruze'eg zauxiapekwer watym awer upyta izywyr wà no. Zauxiapekwer uzuka a'e awa wà. **23** Watym awer upyta umàno ma'e kwer wapyta haw iwype wà. Hemiruze'eg zauxiapekwer paw umàno zeàmàtry'y'maw pe wà. Watym awer upyta Axir itym awer izywyr wà. Umàno 'ym mehe we umuryryryz kar wikuwe ma'e wà.

24 Eràw izuapyapyr wiko a'e pe wà. Hemiruze'eg zauxiapekwer watym awer upyta itym awer izywyr wà. Paw rupi umàno zeàmàtry'y'maw pe wà. Nuzeruzar kwaw Tupàn rehe wà. Wezyw umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà. Wikuwe mehe umuhàmuhàz kyzeahy haw teko tetea'u wanehe wà. Umàno wà. Maranugar haw upyk wà. **25** Eràw uzeàpàrirog zeàmàtry'y'maw pe umàno ma'e kwer wamyter pe. Hemiruze'eg zauxiapekwer watym awer upyta itym awer izywyr wà. Ni amo nuzeruzar kwaw Tupàn rehe wà. Paw rupi umàno zeàmàtry'y'maw pe wà. Amo zauxiapekwer uzuka wà. Wikuwe mehe umuhàmuhàz kyzeahy haw teko tetea'u wanehe wà. Umàno wà. Maranugar haw upyk wà kury. Uzemono'og amogwer zeàmàtry'y'maw pe uzezuka kar ma'e kwer wanehe we wà.

26 Mezek ywy wiko a'e pe. Tumaw ywy wiko a'e pe no. Hemiruze'eg zauxiapekwer watym awer upyta itym awer izywyr wà. Paw rupi umàno zeàmàtry'y'maw pe wà. Ni

amo nuzeruzar kwaw Tupàn rehe wà. Wikuwe mehe umuhàmuhàz kyzeahy haw teko wikuwe ma'e waiwy rehe wà. **27** Kwehe mehe zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e itym mehe teko umume'u wanemiapo kwer amogwer wanenataromo wà. Wezyw umàno ma'e kwer wapyta haw pe utakihe puku heraha pà wà. Teko numume'u kwaw Mezek rehe har wanemiapo kwer wazutym mehe wà. Numume'u kwaw Tumaw rehe har wanemiapo kwer wà. Teko omono watakihupuku waàkàg iwype wà. Upyk wanetekwer umim awer pupe wà. 'Aw zauxiapekwer tetea'u zuka har upuner wikuwe ma'e wamukyzeahy kar haw rehe wà, wikuwe mehe wà.

28 Zauxiapekwer ukamikamik putar Ezit wà nehe, uzeruzar 'ym ma'e wazeàmàtry'y'maw pe izuka pyr wamyter pe wà nehe.

29 Enom izuapyapyr wiko a'e pe wà, wanuwihawete rehe we wà, wanuwihaw wanehe we wà. Wiko zauxiapekwer ukyze 'ym ma'e romo kwehe mehe wà. Ko 'ar rehe uzeàpàrirog wànàm umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà, uzeruzar 'ym ma'e zeàmàtry'y'maw pe izuka pyrer wainuinuromo wà.

30 Tuwihawete kwarahy heixe haw awyze har kutyr har paw wà, Xitom tawhu pe har paw wà no, upyta umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà. Umàno Tupàn rehe uzeruzar 'ym pà wà. Wapuner haw umuhàmuhàz kyzeahy haw. Ko 'ar rehe wezyw zeàmàtry'y'maw pe izuka pyrer wanupi wà. Teko nuzeruze'eg kwaw wanehe wà kury. Uzeàpàrirog u'aw pà a'e pe wà. A'e pe wezyw ma'e upyta iaiw haw rehe wà. A'e tuwihawete wà, a'e teko wà no, upyta a'e iaiw haw rehe wà no.

31 — Ezit wanuwihawete wexak putar wà nehe. A'e mehe hurywete putar nehe, ta'e a'e zauxiapekwer uzuka hemiruze'eg zauxiapekwer tetea'u a'e 'ym mehe wà xe, i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

32 — Amukyzeahy kar wikuwe ma'e Ezit wanuwihawete pe ihe wà. Nezewe rehe we

zauxiapækwer uzuka putar a'e tuwihawete a'e wà nehe, hemiruze'eg zauxiapækwer wainuinuromo a'e wà nehe. Uze'pariràg putar uzeruzar 'ym ma'e zeàmàtry'ymaw pe izuka pyrer wainuinuromo wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Awa ume'egatu ma'e a'e

33 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

²— Awa ta'yr, Azapo kar iaiw ma'e zeàmàtry'ymawhu amo teko wanupe herur mehe. Emume'u heremiapo neànàm wanupe nehe. Teko a'e ywy rehe har wexaexak amo awa ume'egatu ma'e romo wà. ³A'e awa wexak wàmàtry'ymar wanur mehe wà. Na'e uhapukaz amogwer wanupe. Nezewe mehe amogwer ukwaw wàmàtry'ymar wahemaw wà. ⁴Aze amo wenu purumumuranu haw nehe, aze nuzekaiw kwaw ize'eg rehe, aze iàmàtry'ymar ur izuka pà wà nehe, a'e teko wiko izuka kar arer romo a'e. ⁵Wiko uzezuka arer romo, ta'e nuzekaiw kwaw purumumuranu ma'e ize'eg rehe a'e xe. Aze mo uzekaiw hehe, upuner mo uhemaw rehe umàno haw wi. ⁶Aze ume'egatu ma'e wexak wàmàtry'ymar wahem mehe wà, aze nuhapukaz kwaw, iàmàtry'ymar ur a'e ikatu 'ym ma'e iapo har wazuka pà wà. Ume'egatu ma'e wiko wazuka kar har romo. ⁷Awa ta'yr, Urumuigo kar ume'egatu ma'e romo Izaew nànan ihе kury. Amume'u putar heze'eg newe nehe, A'e re eremume'u putar a'e ze'eg wanupe nehe. ⁸— Amo awa ikatu 'ym ma'e umàno putar nehe, aze a'e newe nehe, — Eremàno putar nehe, aze nere kwaw izupe hemiapo imukatu kar pà izupe nehe, aze nerepyro kwaw nezewe nehe, umàno putar ikatu 'ym ma'e iapo har romo nehe. Ereiko putar izuka kar arer romo herenataromo nehe. ⁹Aze eremume'u ikatu 'ymaw izupe nehe, aze a'e re nupyту'u kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, umàno putar ikatu 'ym ma'e iapo har romo nehe. Ne ereikuwe wiwi putar nehe.

— Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo ihe, ere iko urewe, i'i Ezekiew

¹⁰Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

— Awa ta'yr, Izaew umume'u ma'e oho waiko wà. Emume'u wi waze'eg wanupe nehe. — Zaneremiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e, zane'katu 'ymaw a'e no, ipuhuz katu zane'we wà. A'e rupi zapaw etea'i. Ma'e xiapo putar zane'zeypyro kar putar zane'màno haw wi nehe. ¹¹Emume'u ko heze'eg wanupe nehe. — Amume'uahy ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury. Naherurywete kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har imàno mehe ihe. Aze mo upyту'u ikatu 'ym ma'e iapo re, ikatu wera'u mo ihewe. Teko Izaew izuapyapyr wà, pepyту'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe. Màràzàwe tuwe pemàno wer peiko.

¹²— Awa ta'yr, Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe kury. — Aze awa ikatu ma'e uzapo ikatu 'ym ma'e nehe, hemiapo kwer ikatu ma'e nupyro kwaw a'e awa a'e nehe. Aze awa ikatu 'ym ma'e upyту'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, nazepyk kwaw hehe nehe. Aze awa ikatu ma'e uzypyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, Nuikuwe wiwi kwaw nehe. ¹³— Urumuigo kar putar nehe, aze a'e amo awa pe nehe, aze uzypyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, — Hekatu haw kwehe arer hepyro putar nehe, aze i'i uzeupe nehe, a'e mehe nahema'enukwaw kwaw ni pitài hemiapo kwer ikatu ma'e rehe nehe. Umàno putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe. ¹⁴Aze amume'u ko ma'e awa ikatu 'ym ma'e pe nehe, — Eremàno putar nehe, aze a'e izupe nehe, aze upyту'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze uzapo ikatu ma'e nehe, aze ikatu nehe, numàno kwaw nehe. ¹⁵Aze ru'u omono pyez wemetarer amo pe, aze heraha har umur amo uma'e izupe hekuzaromo, aze umuzewyr kar a'e ma'e izarer pe, ikatu ma'e uzapo. Aze upyту'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze weruzar heze'eg purumuigo kar ma'e nehe, numàno kwaw nehe. Wikuwe putar nehe.

¹⁶Amunàn putar hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e izuwi nehe. Wikuwe putar nehe, ta'e uzapo ikatu ma'e a'e xe. Ta'e ikatu a'e kury xe.

17 Nezewe rehe we teko uze'eg zemueteahy herehe wà. — Tupàn Zanezar uzapo ikatu 'ym ma'e a'e, i'i ihewe wà. Nan. A'e ae wiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo wà. 18 Aze awa ikatu ma'e upytu'u ikatu ma'e iapo re nehe, aze uzyppyrog ikatu 'ym ma'e iapo pà nehe, umàno putar a'e ma'e hekuzaromo nehe. 19 Aze awa ikatu 'ym ma'e upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, aze uzapo ikatu ma'e nehe, uzepyro kar ihewe a'e. 20 Pe teko Izaew izuapyapyr wà, — Neremiapo na'ikatu kwaw, peze ihewe. Amume'u putar penemiapo kwer ihe nehe. Azepek putar penche penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.

Zeruzarez tawhu imumaw pawer imume'u haw

21 Uruikuwe ipyhyk pyrer romo amo ywy rehe ure. 12 haw kwarahy rehe 12 haw zahy rehe 5 haw 'ar mehe amo awa Zeruzarez wi uzepyro ma'e kwer ur ihewe kury. — Zauxiapekwer upyhyk Zeruzarez tawhu kwez a'e wà kury, i'i ihewe. 22 Ihem 'ym mehe we pyhaw akwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw upuner ma'e heruwake heko haw ihe. Iku'egwer pe a'e awa ihem mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur wi heze'eg ihewe.

Teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e

23 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

24 — Awa ta'yr, Zauxiapekwer umumew tawhu Izaew ywy rehe har wà. Teko a'e tawhu pupe wiko ma'e kwer umume'u ko ma'e waiko wà. Amàràaw wiko pitài awa romo a'e. Tupàn umur ko ywy paw izupe. Zaiko teko tetea'u romo. A'e rupi zaiko ko ywy izar romo kury, i'i wà. 25 Aiko nezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo. Emume'u ko heze'eg a'e teko wanupe nehe. — Pe'u ma'ero'o kwer huwykwer inuromo. Pemuwete tupàn a'ua'u wà. Pepuruzuka no. Māràzawe tuwe pemume'u ko ywy izar romo peneko haw. 26 Pezeruzar petakihepuku rehe. Penemiapo iro ihewe. Paw rupi peho penemireko 'ym wapuhe.

Māràzawe tuwe pemume'u ko ywy izar romo peneko haw.

27 Aiko nezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo. Emume'u ko heze'eg 'aw teko wanupe nehe. — Amume'uahy ko ma'e kury. Amo uzuka putar tawhu heityk pyrer pupe wiko ma'e a'e wà nehe. Miar hehaite ma'e u'u putar kaiwer pe wiko ma'e wà nehe. Ywytyruhu rehe uzeàmim ma'e itakwaruhu pupe uzeàmim ma'e ima'eahy putar umàno pà wà nehe. 28 Azapo putar a'e ywy ywyxiguhu teko heta haw 'ym romo ihe nehe. Wapuner wera'u haw upaw putar nehe. Ni amo nuiko kwaw ywytyruhu Izaew rehe har wanehe wà nehe. A'e rupi ni amo nukwaw kwaw ywytyruhu wanupi wà nehe. 29 Teko wanehe wanemiapo kwer hekuzaromo hezepyk mehe nehe, a'e ywy ywyxiguhu romo iapo mehe nehe, a'e 'ar mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Aze Tupàn ze'eg imume'u har umume'u uzeapo ma'e ràm nehe, uzeapo putar a'e nehe

30 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Awa ta'yr, Neànàm Izaew izuapyapyr uze'eg uzeupeupe tawhu ipàrirogawtà huwake wà, wàpuz hukenawhu huwake wà. Waze'eg mehe uze'eg nerehe wà. — Tuwe xikwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneve hemimume'u ràm nehe kury, i'i wà. 31 Nezewe heremaihu tetea'u uzemono'og neze'eg henu pà wà. Nezewe rehe we na'ipurapo wer kwaw neremiapo kar rehe wà. — Ipuràg eteahy ize'eg, i'i newe wà. Nezewe rehe we xo temetarer imono'ogaw zo uputar wà. 32 Xo puruamutar haw rehe zegar haw imuzàgar romo zo ereiko wanupe. Xo wioràwiràn imupu har romo ereiko wanupe. Wenu neze'eg wà. Nuzapo kwaw neremiapo kar wà. 33 Neremimume'u kwer paw uzeapo mehe nehe, (uzeapo putar azeharomoete nehe), a'e 'ar mehe — Azeharomoete Tupàn ze'eg imume'u har wiko zaneinuromo a'e, i'i putar wà nehe.

Ze'egaw Izaew wanuwihaw wanehe arer

34¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

² — Awa ta'yr, Emume'u heremiihu Izaew wanuwihaw wanupe uzeapo ma'e ràm nehe. Emume'u wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. — Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko peme, ere wanupe nehe. — Pe tuwihaw wà. Peiko àràpuhàràn wanehe uzekaiw ma'e ài Izaew wanupe. Uhua'u putar penehe hezeyk àwàm nehe. Ta'e pezekaiw katu pezehe xe. Napezekaiw kwaw penemiruze'eg wanehe. ³ Pe'u àràpuhàràn hawitu ma'e kuzà wakamy kwer. Pezupin wanawer pekamir romo iapo pà. Pezuka àràpuhàràn imukyra katu kar pyrer pe wà, wano'o kwer i'u pà pe wà. Nezewe rehe we napezekaiw kwaw àràpuhàràn wanehe. ⁴ Napemukàg kwaw ikàg 'ym ma'e pe wà. Napemukatu kar kwaw ima'eahy ma'e pe wà. Napemono kwaw muhàg waperew rehe. Napekar kwaw upeawy ma'e kwer wà. Napekar kwaw ukàzym ma'e kwer wà. Nan. Perekoahy àràpuhàràn ma'erahy ipuraraw kar pà wanupe. Pekutuk pe wà. ⁵ Naheta kwaw wamono'ogar. A'e rupi uhàuhàz wà. Miar ipuruzukaiwahy ma'e uzuka a'e àràpuhàràn wà. U'u wà no. ⁶ Àràpuhàràn heremiihu wata e ywytyr rehe wà, ywytyruhu rehe wà. Uhàuhàz ywy nànan wà. Ni amo noho kwaw wamono'og pà wà. Ni amo nuzeagaw kwaw wanexak pà wà. ⁷ Peinu katu heze'eg nehe, àràpuhàràn wanehe uzekaiw ma'e wà. Aiko Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo. ⁸ Amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe kury. Peinu katu heze'eg nehe kury. Naheta kwaw heremiihu àràpuhàràn wanehe uzekaiw ma'e wà. A'e rupi miar ipuruzukaiwahy ma'e uzàmàtyry'ym wà wà. Uzuka wa'u pà wà. Wamono'ogar heremiruze'eg noho kwaw wanekar pà wà. Uzekaiw uzehe wà. Nuzekaiw kwaw àràpuhàràn wanehe wà. ⁹ A'e rupi pezekaiw heze'eg rehe nehe kury, àràpuhàràn wanehe uzekaiw ma'e wà. ¹⁰ Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aiko peàmàtyry'ymar romo ihe kury. Anuhem putar heremiihu

àràpuhàràn pewi ihe wà nehe. Napumuigo kar kwaw wanehe uzekaiw ma'e romo ihe nehe. Napumuigo kar kwaw uzehe uzekaiw ma'e romo nehe. Apyro putar heremiihu àràpuhàràn pepuner haw wi nehe. Nezewe mehe napepuner kwaw wa'u haw rehe nehe.

Àràpuhàràn rehe uzekaiw katu ma'e

¹¹ Ihe Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, ihe ae aekar putar heremiihu àràpuhàràn ihe wà nehe. Ihe ae arur putar ihe wà nehe no. ¹² Àràpuhàràn rehe uzekaiw ma'e oho weimaw uhàuhàz ma'e kwer wamono'og pà a'e. Nezewegatete aha putar heremiihu àràpuhàràn wamono'og pà ihe nehe no. Zauxiapekwer umuhàmuhàz ywy nànan wà. Arur putar ywy nànan ihe wà nehe no. 'Ar iaiw ma'e rehe umuhàmuhàz wà. Nezewe rehe we amono'og wi putar ihe wà nehe. ¹³ Anuhem putar amo ae ywy wi ihe wà nehe, wamono'og pà ihe wà nehe. Aruzewyr putar waiwy pe wà nehe no. Araha putar ywytyruhu Izaew rehe har wanupe wà nehe. Amono putar temi'u wanupe a'e pe yrykaw wanuwake nehe, teko waneko haw nànan nehe. ¹⁴ Amumai'u kar putar ka'api'i ikatu ma'e rehe wà nehe, ywytyruhu rehe zeupir haw rehe wà nehe, ka'api'i ikyr katu ma'e Izaew ywy rehe har nànan nehe no. ¹⁵ Ihe aiko putar hereimaw wanehe uzekaiw ma'e romo nehe. Aexak putar àràpuhàràn wapytu'u àwàm nehe no. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

¹⁶ Aekar putar àràpuhàràn ukàzym ma'e kwer ihe wà nehe. Aruzewyr putar upeawy ma'e kwer wà nehe no. Amono putar muhàg ikixi pyrer wanehe nehe. Amukatu putar ima'eahy ma'e ihe wà nehe no. Azuka putar ikyra katu ma'e ihe wà nehe. Amumaw putar ikàg ma'e ihe wà nehe no. Ta'e aiko àràpuhàràn wanehe uzekaiw ma'e ikatu ma'e iapo har romo ihe xe. ¹⁷ Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme ihe kury, hereimaw wà. Amume'u putar penemiapo kwer pitàitàigatu ihe nehe. Amono putar ikatu ma'e xe ihe wà nehe. Amono putar ikatu 'ym ma'e pe pe ihe wà nehe no. Anuhem

putar àràpuhàrànete àràpuhàràn hawitu ma'e wanuwi nehe. **18** Aipo ka'api'i ikatu wera'u ma'e na'ikatu kwaw peme. Mâràzàwe tuwe pepyrog inugwer ka'api'i rehe. Pe'u 'y ikatu ma'e. Pemuzipiw 'y penemi'u 'ym pepy pupe. **19** Pepyrog ka'api'i rehe. Na'e amogwer hereimaw u'u a'e ka'api'i wà. Pemuzipiw amo 'y. Na'e u'u a'e 'y wà no.

20 A'e rupi ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme kury. Pe àràpuhàràn ikyra katu ma'e pe wà, pezamàtry'ym àràpuhàràn iagaiw ma'e pe wà. Ihe amuàgà'ym putar a'e ma'e ihe nehe kury. **21** Pemunryk kar ima'eahy ma'e pezewi wakutuk pà pe'ak pupe pe wà, waànàm wanuwi wamono kar pà pe wà. **22** Ihe apyro putar hereimaw àràpuhàràn ihe wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e peme wà nehe. Ta'e nazapo kar kwaw wanupe ihe xe. Amume'u putar wanemiapo kwer pitàitàigatu ihe nehe. Amunryk kar ikatu ma'e ikatu 'ym ma'e wanuwi ihe wà nehe. **23** Amono putar tuwihawete hereimaw wanupe nehe. Nuzawy kwaw heremiruze'eg Tawi a'e nehe. Xo a'e zo wiko putar wanehe uzekaiw ma'e romo nehe. Wiko putar wamono'ogar romo nehe. Uzekaiw putar wanehe nehe. **24** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko putar wazar romo ihe nehe. Amo tuwihawete heremiruze'eg Tawi zàwenugar wiko putar waneruze'egar romo nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. **25** Azapokatu putar heze'egaw wanehe we ihe nehe, wapyro pà ikatu 'ym ma'e iapo har wanuwi nehe. Amumaw putar miar ipuruzukaiwahy ma'e Izaew ywy rehe har ihe wà nehe. Nezewe mehe hereimaw upuner putar weko katu haw rehe kaiwer pe wà nehe, ka'a pupe uker katu haw rehe wà nehe no.

26 Amono putar heze'egatu teko heywytyr ikatuahy ma'e izywyr wiko ma'e wanupe nehe. Aze àmàn nuhyk kwaw wanupe nehe, amugyr kar putar wanupe nehe. **27** Ma'lywa'yw 'i'a putar wà nehe. Ko pe arozràn 'i'a tetea'u putar nehe no. Teko paw wiko katu uiwy rehe wà nehe. Apyro putar

heremiaihu wapyhykar wanuwi ihe wà nehe. Amonohok putar kyhàhàm tàtà waàpixi haw nehe no. A'e 'ar mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **28** Uzeruzar 'ym ma'e na'imunar kwaw wama'e rehe wà nehe. Miar ipuruzukaiwahy ma'e nuzuka kwaw wà nehe. Nu'u kwaw wà nehe. Wiko katu putar wà nehe. Ni amo numukyze kar kwaw wà nehe. **29** Amono putar ywy ikatu ma'e wanupe nehe. Amumaw putar ma'uhez haw Izaew ywy rehe har nehe. Amo ywy rehe har nuze'eg urywahyahy kwaw wanehe wà nehe. **30** Teko paw ukwaw putar Izaew wanehe uzekaiw ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Ukwaw putar Izaew heremiaihu romo waneko haw wà nehe no. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. **31** Pe heremiaihu àràpuhàràn pe wà, heremiaihu heremipoz wà. Peiko teko romo. Aiko pezar romo, 'i'i zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e.

Tupàn uzepyk Enom wanehe a'e

35 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

2— Awa ta'yr, emume'u Enom ywy rehe har wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. **3** Pesar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko nezewe peme a'e, ere wanupe nehe. — Ywytyruhu Enom ywy rehe har wà. Aiko peàmàtry'ymar romo. Urumuigo kar putar ywyxiguhu teko heta 'ymaw romo ihe nehe. **4** Amumaw putar neywy. Amumaw putar tawhu nerehe har wà nehe. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

5 Ereiko Izaew waàmàtry'ymar romo tuweharupi. Izaew upyta iaiw haw rehe wà. Azepyk wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo. A'e 'ar mehe erezuka kar amo ywy rehe har wanupe ne wà. **6** A'e rupi ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy tuwe ko ma'e herekuwe haw rehe ihe kury. — Eremàno putar nehe. Nerepuner kwaw izuwi nehewaw rehe nehe. Erepuruzuka. A'e rupi màno haw nerekar putar nehe. **7** Amuaiw putar Enom ywy

wywytyruhu heta haw ihe nehe. Uzeapo putar wywyxiguhu romo nehe. Azuka putar a'e wyy rupi ukwaw ma'e paw ihe wà nehe. **8** Azupyk putar wywytyruhu umàno ma'e kwer wanetekwer wapupe nehe. Azupyk putar wywytyr wapupe nehe no. Zeàmàtyry'y maw pe izuka pyrer wanetekwer umynehem putar wyyàpynaw wà nehe. Umynehem putar yrykaw wà nehe no. **9** Urumuigo kar putar wywyxiguhu romo nehe. Nerezewyr kwaw nehe. Teko nuiko pixik kwaw tawhu nerehe har wapupe wà nehe. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe.

10 Nezewe ereze'eg. — Aiko Zuta wazar romo, Izaew wazar romo no, waiwy izar romo no. Apyhyk putar ihe wà nehe, ere wanupe. Aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko xe, nezewe rehe we apyhyk putar ihe wà nehe, ere wanupe. **11** A'e rupi ihe Nezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy ko ma'e ihe kury. Ererekoahy heremiaihu nekwahy haw rupi, nerewyrowyroahy haw rupi no, wanehe neakatuwawahy 'ymaw rupi no. Urerekoahy putar nezewegatete ihe nehe no. Azepyk putar nerehe ta'e erezapò ikatu 'ym ma'e wanupe ne xe. Ukwaw putar neremiapo hekuzaromo nerehe hezepykaw wà nehe. **12** Zauxiapekwer umumaw wywytyruhu Izaew wyy rehe har wà. — A'u putar ihe nehe, ere wanupe neze'eg zemueteahy pà wanehe. Ihe urenu nezewe neze'eg mehe. **13** Ereze'eg zemueteahy tetea'u herehe. Aenu neze'eg mehe.

14 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Amumaw putar nehe. Wyy nànnànar hurywete putar i'ar awer rehe wà nehe. **15** Heywy Izaew uzeapo wywyxiguhu romo. Nerurywete a'e ma'e izeapo mehe. Nezewegatete wyy nànnànar hurywete putar nemuaiw awer rehe wà nehe no. Enom wyy wywytyruhu heta haw paw uzeapo putar wywyxiguhu romo nehe. Nezewe mehe teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn uze'egatu Izaew wanehe

36 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Awa ta'yr, Eze'eg wywytyr Izaew rehe har wanupe nehe. **2**— Peinu katu pezar Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nehe, ere wanupe nehe. — Izaew waàmàtyry'y maw uze'eg urywahy penehe wà. — Zaiko wi wywytyruhu kwehe arer wazar romo zane, i'i wà.

3 Ihe wazar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg teko ihe kury. Emume'u heze'eg wanupe nehe. Teko wyy Izaew huwake har upyhyk wywytyruhu Izaew rehe har wà. Imunar ma'e wywytyruhu rehe har rehe wà no. Paw rupi uze'eg urywahy Izaew wanehe wà. **4** A'e rupi ko 'ar rehe, wywytyr Izaew rehe har wà, peinu katu heze'eg wywytyruhu wanupe har nehe, wywytyr wanupe har nehe, yrykaw wanupe har nehe, wyyàpynaw wanupe har nehe, wyy imumaw pyrer wanupe har nehe, tawhu teko hereko 'ymaw wanupe har nehe. Peywy huwake har imunar a'e ma'e rehe wà. Uze'eg urywahy nerehe wà. Aiko pezar Tuweharupi Wiko Ma'e romo.

5 Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aikwahy ihe. A'e rupi aze'eg a'e wyy neruwake har wanupe. Azeharomoete amume'u Enom rehe hezepyk àwàm. Hurywete heywy ipyhyk mehe wà. Uze'eg zemueteahy hehe ipyhyk mehe wà. Upyhyk ka'api'i heywy rehe har wà.

6 A'e rupi, Awa ta'yr, emume'u Izaew wyy rehe uzeapo ma'e ràm nehe. Eze'eg wanupe nehe: wywytyruhu wanupe, wywytyr wanupe, yrykaw wanupe, wyyàpynaw wanupe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'egahy hekwahy pà herewyrowyroahy pà kury. Ta'e amo wyy rehe har uze'eg urywahy wanehe wà xe.

7 Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy ko ma'e kury. Wyy Izaew huwake har rehe har u'ar putar iaiw haw rehe wà nehe. **8** Nezewe rehe we wywytyruhu Izaew rehe har wanehe wywra umuezuz putar uwer wà nehe. I'a putar peme wà nehe no, heremiaihu Izaew wà. Nan kwehe tete pezewyr putar peywy pe nehe. **9** Aiko

pemyrypar romo. Amuwykawyka kar wi putar neywy nehe. Nezewe mehe pezutym wi putar ma'eà'yz nehe. **10** Apumueta tetea'u kar putar nehe. Peiko putar tawhu pupe nehe. Pezapo wi putar imumaw pyrer paw rupi nehe no. **11** Amueta tetea'u kar putar teko xe ihe wà nehe. Amueta tetea'u kar putar tapi'ak xe ihe wà nehe no. Peneta wera'u putar nehe. Pena'yr tetea'u putar nehe no. Amuigo kar wi putar a'e pe wà nehe. Penemetarer katu wera'u putar nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe. **12** Pe heremiaihu Izaew wà, apumuigo kar wi putar peywy rehe nehe. Peiko putar izar romo nehe. Ma'uhez haw nuzuka pixik kwaw pena'yr wà nehe.

13 Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme kury. — Puru'u ma'e, i'i teko Izaew ywy pe wà. — Imunar ywy ta'yr wanehe, i'i wà. Azeharomoete uze'eg nezewe wà. **14** Ko 'ar henataromo nuiko kwaw puru'u ma'e romo nehe. Nuiko kwaw pema'e rehe imunar ma'e romo nehe. Nuiko kwaw pena'yr wama'e rehe imunar ma'e romo nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. **15** Amo ywy rehe har upytu'u putar hehe uze'eg urywahyhy re wà nehe. — Ikàg 'ym ma'e, ni'i kwaw izupe wà nehe. Ywy na'imunar kwaw awa wana'yr wanehe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Izaew waiwy ipyahu ma'e rà

16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe:

17 Awa ta'yr, Izaew neywy rehe wiko mehe umuaiw a'e ywy wà. Ta'e wikoaiw hehe wà xe. Uzapo ikatu 'ym ma'e hehe wà. Wanemiapo iaiw kuzà huwykwer ài. **18** Akwaw kar hekwahy haw wanupe. Ta'e upuruzuka a'e ywy rehe wà xe. Umuwete tupàn a'ua'u hehe imuaiw pà wà no. **19** Azepyk wanehe waneko awer hekuzaromo wanemiapo kwer hekuzaromo. Amuhàmuhàz amo ywy nànan wà. **20** Wyzài ywy rehe oho mehe umuaiw herer ikatua'hy ma'e wà. Amo

teko uze'eg nezewe wanupe wà. — 'Aw teko wiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu romo wà. Omono a'e ywy wanupe. Nezewe rehe we uhem a'e ywy wi wà, i'i wanupe wà. **21** Na'e hema'enukwaw herer ikatua'hy ma'e rehe hehe heporomonokatu wer pà. Ta'e Izaew umuaiw herer waneko haw nànan wà xe.

22 A'e rupi emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe kury. — Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg iko peme a'e kury. — Azapo putar ma'e ihe nehe. Nan kwaw peamutar katu haw rehe azapo putar nehe, Izaew wà. Azapo putar a'e ma'e ta'e azamutar katu herer ikatua'hy ma'e ihe nehe. Pemuaiw herer peneko haw nànan. **23** Pemuaiw herer ywy nànanar wainuinuro mo peneko mehe. Aexak kar putar herer upuner ma'e ikatua'hy haw a'e teko wanupe nehe. A'e 'ar mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Ihe Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. Azapo putar ma'e peme nehe, nezewe mehe teko ywy nànanar ukwaw putar hekatu haw wà nehe. **24** Apuenuhem putar peywy 'ym wi nehe, peneruzewyr pà peywy pe nehe. **25** Amupiripirik putar 'y ikatu ma'e peneha nehe, pemukatu pà tupàn a'ua'u pezarer wanuwi nehe, iaiw ma'e penemiapo kwer paw wi nehe no. **26** Amono putar py'a ipyahu ma'e peme nehe. Amono putar tekwe ipyahu ma'e pepupe nehe no. Azo'ok putar pepy'a ita zàwenugar hereruzar 'ymar pewi nehe. Amono putar py'a ikatu ma'e hereruzar har peme nehe. **27** Amono putar herekwe pepupe nehe. Aruzar kar putar heze'eg peme nehe. Pezapo putar peme heremiapo kar paw nehe no. **28** A'e mehe peiko putar ywy peipy wanupe heremimono kwer rehe nehe. Peiko putar heremiaihu romo nehe. Aiko putar pezar romo nehe no. **29** Apupyro putar ma'e pemuaiw har paw wi ihe nehe. — Tuwe arozràn uhyk wanupe nehe, a'e putar nehe. A'e mehe naheta kwaw ma'uhez haw pemyter pe nehe. **30** Amueta wera'u putar ma'e'a peme

nehe. Amueta wera'u putar arozràn tyw peme nehe no. A'e mehe naheta kwaw ma'uhez haw pemyter pe nehe, A'e rupi napemaranugar kwaw amogwer ywy rehe har wanenataromo nehe. **31** Pema'enukwaw putar penemiapo kwer iaiw ma'e rehe nehe, ikatu 'ym ma'e iapo awer rehe nehe. — Azeharomoete xiapo ikatu 'ym ma'e, peze putar pezeupepe nehe. Penemiapo kwer iro putar peme nehe. **32** Teko Izaew wà. Akwaw kar ko ma'e peme. Nazapo kwaw a'e ma'e peamutar katu haw rehe ihe. Hepurumume'u kar wer pemaranugar haw rehe peme. — Iaiw tuwe ureremiapo, aze peze nehe, ikatu ihewe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

33 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi. — Amo 'ar mehe apumukatu putar penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi ihe nehe. A'e 'ar mehe azapo kar wi putar tawhu imumew pyrer peme nehe. Peiko putar wapupe nehe. **34** Teko tetea'u ukwaw pema'etyw awer huwawe wà. — Ni amo nuzekaiw kwaw 'aw ko rehe wà, i'i hexak mehe wà. Wexak ka'api'i hehe hezuz ma'e kwer wà. Ihe azapo kar wi putar ma'etymw a'e pe peme ihe nehe. **35** Paw rupi uze'eg putar nezewe ko ywy rehe wà nehe. — Xo wyxygihu zo heta kwehe mehe. Ko 'ar rehe nuzawy kwaw ma'etymw En her ma'e kury, i'i putar izupe nehe. Uze'eg putar tawhu wanehe wà nehe no. Zauxiapekwer imunar ma'e a'e tawhu pe har nànan wà. Na'e umumaw wà. Umumew wà. Amo 'ar mehe azapo wi kar putar nehe. Heta putar pàrirogawtata waiwyr nehe. Teko wiko putar wapupe wà nehe no. **36** Na'e teko ko ywy huwawe har wikuwe ma'e ukwaw putar ko ma'e wà nehe. — Azeharomoete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo wi 'aw tawhu imumaw pyrer a'e, i'i putar wà nehe. — Uzapo ma'etymw ipyahu ma'e ywy heityk pyrer rehe no, i'i putar wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e heremiapo ràm ihe. Azapo putar tuwe ihe nehe.

37 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Urepytywà pe nehe, i'i putar Izaew

ihewe wà nehe, ta'e amume'u kar putar wanupe ihe nehe xe. Amueta tetea'u kar putar a'e teko àràpuhàràn tetea'u imono'og pyrer ài wà nehe. **38** Kwehe mehe Zeruzarez tynehem àràpuhàràn pupe wanapy haw 'ar mehe, ta'e teko uzuka àràpuhàràn tetea'u herenataromo mynkaw 'ar mehe wà xe. Amo 'ar mehe tawhu imumew pyrer tynehem putar teko wapupe nezewegatete wà nehe no. A'e 'ar mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Ywyàpyznaw teko wakàgwer wanereko har

37 ¹ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner ma'e ur ihewe kury. Akwaw tur mehe. Hekwe hereraha amo ywyàpyznaw imyter pe hemuigo kar pà kury. Teko wakàgwer tetea'u upyk ywy a'e pe. ² Hereraha a'e ywyàpyznaw nànan. Aexak teko wakàgwer tetea'u hehe ihe. Heta tetea'u azeharomoete. Uxinig paw rupi. ³ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. — Awa ta'yr, Aipo 'aw kagwer upuner wikuwe wi haw rehe wà, i'i ihewe. Awazar ize'eg izupe. — Hezar Tuweharupi Wiko Ma'e. Xo ne zo erekwaw, a'e izupe. — Aze ru'u upuner wà, aze ru'u nupuner kwaw wà, a'e izupe

⁴ — Emume'u uzeapo ma'e ràm 'aw kagwer wanupe nehe. — Pezekaiw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg rehe nehe, ere wanupe nehe. ⁵ — Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko peme a'e, ere wanupe nehe. — Amono putar pepytuhem àwàm pepupe nehe. Apumuigo wi kar putar nehe. ⁶ Amono putar to'ohàm peme nehe. Amono putar to'o peme nehe no. Apupyk putar pepir ràm pupe nehe no. Amono putar pytuhemaw pepupe nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw nehe, i'i.

⁷ Na'e amume'u a'e ma'e Tupàn hemiapo karer rupi ihe kury. Heze'eg mehe we ainu amo ma'e iànoànog mehe. Kagwer

uzemono'og waiko uzehezehe wà, wànoànog pà wà. Pitàitàigatu upyta wenawer pe wà. **8** Wanehe heme'e mehe kagwer uzeupyk to'ohàm pupe wà, to'o pupe wà no. A'e re ipir upyk wanetekwer paw rupi wà no. Nezewe rehe we nupytuhem kwaw a'e wà rihi.

9 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. — Awa ta'yr, Emume'u uzeapo ma'e ràm wyytu pe nehe kury. — Nezewe uze'eg nezar Tuweharupi Wiko Ma'e newe kury. — Ezur wyy nànan nehe, 'aw tetekwer umàno ma'e kwer wanehe wamuikuwe wi kar pà nehe, ere izupe nehe, i'i ihewe.

10 Na'e azapo kar a'e ma'e wyytu pe Tupàn ze'eg rupi kury. Pytuhemaw wixe wanetekwer wapupe. Wikuwe wi wà kury. Upu'am wà. Teko tetea'u wà. Aze mo uzemono'og wà, uzapo mo zauxiapekwer wamono'ogaw uhua'u ma'e romo wà.

11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Awa ta'yr, Teko Izaew nuzawy kwaw 'aw kagwer wà. — Uxinig wà, i'i teko wanupe wà. Naheta kwaw waneko katu àwàm wanupe. Nuzeapo kwaw ikatu ma'e wanupe nehe, i'i wà. **12** A'e rupi emume'u ko uzeapo ma'e ràm heremiaihu Izaew wanupe nehe. — Nezewe uze'eg pezar Tuweharupi Wiko Ma'e. — Awàpytymawok putar tywypaw ihe nehe. Azo'ok putar umàno ma'e kwer a'e wi ihe wà nehe, Izaew wyy rehe wanneruzewyr kar pà ihe wà nehe. **13** Awàpytymawok putar heremiaihu watym awer ihe wà nehe. Anuhem putar a'e wi wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **14** Amono putar hepytuhemaw wapupe nehe, wamuikuwe wi kar pà nehe. Amuigo kar putar waiyy rehe ihe wà nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. Amume'u a'e ma'e iapo àwàm. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azapo putar a'e ma'e nehe.

Zuta wyy uzemono'og putar Izaew wyy rehe we nehe

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

16 — Awa ta'yr, Epyhyk amo wyyrapewa'i nehe. Emuapyk ko ze'eg hehe nehe. — Zuta wyy rehe har wà. Izaew wyy rehe har Zuta wyy rehe wiko ma'e wà no. Na'e epyhyk amo wyyrapewa'i ko ze'eg imuapyk pà hehe nehe. — Izaew wyy rehe har Eparai izuapyapyr wà. Amogwer Izaew izuapyapyr a'e wyy rehe har wà no. **17** Na'e epyhyk a'e mokoz wyyrapewa'i nepo pe kury. Tuwe nuzawy kwaw pitài wyyrapewa'i nepo pe nehe.

18 Neànàm upuranu putar nerehe wà nehe. — Ma'in a'e ma'e, i'i putar newe wà nehe.

19 Eze'eg nezewe wanupe nehe. — Nezewe uze'eg pezar Tuweharupi Wiko Ma'e peme kury. — Apyhyk putar wyyrapewa'i Izaew her hereko har nehe. Amono putar Zuta her hereko har huwaxe nehe. Azapo putar a'e mokoz wyyrapewa'i pitài wyyrapewa'i romo ihe wà nehe. Apyhyk putar hepo pe nehe.

20 Epyhyk a'e wyyrapewa'i neremikair kwer nepo pe ne wà nehe. Tuwe teko wexak wà nehe. **21** Na'e eze'eg nezewe wanupe nehe. — Nezewe uze'eg pezar Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Izaew uhàuhàz wyy nànan a'e wà. Anuhem putar a'e wyy wanuwi ihe wà nehe. Amono'og putar wà nehe, waiyy pe wanneruzewyr kar pà wà nehe.

22 Amono'og putar pitài teko romo waiyy rehe ihe wà nehe, wyytyr Izaew rehe har rehe ihe wà nehe. Wereko putar pitài tuwihawete wà nehe. Weruze'egatu putar wà nehe. Nuzemuza'ak wi kwaw mokoz imono'og pyrer romo wà nehe. Naheta kwaw mokoz tuwihawete wanupe wà nehe. **23** Nuzemuaiw wi kwaw tupàn a'ua'u wanehe we wà nehe. Nuzapo wi kwaw iaiw ma'e wà nehe. Hereruzar katu putar wà nehe. Nuzemuaiw kwaw ikatu 'ym ma'e iapo haw pupe wà nehe. Apyro putar ikatu 'ym ma'e iapo haw paw wi ihe wà nehe, hereruzar 'ymaw paw wi ihe wà nehe no. Amukatu putar wà nehe. Wiko putar heremiaihu romo wà nehe. Aiko putar wazar romo nehe no. **24** Amo

tuwihawete heremiruze'eg Tawi zàwenugar weruze'eg putar a'e teko paw a'e wà nehe. Paw rupi wereko putar xo pitài tuwihaw wà nehe. Weruzar katu putar heze'eg wà nehe. **25** Wiko putar wyy heremiruze'eg Zako pe heremimono kwer rehe wà nehe. Izypy wiko a'e wyy rehe wà no. Wiko putar a'e pe tuweharupi wà nehe. A'e wà nehe, wana'yr wà nehe no, wazuapyapyr paw rupi wà nehe no. Amo tuwihawete heremiruze'eg Tawi zàwenugar weruze'eg putar tuweharupi wà nehe. **26** Azapokatu putar heze'egaw wanehe we ihe nehe. A'e rupi wiko katu putar tuweharupi a'e wyy rehe wà nehe. Amueta tetea'u kar putar ihe wà nehe. Amono putar heràpuz waiwy rehe nehe. Upyta putar a'e pe tuweharupi wà nehe. **27** Aiko putar a'e pe wainuinuromo ihe nehe. Aiko putar wazar romo nehe. Wiko putar heremiaihu romo wà nehe no. **28** Heràpuzuhu a'e pe iapo mehe nehe, wainuinuromo herekuwe haw romo nehe, teko wyy nànanar ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. — Omonokatu teko Izaew wemiaihu romo azeharomoete a'e wà, i'i putar ihewe wà nehe.

Tupàn ze'eg Kok ikutyr har

38 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe a'e.

²— Awa ta'yr, Emume'u uzeapo ma'e ràm Kok ikutyr nehe kury. Wiko Mezek wanuwihaw upuner wera'u ma'e romo, Tumaw wanuwihaw upuner wera'u ma'e romo a'e. Wiko Makok wyy rehe. Eze'eg ikutyr nehe kury. ³— Nezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e iko newe kury. Aiko neàmàtyry'ymar romo ihe, ere izupe nehe. ⁴Amuwak kar putar nehe. Amono putar iapu'a ma'e ixiapyta rehe nehe, imutyk pà muite nehe. Hemiruze'eg zauxiapekwer heta tetea'u wà. Heta tetea'u kawaru wà no, kawaru waku'az har wà no. Zauxiapekwer weraha u'lyw wi uzeàmimaw uzeupi pitàitàigatu wà. Pitàitàigatu heta takihepuku wà no. ⁵Zauxiapekwer amo wyy rehe har wiko hehe

we wà no: Pezi wyy rehe har wà, Exio wyy rehe har wà, Irin wyy rehe har wà. Paw rupi wereko uzeàmimaw wà. Paw rupi wereko wàkàg imimaw wà no. ⁶Zauxiapekwer kwarahy heixe haw awyze har kutyr har paw wiko hehe we wà: Komer wyy rehe har wà, Mete-Togarimà tawhu pe har wà no. Zauxiapekwer amo wyy rehe har tetea'u wiko hehe we wà no. ⁷— Ezemuàgà'ym nehe, ere izupe nehe. — Emuàgà'ym neremiruze'eg zauxiapekwer ne wà nehe no, ere izupe nehe. ⁸Kwehe mehe zauxiapekwer umuaiw wyytyruhu amo wyy rehe har a'e wà. Kwehe teko nuiko kwaw a'e pe wà. Na'e teko amo wyy rehe har umumaw kwarahy tetea'u zeàmàtyry'ymawhu wi ukyze 'ym pà a'e wyy rehe wà. Ta'e aruzewyr kar a'e teko wyy tetea'u wanuwi ihe wà. A'e 'ar henataromo nukyze kwaw wà. Na'e kwarahy tetea'u pawire amuixe kar putar a'e tuwihaw a'e wyy rehe wemiaihu zauxiapekwer wanupi ihe nehe. Wixe putar wyytyruhu Izaew rehe har rehe nehe. ⁹A'e a'e, hemiruze'eg a'e wà no, teko amo wyy rehe har tetea'u hehe we har a'e wà no, ur putar ikutyr àmànuhu wyytuaiw inuromo har ài wà nehe. Upyk putar wyy ywàkun ài wà nehe no.

¹⁰Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko uze'eg tuwihaw Kok pe a'e kury. — A'e 'ar ihem mehe nehe, erezypyrog putar iaiw ma'e iapo pà nehe. ¹¹Ereixe putar amo wyy zauxiapekwer hereko 'ymar rehe nehe. Teko a'e pe har wiko katu wà. Nukyze kwaw ma'e wi wà. Tawhu a'e pe har naheta kwaw pàrirogawtâtà wà. Naheta kwaw zauxiapekwer a'e tawhu wapyro har wà. ¹²Erezàmàtyry'ym putar teko tawhu heityk pyrer pupe har ne wà nehe. Nemunar putar ma'e a'e pe har rehe nehe no. Apyro teko a'e tawhu pe har amo wyy wanuwi ihe wà, wamono'og pà pitài wyy rehe ihe wà. Ko 'ar rehe wereko tapi'ak wà. Wereko wyy wà no. Wiko wyy paw wamyter pe wà. ¹³Teko Xama wyy rehe har wà, Nenà wyy rehe har wà no, ma'e me'egar Epàn wyy rehe har wà, wanuwihaw wà no, upuranu putar wanehe wà nehe. — Eremono'og neremiruze'eg

zauxiapekwer ne wà. Aipo erezur putar teko waàmàtry'ym pà nehe, wazuka pà nehe, wama'e heraha pà nehe. — Apyhyk putar wama'e ihe wà nehe: tapi'ak, itaxig parat, itazu or, amo ma'e hekuzar katu ma'e, aipo ere iko. — Araha putar a'e ma'e paw herekuwe haw pe nehe, aipo ere iko, i'i putar izupe wà nehe.

14 A'e rupi Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e hemuze'eg kar uwer rehe tuwihawete Kok pe a'e. Emume'u ko heze'eg izupe nehe, i'i ihewe. — A'e 'ar mehe nehe, heremiaiuh Izaew waneko katu mehe nehe, **15** erehem putar nereko haw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi nehe. Ererur putar neremiruze'eg zauxiapekwer tetea'u upuner ma'e ne wà nehe. Ywy tetea'u rehe har romo wanekon putar wà nehe. Kawaru ku'az har romo wanekon putar paw rupi wà nehe. Àmàn ywytu inuromo har ur ywytuaiw inuromo a'e. Nezewegatete erezàmàtry'ym heremiaiuh Izaew ne wà nehe. **16** Ne'ar ihem mehe nehe, urumuixe kar putar heywy rehe ihe nehe. Nezewe mehe teko ywy nànnàr paw ukwaw putar herekuwe haw wà nehe. Wexak putar hekatuahy haw wà nehe. Ta'e azapo kar putar a'e ma'e newe ihe nehe xe. Wexak putar heremiapo wà nehe. **17** Ereiko heremimume'u kwer kwehe arer romo ne. Amuze'eg kar heze'eg imume'u har Izaew wainuromo har ihe wà. — Amo 'ar mehe nehe, arur putar amo zauxiapekwer teko Izaew waàmàtry'ym kar pà wanupe ihe wà nehe, i'i teko wanupe wà, heze'eg imume'u pà wà. Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez kury.

Tupàn uzepyk Kok rehe

18 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury. — Tuwihawete Kok zàmàtry'ym putar Izaew a'e wà nehe. A'e 'ar mehe aikwahy putar ihe nehe. **19** Hekwahy haw haku mehe we amume'u ko uzeapo ma'e ràm ihe. A'e 'ar mehe Izaew ywy uryryryzazy putar nehe. **20** Teko paw wà nehe, ma'ea'yr paw wà nehe no, uryryryz putar ihewi ukyze pà wà nehe: pira wà, wiràmiri wà, ma'ea'yr uhua'u ma'e wà, pixika'i ma'e wà no,

teko ywy nànnàr paw wà no. Ywytyruhu ipew putar wà nehe. Itahu uzekazeka putar wà nehe no. Pàrirogawtata paw u'ar putar wà nehe. **21** Amu'ar putar iaiw haw tetea'u tuwihawete Kok rehe ihe nehe. Umynehem putar kyze haw pupe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. Zauxiapekwer Kok hemiruze'eg uzekutukutuk putar utakihepuku pupe a'e wà nehe. **22** Azepyk putar wanehe nehe, ma'eahy haw imono pà wanupe nehe, wamumàno kar pà nehe. Amugyr kar putar ma'e ipuhuz katu ma'e Kok rehe nehe, hemiruze'eg wanehe nehe no, imyrypar teko ywy nànnàr wanehe nehe no: àmàn, 'y ita romo uzeapo ma'e kwer, tata, ywyzu ukaz ma'e. **23** A'e ma'e iapo mehe aexak kar putar hepuner haw hekatuahy haw teko ywy nànnàr wanupe nehe. Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe.

Tupàn weityk Kok

39 **1** Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury. — Awa ta'yr, Emume'u uzeapo ma'e ràm Kok ikuty nehe kury. Wiko Mezek wanuwihawete upuner wera'u ma'e romo, Tumaw wanuwihawete upuner wera'u ma'e romo a'e. — Tupàn wiko neàmàtry'ymar romo a'e, ere izupe nehe. **2** Aruwak putar iata mehe ihe nehe, kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi herur pà nehe. Te uhem putar ywytyruhu Izaew rehe har pe nehe. **3** Na'e azo'ok putar izywyrapar ipo ahurehe har wi nehe. Azo'ok putar u'yw ipo awyze har wi nehe no. **4** Kok a'e nehe, hemiruze'eg zauxiapekwer a'e wà nehe no, imyrypar amo ywy rehe har a'e wà nehe no, umàno putar ywytyruhu Izaew rehe har wanehe wà nehe. A'u kar putar wanetekwer wiràmiri paw wanupe ihe wà nehe, miar ipuruzukaiwahy ma'e wanupe ihe wà nehe no. **5** U'ar putar umàno pà kaiwer pe wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo. **6** Amunyk putar tata Makok ywy rehe nehe, yryhu iwyr nehe no. Teko wiko katu a'e pe ma'e wi ukyze 'ym pà

wà. Teko paw ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo herekuwe haw wà nehe. **7** Akwaw kar putar herer ikatuahy ma'e heremialhu Izaew wanupe nehe. Teko nuze'eg zemueteahy pixik kwaw herer rehe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe aiko Izaew wazar ikatuahy ma'e romo ihe. Teko ywy nànnàr ukwaw putar herekuwe haw wà nehe.

8 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — 'Ar heremimume'u kwer uhem putar azeharomoete nehe. **9** Teko tawhu Izaew rehe har wapupe wiko ma'e omono'og putar takihepuku heityk pyrer wà nehe, amo puruzuka haw heityk pyrer wà nehe no. Uzapo putar tata ipupe wà nehe. Umumaw putar **7** kwarahy a'e ma'e hapy pà wà nehe: purumimaw, wyrapar, u'yw, wywra purunupà haw, u'ywpuku. **10** Nomo'og kwaw zepe'aw kaiwer pe wà nehe. Nomonohok kwaw wywra ka'a pe wà nehe no. Ta'e heta putar puruzuka haw heityk pyrer zepe'aw romo wà nehe xe. A'e zauxiapekwer ur Izaew wanehe umunar pà wà, wama'e heraha pà wà. Izaew imunar putar wanehe wà nehe, wama'e heraha pà wà nehe. Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez kury.

Tupàn uzutym Kok

11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — A'e ma'e paw izeapo mehe nehe, amono putar itym àwàm Kok pe ihe nehe. Teko uzutym putar hetekwer Izaew ywy rehe ywyàpyznaw wata ma'e waneko haw her ma'e pe a'e wà nehe. Yryhu umàno ma'e kwer huwake kwarahy ihemaw kutyr tuz. Itym awer umupytu'u kar putar a'e rupi ukwaw ma'e a'e wà nehe. Uzutym putar Kok a'e pe wà nehe. Uzutym putar hemiruze'eg paw a'e pe wà nehe no. Zauxiapekwer Kok hemiruze'eg waiwyàpyznaw, i'i putar teko izupe wà nehe. **12** Izaew umumaw putar **7** zahy umàno ma'e kwer paw wazutym pà wà nehe, ywy imukatu wi pà wà nehe. **13** Teko Izaew putar upytywà putar watymar wà nehe. Tuwihawete romo hereko àwàm 'ar mehe amume'u putar wakatu haw ihe nehe, watym

arer wakatu haw ihe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **14** A'e **7** zahy ipawire teko wexaxak putar amo awa a'e wà nehe. A'e awa wata putar Izaew ywy nànnà wà nehe, hetekwer ywy rehe upyta ma'e kwer wanexak pà wà nehe. Uzutym putar wà nehe. Nezewe mehe umukatu putar ywy herenataromo wà nehe. **15** Wata putar Izaew ywy rehe wà nehe. Aze wexak amo teko ikagwer wà nehe, omono putar ma'e huwake wà nehe. Nezewe mehe itym àrà m wexak putar huwake uhem mehe wà nehe. Uzutym putar ikagwer Zauxiapekwer Kok hemiruze'eg waiwyàpyznaw pe wà nehe. **16** Heta putar amo tawhu a'e zauxiapekwer waner hereko har a'e pe huwake nehe. Nezewe mehe ywy ikatu putar herenataromo nehe.

17 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Awa ta'yr, Enoz wiràmiri paw wamuwà ne wà nehe, ma'ea'yr paw wamuwà ne wà nehe no, ywy nànnà ne wà nehe. — Tupàn umuàgà'ym ma'e penenataromo izuka pyràm iko a'e. Pe'u nehe kury, ere wanupe nehe. Heta putar mynykawhu wytyruhu Izaew rehe har wanehe nehe. Wiràmiri wà, ma'ea'yr wà no, upuner putar ma'ero'o kwer i'u haw rehe wà nehe, ma'eruwu kwer i'u haw rehe wà nehe no. **18** U'u putar zauxiapekwer wano'o kwer wà nehe. U'u putar ywy rehe har wanuwihaw wanuwykwer wà nehe no. Zauxiapekwer uzuka putar a'e tuwihaw paw wà nehe, ma'ea'yr wazàwe wà nehe: àràpuhàrà n hawitu ma'e, àràpuhàràna'yr hawitu ma'e, àràpuhàrànete, tapi'ak ikyra katu ma'e. **19** Azuka putar a'e teko ma'ea'yr herenataromo izuka pyr ài ihe wà nehe. A'e 'ar mehe wiràmiri wà, ma'ea'yr wà no, u'u putar wakawer tetea'u wà nehe. Te uhyk putar wanupe nehe. U'u putar wanuwykwer wà nehe no. Te uka'u putar wà nehe. **20** Wapyk putar heywyrapew rehe wà nehe. U'u putar kawaru ho'o kwer wà nehe. U'u putar kawaru ku'az har wano'o kwer wà nehe no, zauxiapekwer wano'o kwer wà nehe,

zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e wano'o kwer wà nehe no. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Izaew waneko haw ikatuahy putar nehe

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. Aexak kar putar hepuner haw hepuràg eteahy haw ywy nànanar wanupe nehe. Azapokatu ma'e hepuner haw rupi. Aexak kar putar heremiapo wanupe nehe no. **22** A'e 'ar henataromo nehe, Izaew ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo uzar romo herekuwe haw wà nehe. **23** Teko ywy nànanar ukwaw putar Izaew wanupe uzeapo ma'e kwer wà nehe. Kwehe mehe amo weraha Izaew waiwy wi wà. Ta'e Izaew uzapo ikatu 'ym ma'e herenataromo a'e wà xe. A'e rupi atyryk wanuwi ihe. Aeityk kar waàmàtyry'ymar wanupe ihe wà. Azuka kar wanupe zeàmàtyry'ymawhu pe ihe wà. **24** Uzapo iro ma'e herenataromo wà. Iaiw wà. A'e rupi azepyk wanehe waneityk pà ihe.

25 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Ko 'ar rehe apuhareko katu putar Zako izuapyapyr ihe wà nehe. Teko Izaew her ma'e romo wanekon wà. Amukatuahy putar waneko haw ihe nehe. Apyro putar herer ikatuahy ma'e ihe nehe no. **26** Wiko katu wi putar uivy rehe wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e wanupe wà nehe. Kwehe mehe iaiw haw u'ar wanehe, ta'e hereityk a'e wà xe. 'Ar ikatu ma'e rehe nehe, upuner putar a'e iaiw awer wi weharaz haw rehe wà nehe. **27** Wiko wàmàtyry'ymar waneko haw nànan wà. Aruzewyr putar waiwy pe ihe wà nehe. Nezewe mehe aexak kar putar hekatuahy haw ywy nànanar wanupe ihe nehe. **28** Na'e heremiailu ukwaw putar ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo uzar romo herekuwe haw a'e wà nehe. Ta'e araha kar waiwy wi zauxiapekwer wanupe amo wanemipyhyk kwer romo wamuigo kar pà ihe wà xe. Ko 'ar rehe amono'og wi waneruzewyr pà wà kury. Naezar kwaw ni pitài multe waiwy wi ihe wà. **29** Azakook putar herekwe teko Izaew izuapyapyr wanehe nehe. Natyryk wi kwaw

wanuwi nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

**PUAHU ZÀWENUGAR TÀPUZUHU IAPO
PYRAM REHE HAR**

Tupàn weraha Ezekiew Zeruzarez pe a'e

40 ¹ Heremimume'u ràm uzeapo 10 haw 'ar mehe kwarahy pyahu rehe. Urumumaw 25 kwarahy multe ureywy wi zemunehew paw pe har ài a'e 'ar mehe. Urumumaw 14 kwarahy a'e pe urereko pà Zeruzarez heityk awer ipawire no. A'e 'ar mehe akwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner ma'e heruwake heko haw ihe. **2** Hepuahu haw zàwenugar pe Tupàn hereraha Izaew ywy pe. Hemupu'am kar wytyryhu aiha ma'e rehe. Herenataromo aexak tàpuz tetea'u tawhu zàwenugar. **3** Hereraha huwake. Aexak awa ita morog iapo pyrer zàwenugar. Upu'am ukenawhu izywy. Upyhyk ipuku haw hagapaw irin iapo pyrer opo pe. Upyhyk ipuku haw hagapaw ywya iapo pyrer opo pe no.

4 Awa ta'yr, Eme'egatu nehe, i'i ihewe. Ezeapyaka katu nehe. Ezekaiw katu newe heremixak kar ràm nànan nehe. Ta'e Tupàn nererur xe ko ma'e hexak kar pà newe a'e xe. Hexak ire, emume'u neremixak kwer paw teko Izaew wanupe nehe.

Ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har

5 Aexak amo tàpuzuhu. Heta pàrirogawtàtà izywy. A'e awa upyhyk ywya puku haw hagapaw kury. Na'iruz met heta ywya pe. Na'e wexak pàrirogawtàtà uhua'u haw kury. Heta na'iruz met aiha haw wà. Heta na'iruz met iànàmaw pe no. **6** Na'e oho ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har pe. Uzeupir myromyrogaw rehe. Ywate wexak teixe haw uhua'u haw. Heta na'iruz met iànàmaw pe. **7** Huwake heta na'iruz ipuyaikaw pyrer ureawye har rehe. Heta na'iruz ipuyaikaw pyrer ureahu rehe no. Pitàitàigatu ipuyaikaw pyrer ipehegwer uzuawygatu wà. Pitàitàigatu heta na'iruz met. Pàrirogawtàtà wamyter pe har heta 2,5 met pitàitàigatu wà no. Ipuyaikaw pyrer

ikupe kutyr heta amo teixe haw. Iho haw heta na'iruz met. Uruixe amo ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu henataromo har pupe kury. **8-9** Wexak ipupyaikaw pyrer uhua'u haw kury. Heta 4 met ipuku haw pe. Ipupyaikaw pyrer wi teko upuner ukenawhu tàpuzuhu huwaxe har rupi oho haw rehe wà. Iahykaw rehe heta pitài met pàrirogawtàtà iànàgaw pe. **10** Ipupyaikaw pyrer teixe haw izywyr har wahua'u haw uzuawygatu paw rupi wà. Pàrirogawtàtà waànàgaw paw uzuawygatu wà no.

11 Na'e a'e awa wexak ukenawhu rupi teixe haw iànàmaw kury. Heta 6,5 met. Aze ukenawhu uzewàpytmawok wà, heta 5 met wamyter pe. **12** Ipupyaikaw pyrer wanenataromo heta pàrirogaw pixika'i ma'e. Heta met iku'aw har iaiha haw wà. Heta met iku'aw har iànàmaw wà. Heta na'iruz met a'e ipupyaikaw pyrer waiwyok nànan. **13** Na'e a'e awa upapar multe haw pitài ipupyaikaw pyrer iywyok iahykaw rehe har wi te ipupyaikaw pyrer iywyok iahykaw rehe har ata haw ikupe kutyr har pe kury. Heta 12,5 met. **14** Iahykaw rehe heta amo ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e. Heta 10 met iànàmaw pe. **15** Aze xixak ipuku haw paw, aze zazypyrog katu pe ipupyaikaw pyrer iahykaw pe zaneho pà, heta 25 met ipuku haw pe. **16** Heta uken pixika'i ma'e ywyok nànan, katu pe har wanehe, ipupe har wanehe no. Heta inàzàran 'yw zàwenugar hagapaw wwyok ipupe har nànan. Teko ata haw pe wiko ma'e upuner wanexakaw rehe wà.

Teko waata haw katu pe har

17 Na'e awa hereraha katu pe. Heta 30 ipupyaikaw pyrer wwyok katu pe har rehe uzekok ma'e wà. Wanenataromo heta ywy ita pupe ipyk pyrer. **18** A'e ywy ita hereko har umàmàn tàpuzuhu izywyr. Ywy katu pe har upyta ywy ipupe har iwy pe. **19** Heta amo ukenawhu ywate har. Teko wixè tàpuzuhu hupi wà. A'e awa uzyppyrog oho haw hagaw pà. Uzyppyrog pitài ukenawhu pe inugwer pe oho pà. Heta 50 met.

Ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har

20 Na'e awa wexak ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har uhua'u haw kury. Teko uhem ipupe katu pe wà. **21** Na'iruz ipupyaikaw pyrer ata haw izywyr har wà, Ywyok wamyter pe har wà no, ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e a'e no, wahua'u haw uzezuawygatu wà. Ipuku haw heta 25 met. Iànàmaw heta 12,5 met. **22** Ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e, hukenaw wà no, inàzàran 'yw hagapaw wà no, nuzawy kwaw hukenaw kwarahy ihemaw kutyr har wà. Heta myromyrogaw 7 imuzuapyapyr pyrer. Oho ukenawhu pe. Ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e upyta iahykaw rehe a'e. Teko a'e pe har upuner ata haw katu pe har hexakaw rehe wà. **23** Ata haw katu pe har ukenaw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har ikupe kutyr heta ata haw tàpuzuhu ipupe har pe teixe haw. Nuzawy kwaw kwarahy ihemaw kutyr har. A'e awa upapar multe haw a'e mokoz ukenaw wamyter pe har. Heta 50 met.

Ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr

24 Na'e a'e awa hereraha kwarahy ihemaw awyze har kutyr har pe kury. Aexak amo ukenawhu a'e pe. Wexak uhu haw. Nuzawy kwaw amogwer ukenawhu. **25** Heta uken ywate har a'e ukenawhu waiwyok wanehe wà. Heta 25 met ipuku haw pe. Heta 12,5 met iànàmaw pe. **26** Heta myromyrogaw 7 imuzuapyapyr pyrer a'e pe. Oho ukenawhu pe. Ipupyaikaw pyrer upyta iahykaw rehe no. Uhem katu pe. Heta inàzàran 'yw zàwenugar hagapaw wwyok ipupe har nànan. Teko ata haw pe wiko ma'e upuner wanagapaw wanexakaw rehe wà. **27** Heta amo teko wata haw xe no. Teko oho a'e pe a'e ukenawhu rupi wà. Heta 50 met pitài ukenawhu wi inugwer pe.

Teko waata haw tàpuzuhu pupe har ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har huwaxe har

28 Awa hereraha ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rupi ipupyaikaw

pyrer pe. Wexak ukenawhu uhu haw. Nuzawy kwaw amogwer wà. **29-30** Ipupyaikaw pyrer wà, ipupyaikaw pyrer uhu ma'e no, izywyok wà no, nuzawy kwaw amogwer ukenawhu rehe har wà. Heta uken ywate har hehe no. Heta 25 met ipuku haw pe. Heta 12,5 met iànmaw pe. **31** Heta amo ipupyaikaw pyrer uhu ma'e a'e pe. Teko uhem katu pe hupi wà. Heta inàzàràn 'yw zàwenugar hagapaw ywyok nànnàn. Heta amo myromyrogaw 8 imuzuapyapyr pyrer a'e pe. Teko uzeupir ukenawhu pe hupi wà.

Teko waata haw tàpuzuhu pupe har ukenawhu kwarahy heixe haw kutyr har huwake har

32 Awa hereraha ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har rupi tàpuzuhu pupe. Wexak ukenawhu uhu haw. Nuzawy kwaw amogwer wà. **33** Ipupyaikaw pyrer wà, ipupyaikaw pyrer uhu ma'e no, iywyok wà no, nuzawy kwaw amogwer uhu haw wà. Heta uken ywate har izywyer. Heta ipupyaikaw pyrer uhu ma'e rehe no. Heta 25 met ipuku haw pe. Heta 12,5 met iànmaw pe no. **34** Teko oho ata haw katu pe har pe a'e wi wà. Heta inàzàràn 'yw zàwenugar hagapaw ywyok nànnàn. Heta amo myromyrogaw 8 py imuzuapyapyr pyrer a'e pe. Teko uzeupir ukenawhu pe hupi wà.

Teko waata haw tàpuzuhu pupe har ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har huwake har

35 Na'e awa hereraha ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pe kury. Wexak uhu haw. Nuzawy kwaw amogwer wà. **36** Heta ipupyaikaw pyrer a'e pe wà no, heta ywyok imupuràg pyrer wà no. Heta ipupyaikaw pyrer uhu ma'e, heta uken ywate har izywyer no. Heta 25 met ipuku haw pe. Heta 12,5 met iànmaw pe. **37** Teko oho ata haw katu pe har pe a'e wi wà. Heta inàzàràn 'yw zàwenugar hagapaw ywyok nànnàn. Heta amo myromyrogaw 8 imuzuapyapyr pyrer a'e pe. Teko uzeupir ukenawhu pe hupi wà.

Ipupyaikaw ukenawhu huwake har

38 Ata haw katu pe har pe heta ipupyaikaw pyrer ukenawhu tàpuzuhu pupe har huwake. Teko oho ipupyaikaw pyrer uhu ma'e ata haw henataromo har pe a'e ipupyaikaw pyrer pupe wà. Xaxeto uhez ma'ea'yr ipehegwer Tupàn henataromo hany katu pyràm a'e pe wà. **39** Heta 4 ywyrapew a'e pe wà. Mokok upyta ipehegwer rehe wà. Amo mokok upyta inugwer ipehegwer rehe wà. Xaxeto uzuka ma'ea'yr Tupàn henataromo a'e ywyrapew wanehe wà, hany pyràm wà, teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo Tupàn pe izuka pyràm wà no, wanemiapo kwer ikatu 'ymaw 'i'ok pà izuka pyràm wà no. **40** Heta 4 itapew ipupyaikaw pyrer uhu ma'e huwake katu pe wà no. Mokok upyta ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har ipehegwer rehe wà. Inugwer mokok upyta inugwer ipehegwer rehe wà no. **41** Heta 8 itapew a'e pe wà. 4 upyta ipupyaikaw pyreruhu pupe wà. Inugwer 4 upyta katu pe wà. Xaxeto uzuka ma'ea'yr Tupàn pe imono pyr a'e itapew wanehe wà. **42** Umuàgà'ym ma'ea'yr hany pyràm 4 itapew wanehe wà. Amo omonohok ita iapo pà wà. Heta met iku'aw har a'e itapew aihaw haw pe. Heta 75 xenixim ipuku haw pe, iahykaw pe no. Xaxeto omono ma'ea'yr Tupàn pe imono pyràm wazuka pyràm wazuka haw paw a'e itapew wanehe wà. **43** Heta imumuràgaw a'e itapew waiwyr. Heta 7,5 xenixim imumuràgaw iànmaw. Xaxeto omono ma'ea'yr ho'o kwer Tupàn pe imono pyràm a'e itapew wanehe wà.

44 Na'e awa hereraha ata haw tàpuzuhu pupe har pe kury. Heta mokok ipupyaikaw pyrer a'e pe wà. Pitài ume'e kwarahy ihemaw awyze har kutyr. Upyta ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har izywyer. Inugwer ume'e kwarahy heixe haw awyze har kutyr. Upyta ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har izywyer. **45** Xaxeto tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wiko ipupyaikaw pyrer kwarahy ihemaw awyze har kutyr har pupe wà. **46** Xaxeto ma'ea'yr hany haw rehe uma'ereko ma'e

upyta ipupyaikaw pyrer kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pupe wà. Xaxeto paw wiko Zanak izuapyapyr romo wà. Zanak wiko Erewi izuapyr romo. Xo a'e zo upuner Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wixe haw rehe wà.

Ata haw tàpuzuhu pupe har

47 Awa wexak ata haw tàpuzuhu pupe har uhu haw kury. Heta 50 met ipehegwer nànan. Heta ma'ea'yr hapy haw tàpuzuhu henataromo. **48** Awa hereraha ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pe teixe haw huwake har pe kury. Wexak teixe haw uhu haw. Heta 2,5 met ipuku haw pe. Heta 7 met iànamaw pe. Mokok ipehegwer rehe heta pàrirogaw. Heta 1,5 met iànamaw pe. **49** Heta 10 met ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pupe teixe haw ipuku haw pe. Heta 6 met iànamaw pe. Heta myromyrogaw a'e pe zeupir haw romo. Heta mokoz izyta ita iapo pyrer wà. Pitàitàigatu upyta teixe haw izywyw wà.

41 ¹Na'e awa hereraha ipupyaikaw pyrer wamyter pe har pe kury. Tupàn heko haw ikatu ma'e her romo a'e. Wexak ipupe teixe haw uhu haw. Heta na'iruz met ipuku haw pe. ²Heta 5 met iànamaw pe. Iziwyw heta mokoz pàrirogaw wà. Heta 2,5 met waànàmw pitàitàigatu. Wexak ipupyaikaw pyreru uhu haw. Heta 20 met ipuku haw pe. Heta 10 iànamaw pe.

³Na'e oho ipupyaikaw pyrer iahykaw rehe har pe. Wexak ipupe teixe haw uhu haw. Heta pitài met ipuku haw pe. Heta na'iruz met iànamaw pe. Ipehegwer rehe heta mokoz pàrirogaw wà. Heta 3,5 met waànàmw pe pitàitàigatu. ⁴Wexak ipupyaikaw pyreru uhu haw no. Ipehegwer uzuawygatu wà. Heta 10 met ko rupi. Heta 10 met kwe rupi no. Upyta ipupyaikaw pyreru wamyter pe har ikupe kutyr. Na'e awa uze'eg ihewe a'e pe kury: — Tupàn henaw ikatuahy ma'e, za'e 'àg ipupyaikaw pyrer pe.

Ipupyaikaw tàpuzuhu pàrirogaw rehe har

5 Awa wexak pàrirogaw tàpuzuhu imyter pe har iànamaw. Heta na'iruz met. Heta ipupyaikaw pyrer pixika'i ma'e tetea'u

tàpuzuhu izywyw pàrirogaw rehe uzekok ma'e wà. Heta mokoz met waànàmw pe pitàitàigatu. **6** Heta na'iruz izuapyr haw wà. Heta 30 ipupyaikaw pyrer imuzuapyr pyrer nànan wà. Pàrirogawtàtà tàpuzuhu izywyw har ipogahy wewer izuapyr haw nànan. Ipupyaikaw pyrer uzekok pàrirogawtàtà rehe wà. Nuzemog kwaw hehe wà. **7** Nezewe rehe we pàrirogawtàtà iwype har iànamaw nuzawy kwaw pàrirogawtàtà i'aromo har iànamaw. Heta mokoz myromyrogaw a'e ipupyaikaw pyrer huwake katu pe wà. Uzekok pàrirogawtàtà rehe wà. Umàmàn tàpuzuhu nànan. Nezewe mehe teko upuner ywy wi izuapyr haw mokoz haw pe uzeupir haw rehe wà. Na'e upuner izuapyr haw na'iruz haw pe uzeupir haw rehe a'e wi wà no. **8-11** Heta mokoz met iku'aw har pàrirogawtàtà a'e ipupyaikaw pyrer huwake har katu pe har iànamaw pe. Heta amo teixe haw ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pe kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wanupe wà. Heta amo teixe haw ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pe kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wanupe wà no. Aexak amo ywy imuàtà pyrer tàpuzuhu izywyw har. Heta 2,5 met iànamaw pe. A'e ywy imuàtà pyrer upyta 3 met ywy wi i'aromo. Heta ker haw tàpuzuhu ipàrirogaw izywyw wà. A'e ywy imuàtà pyrer upyta a'e ker haw iwiy pe har huwake. Nan kwaw iwiy pe. Nan kwaw i'aromo. Tàpuzuhu iwyr heta amo ata haw 10 met iànamaw hereko har. Xaxeto wama'ereko haw upyta xe. Ywy imuàtà pyrer upyta ikupe kutyr.

Tàpuz tàpuzuhu pe ume'e ma'e kwarahy ihemaw kutyr har

12 Heta amo tàpuz tàpuzuhu pe ume'e ma'e kwarahy ihemaw kutyr. Heta 35 met ipehegwer pe. Heta 45 met inugwer ipehegwer pe. Heta 2,5 met izywywok iànamaw paw pe.

Tàpuz kwarahy heixe haw kutyr har

13 Awa wexak ywy tàpuzuhu huwake har katu pe har uhu haw. Heta 50 met ipuku haw pe. Na'e wexak amo ipuku haw no.

Uzypyrog tãpuzuhu iahtkaw pe. Oho tãpuz kwarahy ihemaw kutyr har iahtkaw pe. Heta 50 met ipuku haw a'e. **14** Wexak tãpuzuhu ipehegwer henataromo har uhu haw. Wexak ywy ma'e heta 'ymaw tãpuzuhu izywyr har uhu haw no. Heta 50 met iãnãmaw a'e. **15** Awa wexak tãpuz tãpuzuhu huwake har uhu haw. A'e tãpuz kwarahy heixe haw kutyr hin. Upyta ywy ma'e hereko 'ymar iahtkaw rehe. Wexak ata haw izywyr har no, xe har, pe pe har no. Heta 50 met a'e ipuku haw pe no.

Tãpuzuhu hexakaw

Wexak kar ipuyaikaw pyrer tãpuzuhu pe teixe haw huwake har ihewe. Aexak Tupàn henaw ikatu ma'e. Aexak Tupàn henaw ikatuahy ma'e no. **16** Iapo arer upyao ywyok paw wywra pupe wà. Uzypyrog ywy rehe wà. Oho uken ywate har pe wà. Teko upuner a'e uken ywate har ipykaw rehe wà. **17** Ma'e hagapaw ikixi pyrer pyk ywyok tãpuzuhu ipupe har paw wà. Uzypyrog ywy rehe wà. Oho ukenaw iapyr wà. **18** Inàzàrà'n 'yw hagapaw wà. Ma'ea'yr ipepo ma'e hagapaw wà no. Uzapo inàzàrà'n 'yw hagapaw. A'e re ma'ea'yr hagapaw. A'e re inàzàrà'n 'yw hagapaw. A'e re ma'ea'yr hagapaw. Nezewe uzapo ywyok nà'nàn wà. Heta mokoz huwa ma'ea'yr nà'nàn. **19** Awa huwa inàzàrà'n 'yw ipehegwer pe har kutyr ume'e ma'e. Zàwàruhu iriàw huwa inàzàrà'n 'yw inugwer ipehegwer pe har kutyr ume'e ma'e. Nezewe uzapo ywyok nà'nàn wà. **20** Uzypyrog ywy rehe wà. Oho ukenaw iapyr wà. **21** Py zekokaw Tupàn henaw ikatu ma'e pupe har iaikaw paw uzuawygatu wà.

Tenaw Tupàn henataromo har ywyrã iapo pyrer

Tupàn henaw ikatuahy ma'e henataromo heta amo ma'e. **22** Nuzawy kwaw tenaw Tupàn henataromo har ywyrã iapo pyrer. Heta 1,5 met iaiha haw pe. Heta pitài met iãnãmaw. Iapo arer uma'e wywra iapo pà: iahtkaw, iwype har, ipehegwer. Ze'e'eg awa ihewe. — 'Àg wywyrãpew Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo hin a'e.

Ukenaw

23 Heta ukenaw Tupàn henaw ikatu ma'e pe teixe haw rehe. Heta amo ukenaw Tupàn henaw ikatuahy ma'e pe teixe haw rehe no. **24** Ukenaw nà'nàn heta mokoz pehegwer. Uzewàpytymawok wamyter pe. **25** Heta ma'eragapaw imuapyk pyrer ywyok rehe wà. Heta ma'eragapaw ukenaw Tupàn henaw ikatuahy ma'e rehe har rehe wà no: inàzàrà'n 'yw, ma'ea'yr ipepo ma'e. Teixe haw henataromo katu pe heta ipeao haw wywra iapo pyrer. **26** Tupàn henaw ikatu ma'e ipehegwer rehe heta uken ywate har wà. Iapo arer umupuràg ywyok inàzàrà'n 'yw hagapaw pupe wà.

Tupàn tãpuzuhu huwake har

42 ¹ Na'e a'e awa hemuhem kar ata haw katu pe har pe kury. Hereraha tãpuzuhu wi kwarahy heixe haw awyze har kutyr amo tãpuz me. A'e tãpuz namuite kwaw tãpuz tãpuzuhu huwake har kwarahy hemaw kutyr har wi. **2** Akwaw a'e tãpuz kwarahy heixe haw awyze har kutyr har uhu haw. Heta 50 met ipuku haw pe. Heta 25 met iãnãmaw a'e. **3** Pitài ipehegwer rehe heta a'e ata haw 10 met iãnãmaw hereko har. Inugwer ipehegwer rehe heta amo ata haw ata haw katu pe har rehe har. Heta na'iruz teko haw wà. Pitàitãigatu upyta amo teko haw 'aromo wà. Pitàitãigatu wixe wera'u uwy pe har wi a'e tãpuzuhu ipupe wà. **4** A'e tãpuzuhu huwake kwarahy heixe haw awyze har kutyr heta ata haw iãnãmaw 5 met hereko har. Heta teixe haw xe kutyr wà. **5** Ipuyaikaw pyrer ywate har ipogahy wera'u uzuapyr ma'e wamyter pe har wanuwi wà. Ta'e upyta imyter kutyr wà xe. **6** Iapo arer uzapo a'e na'iruz izuapyr haw ywy rehe wà. Nomono kwaw izyta huwa wà. Heta izyta amogwer tãpuz tãpuzuhu huwake har wanupe. **7-8** Heta 50 met izuapyr haw ipy rehe ywyok ywy ikatu pe har kutyr har ipuku haw pe. Ipehegwer pe heta ipuyaikaw pyrer wà. Inugwer ipehegwer pe naheta kwaw wà. Izuapyr haw ywate har tynehem ipuyaikaw pyrer pupe. **9-10** Tãpuz iahtkaw rehe kwarahy ihemaw kutyr ywyok

iahykaw pe heta teixe haw. Teko uhem oho ata haw katu pe har pe hupi wà. Tàpuzuhu huwake kwarahy ihemaw awyze har kutyr heta amo tàpuz inugwer tàpuz zàwenugar. Upyta tàpuz tàpuzuhu huwake har kwarahy heixe haw kutyr har huwake. **11** Ipupyaikaw pyrer wananataromo heta amo ata haw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har zàwenugar. Uhu haw nuzawy kwaw inugwer uhu haw. Hexakaw nuzawy kwaw inugwer hexakaw no. Teixe haw hehe har nuzawy kwaw inugwer no. **12** Ipupyaikaw pyrer wawype heta amo ukenaw a'e tàpuz huwake kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rehe wyyok iahtykar rehe kwarahy ihemaw kutyr.

13 Awa uze'eg ihewe. — Teko omonokatu 'àg tàpuzuhu Tupàn pe wà. Xaxeto Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wixe ma'e u'u temi'u Tupàn pe imono pyrer ikatuahy ma'e wà. Xaxeto omonokatu a'e ipupyaikaw pyrer Tupàn pe wà. A'e rupi xaxeto omono Tupàn pe imono pyr ikatuahy ma'e ipupe wà: arozràn Tupàn pe imono pyr, ma'ea'yr izupe izuka pyràm ikatu 'ygwer hekuzaromo har. **14** Xaxeto tàpuzuhu pupe waneko mehe aze ihem wer ata haw pe wà nehe, wezar putar ukamir Tupàn henataromo ikatu ma'e wà nehe, teko wazemono'ogaw pe oho 'ym mehe we wà nehe.

Tàpuzuhu henaw wyyok ipupe har uhu haw

15 Upaw awa wyy tàpuzuhu henaw wyyok ipupe har uhu haw hexakaw kury. Na'e hemuhem kar pehegwer kwarahy ihemaw kutyr har rupi kury. Na'e wexak henaw katu pe har kury. **16** Upyhyk wyyra puku haw hagapaw opo pe. Wexak pehegwer kwarahy hemaw kutyr har ipuku haw. Heta 250 met izupe. **17-19** Na'e wexak inugwer pehegwer wapuku haw: kwarahy heixe haw awyze har kutyr har, kwarahy ihemaw awyze har kutyr har, kwarahy heixe haw kutyr har. Wapuku haw izuawygatu wà. Heta 250 met wanupe pitàitàigatu. **20** Nezewe mehe pàrirogawtata umàmàn a'e wyy izywyer a'e. Heta 250 met

ipehegwer wanupe pitàitàigatu. Tupàn pe ikatu ma'e upyta ipupe wà. Ikatu 'ym ma'e upyta katu pe.

Tupàn uzewyr Tàpuzuhu pe

43 **1** Awa hereraha ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har pe. **2** Aexak Tupàn Izaew wazar heko haw heny katu haw a'e pehegwer wi tur mehe. Ize'eg nuzawy kwaw yryhu iànogaw. Tatainy hehe har uhyape katu wyy rehe. **3** Hexakaw a'e 'ar mehe har nuzawy kwaw hexak awer Zeruzarez imumaw paw rehe tur mehe arer. Nuzawy kwaw hepuahu zàwenugar rehe arer Kemar yrykaw iwyr arer no. Na'e a'ar wyy rehe hezerew pà kury. **4** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heny katu haw ukwaw ukenawhu tàpuzuhu pe har kwarahy ihemaw kutyr har rupi. Wixe tàpuzuhu pupe.

5 Na'e Tupàn Hekwe hemupu'àm ata haw tàpuzuhu pupe har pe hereraha pà kury. Aexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipuràg eteahy haw, ipuner haw no. Tàpuzuhu tynehem ipupe. **6** Awa upyta heruwake. Aenu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe ize'eg mehe tàpuzuhu pupe.

7 Awa ta'yr, Herenawhu xe hin a'e. Aiko putar xe teko Izaew izuapyapyr wainuinuromo ihe nehe. Aruze'eg putar wanereko tuweharupi ihe wà nehe. Teko Izaew a'e wà nehe, wanuwihawete a'e wà nehe no, numuaiw pixik kwaw herer ikatuahy ma'e a'e wà nehe. Numuwete pixik kwaw amo tupàn a'ua'u. Nuzutym pixik kwaw uwihawete wanetekwer heràpuzuhu huwake wà nehe. **8** Tuwihawete uzapo wàpuzuhu heràpuzuhu huwaka'e wà. Izyta uezok heràpuzuhu izyta rehe. Teixe haw upyta heràpuzuhu pe teixe haw huwaka'e no. Xo pitàì wyyok upyta uremyter pe. Nezewe haw iro ihewe. Umuaiw herer ikatuahy ma'e wà. Ta'e uzapo ma'e purumumaranager ma'e tetea'u wà xe. A'e rupi amumaw hekwahy mehe ihe wà. **9** Tuwe upytu'u tupàn a'ua'u wamuwete re wà nehe. Tuwe weraha uwihawete wanetekwer multe heràpuzuhu wi wà nehe

no. Aze weruzar ko ze'eg wà nehe, aiko putar wainuinuromo tuweharupi nehe.

10 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Awa ta'yr, Eze'eg heràpuzuhu rehe teko Izaew wanupe nehe. — Pezemu'e hexakaw rehe nehe, ere wanupe nehe. Tuwe imaranugar herenataromo wemiapo kwer rehe wà nehe. **11** Aze imaranugar wemiapo kwer rehe wà nehe, emume'u katu heràpuzuhu hexakaw wanupe nehe: iapo haw, ipupe teixe haw, izuwi hemaw, hexakaw, ipupe har paw imuàgà'ymaw, heze'eg heràpuzuhu rehe har, heremiapo kar. Emuapyk ko ma'e pape rehe paw rupi nehe. Nezewe mehe upuner imuàgà'ymaw paw hexakaw rehe wà nehe. Nezewe mehe weruzar putar heremiapo kar paw wà nehe no. **12** Na'aw heze'eg heràpuzuhu rehe har xe. Ywy izywyr har 'àg uwytyruhu rehe har paw amonokatu hezeupe. Ikatuahy ihewe. Ikatu 'ym ma'e nuixe kwaw hehe wà nehe. Nopokok kwaw hehe wà nehe.

Ma'ea'yr hapy haw uhu haw

13 Na'aw ma'ea'yr hapy haw uhu haw imume'u haw xe kury. Ipehegwer rehe ywy rehe heta tuwykwer iwrykaw. Heta met iku'aw har ohoete haw pe. Heta met iku'aw har ipupir haw pe no. Ipehegwer rehe katu pe heta heme'y. Heta 25 xenixim aiha haw pe. **14** Heta pitài met ipehegwer ipew wera'u ma'e aiha haw pe. Heta mokoz met ipehegwer myter pe har pe. Nuzekok kwaw heme'y rehe ni pitài haw izywyr katu. Ipehegwer i'aromo har nuzekok kwaw hehe no. Heta met iku'aw har heme'y wi izywyr katu no. **15** Heta mokoz met a'e i'aromo har aiha haw pe no. Xaxeto wapy Tupàn pe imono pyr hehe wà. Zeirugatu iahtkaw uzeupir ywak kutyr uzewyr pà wà. **16** Ma'ea'yr hapy haw i'aromo har iaikaw paw uzuawygatu wà. Heta 6 met ipehegwer ipuku haw nànn. **17** Imyter pe har iaikaw paw uzuawygatu wà no. Heta 7 met ipehegwer ipuku haw nànn. Heta heme'y izywyr katu no. Heta 25 xenixim aiha haw pe. Heta met iku'aw har tuwykwer iwrykaw iànàmwaw pe. Heta myromyrogaw ma'ea'yr

hapy haw rehe. Upyta kwarahy ihemaw kutyr.

Ma'ea'yr hapy haw imonokatu haw

18 Uze'eg zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe. — Awa ta'yr, einu katu heremimume'u nehe. Ma'ea'yr hapy haw iapo re eremukatu putar herenataromo nehe, ma'e ihewe imur pyr hapy pà hehe nehe. Eremupiripirik putar ma'ea'yr izuka pyrer wanuwykwer hehe nehe. **19** Xo xaxeto Erewi izuapyapyr zo, xo Zanok izuapyapyr zo upuner herenataromo ur haw rehe uma'ereko pà ihewe wà nehe. Ihe nezar Tuweharupi Wiko Ma'e azapo kar ko ma'e newe. Eremono putar tapi'aka'yr awa wanupe nehe. Uzuka putar teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo wà nehe. **20** Ereyhyk putar huwykwer pixik nehe. Eremono putar a'e huwykwer izuka haw rehe iahtkaw nànn nehe: iahtkaw i'aromo har nànn, iahtkaw wamyter pe har nànn, izywyr har nànn nehe no. Nezewe mehe eremukatu putar ma'ea'yr hapy haw herenataromo nehe, imonokatu pà ihewe nehe. **21** Ereyhyk putar tapi'ak awa teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo izuka pyràm nehe. Ereyhyk putar hapy haw romo imume'u pyr nehe, katu pe heràpuzuhu wi muitea'i nehe. **22** Iku'egwer pe erepyhyk putar amo àràpuhàrànete ikatu 'ymaw hereko 'ymar nehe. Erezuka putar teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imunàn pà nehe. Eremukatu ma'ea'yr hapy haw tapi'ak awa huwykwer pupe. Emukatu àràpuhàrànete huwykwer pupe nezewegatete nehe no. **23** A'e ma'e iapo re epyhyk amo tapi'aka'yr awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar nehe. Epyhyk amo àràpuhàràna'yr hawitu ma'e ikatu 'ymaw hereko 'ymar nehe no. **24** Erur ihewe ne wà nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo. Wazuka re xaxeto umuhàmuhàz xa wanehe. Na'e wapy herenataromo ihewe imur pyr romo wà nehe. **25** 7 'ar pawire erezuka putar amo àràpuhàrànete nehe, amo tapi'ak awa nehe no, amo àràpuhàràna'yr hawitu ma'e nehe no, teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wamunànwaw romo nehe. Tuwe naheta kwaw

ikatu 'ymaw a'e ma'e'a'yr wanehe nehe. **26** Xaxeto umumaw putar 7 'ar ma'e'a'yr hany haw imukatu pà herenataromo wà nehe. Umuàgà'ym putar ma'e'a'yr izuka àwàm rehe wà nehe. **27** A'e 7 'ar pawire xaxeto uzyppyrog putar ma'e ihewe izuka pà wazuka haw rehe a'e wà nehe. Umur putar hany paw pyràm ihewe wà nehe no. Teko werur putar ma'e hemuawyze haw a'e wà nehe. Xaxeto omono putar a'e ma'e ma'e'a'yr hany haw rehe wà nehe no. A'e 'ar mehe hemurywete kar putar pe paw rupi nehe.

***Ukenawhu kwarahy ihemaw
kutyr har uhu haw***

44 ¹Awa hereraha ukenawhu katu pe har kwarahy ihemaw kutyr har pe kury. Uzewàpytym ukenawhu. ²Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — 'Ag ukenawhu upyta putar uzewàpytym pà nehe. Ni amo nuwàpytymawok kwaw wà nehe. Ni amo nupuner kwaw hupi uhemaw rehe wà nehe. Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar aixe hupi ihe xe. Tuwe upyta putar uzewàpytym pà tuweharupi nehe. ³Tuwihawete upuner a'e pe oho haw rehe temi'u ihewe imur katu pyr i'u haw rehe herenataromo nehe. Wixe putar a'e pe ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pupe har rupi nehe. Uhem putar a'e wi a'e ipupyaikaw pyrer hupi nehe no.

***Tàpuzuhu pupe wixe 'ym mehe we awa
uzapo putar amo ma'e a'e nehe***

⁴Na'e awa hemono kar ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rupi kury, tàpuzuhu henataromo hereraha pà kury. Ame'e tàpuzuhu hexak pà. Tynehem Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw heny katu haw pupe. Azeityk ywy rehe hezerew pà. ⁵Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. — Awa ta'yr, Ezekaiw katu neremixak rà m nà n à n nehe, nereminu rà m n à n à n nehe no. Amume'u putar heze'eg heràpuzuhu rehe har newe nehe. Amono putar heremiapo kar newe nehe no. Amo upuner heràpuzuhu pupe wixe haw rehe wà

nehe. Amo nupuner kwaw wà. Einu katu waner ne wà nehe.

⁶Emume'u ko heze'eg Izaew izuapyapyr hereruzar 'ymar wanupe nehe. — Amupytu'u kar putar wemiapo purumumaranager haw iapo re ihe wà nehe. ⁷Umuaiw heràpuzuhu hereko wà. Umuixe kar herehe uzeruzar 'ym ma'e hekwaw 'ymar heràpuzuhu iata haw pupe a'e wà, ma'e'a'yr ikawer ihewe imur mehe a'e wà, huwykwer ihewe imur mehe a'e wà no. A'e ma'e purumumaranager ma'e paw iapo mehe heremiayu uzuhaw heze'eg a'e wà. Kwehe mehe azapokatu heze'egaw waipy wanehe we ihe. ⁸Nuzapo kwaw hemuwete haw heràpuzuhu pupe wà. Uzapo kar amo ywy rehe har wanupe wà.

⁹Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e kury. Ni amo herehe uzeruzar 'ym ma'e nuixe kwaw heràpuzuhu iata haw pupe wà nehe. Ni amo hereruzar 'ymar nuixe kwaw ipupe wà nehe. Ni amo ywy rehe har Izaew wainuinuromo wiko ma'e nuixe kwaw a'e pe wà nehe.

¹⁰Erewi izuapyapyr utyryk ihewi amo Izaew izuapyapyr wanehe we wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u wà. A'e rupi azepek tekoko wanehe ihe. ¹¹Upuner ihewe uma'ereko haw rehe nezewe wà nehe: Uzekaiw putar ukenawhu rehe wà nehe. Uzapo putar heràpuzuhu rehe ma'ereko haw wà nehe no. Upuner ma'e'a'yr teko wanemirur wazuka haw rehe wà nehe. Teko werur putar a'e ma'e'a'yr ihewe imur pyr romo wà, hany pyr romo wà no. Upyta putar teko wainuromo wà nehe. Uzemuàgà'ym putar wyzài ihewe ma'ereko haw rehe wà nehe. ¹²Uzekaiw tupàn a'ua'u wamuwete haw rehe Izaew wanupe wà. Nezewe haw iapo mehe uzapo kar ikatu 'ym ma'e Izaew wanupe wà. A'e rupi ihe wazar Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy wanehe hezepyk àwàm xe ihe kury: ¹³Numa'ereko kwaw ihewe xaxeto romo wà nehe. Nuhem kwaw herenataromo ikatuahy ma'e huwaxe wà nehe. Nuixe pixik kwaw herenaw ikatuahy ma'e pupe wà nehe. Amume'u wanehe hezepyk àwàm wanemiapo kwer hekuzar àwàm xe ihe kury. ¹⁴Amuzekaiw

kar putar heràpuzuhu rehe ihe wà nehe. Uzapo putar ma'ereko haw heràpuzuhu rehe har paw wà nehe.

Xaxeto wà

15 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi. — Nezewe rehe we amogwer Izaew hereityk mehe xaxeto Erewi izuapyapyr Zanok izuapyapyr nupytu'u kwaw hemuwete haw iapo re heràpuzuhu pupe wà. Uzapo putar ihewe uma'ereko haw wà nehe kury. Ur putar herenataromo ma'ea'yr izuka pyr ikawer imur pà huwykwer imur pà ihewe wà nehe. 16 Xo a'e zo wixe putar heràpuzuhu pupe wà nehe. Xo a'e zo uma'ereko putar ma'ea'yr herenataromo wazuka haw pe wà nehe. Xo a'e zo uzekaiw putar hemuwete haw tàpuzuhu ipupe har pe hukenaw rupi wixe mehe, tuwe umunehew kamir irin iapo pyrer wà nehe. Ata haw tàpuzuhu pupe har pupe uma'ereko mehe, tuwe numunehew kwaw kamir àràpuhàrà hawitu ma'e hawer iapo pyrer wà nehe. 18 Tuwe umunehew wàkàg iwànw irin iapo pyrer wà nehe. Tuwe umunehew wemyhar irin iapo pyrer wà nehe no. Numunehew kwaw uku'aw har wà nehe. Nezewe mehe na'ipirakor kwaw wà nehe. 19 Ata haw katu pe har pe teko wapyta haw pe oho 'ym mehe we wenuhem putar uma'e tàpuzuhu pupe uma'ereko mehe har wà nehe. Wezar putar a'e ma'e ipupyaikaw pyrer ihewe imukatu pyrer pupe wà nehe. Tuwe umunehew amo ma'e wà nehe. Nezewe mehe wama'e numur kwaw iaiw haw teko wanupe nehe.

20 Tuwe xaxeto nupin kwaw wàkàg wà nehe. Tuwe wa'aw na'ipuku kwaw nehe. Tuwe omonohok katu wà nehe. 21 Xaxeto nu'u kwaw win ata haw tàpuzuhu pupe har pupe wixe 'ym mehe wà nehe. 22 Xaxeto nupuner kwaw kuzà imen umàno ma'e kwer hereko haw rehe wemireko romo wà nehe. Nupuner kwaw kuzà umen heityk arer hereko haw rehe wemireko romo wà nehe no. Xo kuzà awa puhe oho 'ym ma'e hereko haw rehe zo upuner putar wà nehe. Upuner amo xaxeto

umàno ma'e kwer hemireko kwer hereko haw rehe wà no.

23 Xaxeto umu'e putar heremaihu wà nehe, ikatu ma'e iapo haw rehe wà nehe, ikatu 'ym ma'e iapo 'ymaw rehe wà nehe no, ikatuahy ma'e rehe wà nehe, ikatu 'ym ma'e wi watyryk àwàm rehe wà nehe no. 24 Aze mokoz teko uzeàmàtyry'ym wà nehe, xaxeto umuàgà'ym putar a'e ma'e heze'eg rupi wà nehe. Ima'enukwaw putar mynykaw hemuwete haw rehe heze'eg rupi wà nehe, heremiapo kar rupi wà nehe no. Upytu'u putar mytu'u haw 'ar imukatuahy pà wà nehe no.

25 Tuwe xaxeto nopokok kwaw umàno ma'e kwer rehe wà nehe. Aze mo opokok hehe wà, wiko mo ikatu 'ym ma'e romo herenataromo wà. Upuner wànàm hetekwer umàno ma'e kwer rehe opokokaw rehe wà: u, uhy, wa'yr, wyky'yr, weinyr imen 'ym ma'e. 26 Uzemukatu putar herenataromo nehe. A'e re umumaw 7 'ar upytu'u pà nehe. 27 Na'e wixe putar ata haw tàpuzuhu pupe har. Umur putar ma'e ihewe imukatu haw hekuzaromo nehe. Nezewe mehe upuner uma'ereko wi haw rehe tàpuzuhu pupe nehe. Ihe Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

28 Amono ma'e heremaihu wanupe. Namono kwaw ma'e xaxeto wanupe. Azemono wanupe. Hekatu wera'w wызàì ma'e wi. Xaxeto nuwureko kwaw ywy Izaew ywy rehe wà nehe. Aiko waiwy zàwenugar romo. 29 Arozràn ihewe imur pyr a'e, ma'ea'yr temiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo har a'e no, uzeapo putar xaxeto wanemi'u ràmm romo a'e nehe. Ihewe imur pyr Izaew rehe har oho putar xaxeto wanupe nehe. 30 Xaxeto upyhyk putar arozràn ipo'o pyrer ipy ikatu wera'u ma'e wà nehe. Wызàì ma'e ihewe herur pyr oho putar wanupe nehe. Teko paw typy'ak imihir mehe omono putar typy'ak ipy xaxeto wanupe wà nehe. Nezewe mehe heze'egatu upyta putar wanàpuz wanehe nehe. 31 Tuwe xaxeto nu'u kwaw wiràmiri umàno e ma'e kwer wà nehe, ni ma'ea'yr umàno e ma'e kwer wà nehe no. Nu'u kwaw ma'ea'yr amo miar hemizuka kwer wà nehe no.

**Amo ywy pegwer uzemonokatu
kar putar Tupàn pe nehe**

45 ¹Izaew izuapyapyr umuza'aza'ak putar ywy uzeupeupe wà nehe. A'e 'ar mehe, tuwe omonokatu ipehegwer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà nehe. Heta putar 12 kirom iku'aw har rehe we ipuku haw pe nehe. Heta putar 10 kirom ipupir uhu haw nehe no. Amukatu putar a'e ywy pehegwer hezeupe ihe nehe. ²Amonokatu putar amo ywy heràpuzuhu ràm pe nehe. Iaikaw paw uzuawygatu putar wà nehe. Heta putar 250 met heme'y puku haw nànan nehe. A'e tàpuzuhu izywyr heta putar amo ata haw nehe. Heta putar 25 met ipupy uhu haw nehe. ³Amonokatu putar amo a'e ywy pehegwer ipehegwer nehe no. Heta putar 12 kirom iku'aw har rehe we ipuku haw pe nehe. Heta putar 5 kirom ipupy uhu haw nehe no. Heràpuzuhu upyta putar a'e pe nehe. Ikatu werà'u putar amo tàpuz nànan amo ywy nànan a'e. ⁴A'e pehegwer uzeapo putar Izaew ywy pehegwer herenataromo ikatu werà'u ma'e romo nehe. Amonokatu putar xaxeto Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wanupe nehe. Uzapo putar wàpuz a'e pe wà nehe. Ywy heràpuzuhu henaw a'e pe hin putar nehe no. ⁵Amonokatu putar amo ywy pehegwer nehe no. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe. Heta putar 5 kirom ipupy uhu haw nehe. Erewi izuapyapyr tàpuzuhu pe uma'ereko ma'e wiko putar a'e ywy izar romo wà nehe. Heta putar tawhu a'e pe waneko haw romo wà nehe no. ⁶Ywy pehegwer ikatua'y ma'e izywyr heta putar amo ywy pehegwer nehe no. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe. Heta putar 2,5 kirom ipupy uhu haw nehe no. Amonokatu putar tawhu a'e ywy rehe har nehe. Wyzài Izaew izuapyr upuner putar a'e tawhu pupe weko haw rehe nehe.

**Amo ywy pegwer uzemonokatu
kar putar tuwihawete pe nehe**

⁷Amonokatu putar amo Izaew ywy pehegwer tuwihawete pe nehe. Iziwy uzypprog putar ywy herenataromo imukatu

pyrer pe nehe, ywy rehe tawhu heta haw pe nehe. Oho putar kwarahy heixe haw kutyr yryhu Mezitehàn pe nehe. Oho putar kwarahy ihemaw kutyr ywyzaw pe nehe no. Aze xixak ipuku haw nehe, nuzawy kwaw amo Izaew ta'yr wazuapyr waiwy ipuku haw nehe. ⁸Tuwihawete wereko putar a'e ywy pehegwer Izaew ywy rehe har nehe. Nezewe mehe na'imunar pixik kwaw teko wama'e rehe nehe. Ta'e Izaew izuapyapyr wiko putar ywy ikurer izar romo wà nehe xe.

Puhuz haw hagapaw, puku haw hagapaw

⁹Tuwihaw Izaew rehe har wà. Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe. Pepytu'u teko wazuka re nehe. Pepytu'u wama'e rehe pemunar ire nehe. Peczapo ikatu ma'e nehe. Perekò katu penemiruze'eg pe wà nehe. Pemuhem kar pixik zo heremialhu waiwy wi pe wà nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.

¹⁰Tuwe teko paw wereko ma'e puku haw hagapaw ikatu ma'e wà nehe, ma'e ipuhuz haw hagapaw ikatu ma'e wà nehe no.

¹¹Wagaw putar arozràn ipuhuz haw epa pupe wà nehe. Tuwe epa nuzawy kwaw mat 'y heta haw hagapaw nehe. Wagaw putar heta haw omer pupe wà nehe. Pitài omer nuzawy kwaw 10 epa nehe, 10 mat nehe no.

¹²Pitài xikoro ipuhuz haw nuzawy kwaw 20 zera ipuhuz haw nehe. Pitài mina ipuhuz haw nuzawy kwaw 60 xikoro nehe.

¹³⁻¹⁴Na'aw penemimur ràm xe: arozràn xirik ipo'o mehe aze pemono'og 60 hyru por nehe, pemur pitài ihewe nehe, xewar ipo'o mehe aze pemono'og 60 hyru por nehe, pemur pitài ihewe nehe, uri 'yw i'a mehe ikawer imono'og mehe, aze heta 100 hyru por nehe, pemur pitài ihewe nehe. Peagaw heta haw mat pupe nehe. 10 mat nuzawy kwaw pitài omer. 10 mat nuzawy kwaw pitài koro no. ¹⁵Heta putar àràpuhàràn hawitu ma'e tetea'u Izaew wanupe wà nehe, ka'api'i rehe wà nehe. Aze heta 200 wà nehe, pemur pitài ihewe nehe. — Perur putar arozràn imur pyràm nehe. Perur putar ma'ea'yr imur pyràm hapu pyràm pe wà nehe no. Perur putar

ma'ea'yr izuka pyràm hemuawyze kar àràm pe wà nehe no. Nezewe mehe amunàn putar penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e pewi ihe nehe. Ihe pezar Tuweharupi Wiko Ma'e azapo kar ko ma'e peme ihe kury.

16 Teko Izaew paw weraha putar a'e ma'e Izaew wanuwihawete pe wà nehe. 17 Tuwihawete umur putar a'e ma'e ihewe nehe, Izaew imukatu àwàm rehe nehe: arozràn, win. Uzapo putar a'e ma'e mynykaw zahy pyahu mehe nehe, mytu'u haw 'ar mehe nehe no, amo mynykaw nànan nehe no. Tuwihawete umur putar a'e ma'e paw ihewe teko wanekuzaromo nehe: arozràn, ma'ea'yr hapu pyràm, ma'e hemuawyze kar haw. Nezewe mehe amunàn putar teko wanemiapo kwer paw wanuwi ihe nehe.

Mynykaw -Zaneipy wana'yr wazuka 'ym awer her ma'e

18 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Zahy ipy rehe 'ar ipy mehe pezuka putar tapi'ak awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar herenataromo heràpuzuhu imukatu pà nehe. 19 Xaxeto upyhyk putar tapi'ak imur pyrer huwykwer ikurer a'e nehe, ihewe imur pà teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo a'e nehe. Omono putar huwykwer tàpuzuhu hukenaw ipokokaw rehe nehe. Omono putar 4 ma'ea'yr hapu haw iahykaw wanehe nehe no, ata haw tàpuzuhu pupe har hukenaw ipokokaw wanehe nehe no. 20 A'e zahy rehe 7 haw 'ar mehe uzapo putar nezewegatete haw wyzài teko wanekuzaromo nehe, aze a'e teko uzapo e amo ikatu 'ym ma'e a'e ma'e rehe ipurapo wer 'ym pà no, u, aze nukwaw kwaw heze'eg a'e ma'e iapo kar 'ym nehe. Nezewe mehe pemupyta kar putar heràpuzuhu ikatu ma'e romo nehe.

21 Zahy ipy rehe 14 haw 'ar mehe pezypyrog putar mynykawhu iapo pà nehe. Zaneipy wana'yr wazuka 'ym awer, za'e izupe. Pemumaw putar 7 'ar typy'ak imuapiruru kar haw hereko 'ymaw i'u pà nehe. 22 Mynykaw 'ar ipy mehe tuwihawete uzuka putar amo tapi'ak awa herenataromo a'e nehe, wemiapo kwer hekuzaromo teko wanemiapo

kwer hekuzaromo a'e nehe no. 23 Heta 7 'ar a'e mynykaw pe. 'Ar nànan omono putar 'aw ma'ea'yr ikatu 'ymaw hereko 'ymar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà nehe, henataromo wazuka pà wà nehe: 7 tapi'ak awa wà, 7 àràpuhàràn hawitu ma'e awa wà. Wapy putar henataromo wà nehe. Ukaz paw putar wà nehe. 'Ar nànan uzuka putar pitài àràpuhàrànete wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imunànwaw romo nehe no. 24 Pitàitàigatu tapi'ak awa izuka mehe nehe, pitàitàigatu àràpuhàràn izuka mehe nehe, umur putar 17,5 zutahyky'a por arozràn ihewe nehe. Umur putar nà'iruz zutahyky'a por uri kawer ihewe nehe no.

Mynykaw -Ipeok tàpuz her ma'e

25 Mynykawhu tàpuzràn her ma'e uzypyrog 7 haw zahy rehe 15 haw 'ar mehe. Umumaw 7 'ar. A'e 'ar nànan uzuka putar ma'ea'yr teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo wà nehe, wapy putar ma'e ukaz paw ma'e ràm nehe no, umur putar arozràn ihewe 'ar nànan nehe, umur putar uri kawer 'ar nànan nehe no.

Tuwihawete mynykawhu rehe we

46 1 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Tuwe pewàpytym ukenawhu ata haw tàpuzuhu pupe har teixe haw nehe, teko wama'ereko haw 'ar rehe nehe. Heta 6 'ar. Pewàpytymawok mytu'u haw mehe nehe. Pewàpytymawok mynykawhu zahy pyahu rehe har mehe nehe no. 2 Tuwihawete oho putar katu pe har wi ipupyaikaw pyrer ukenawhu huwake har pe nehe. Upyta putar ukenawhu pe teixe haw pe nehe. A'e 'ar mehe xaxeto umur putar ma'e herenataromo ukaz paw ma'e ràm ihewe wà nehe. Umur putar hemuawyze kar haw wà nehe no. A'e pe tuwihawete uzapo putar hemuwete haw nehe. A'e re uhem putar a'e wi nehe. Tuwe ukenawhu uzewàpytymawok karuk mehe nehe. 3 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko. Zahy pyahu mynykawhu mehe mytu'u haw 'ar mehe teko paw uzeamumew putar herenataromo wà nehe, hemuwete katu pà ukenawhu

henataromo wà nehe. **4** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko. Mytu'u haw 'ar mehe tuwihawete umur putar amo ma'ea'yr hapy pyràm ukaz paw ma'e ràm ihewe a'e wà nehe: pitài àràpuhàràna'yr hawitu ma'e awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar, 6 àràpuhàràna'yr hawitu ma'e ikatu 'ymaw hereko 'ymar wà no. **5** Hemirur àràpuhàràna'yr nàna'yr umur putar 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr ihewe nehe no. Àràpuhàràna'yr nàna'yr umur putar wemimutar ihewe nehe. 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr ihewe imur mehe werur putar na'iruz zutahyky'a por uri kawer ihewe nehe no. **6** Mynykawhu zahy pyahu mehe uzuka putar amo ma'ea'yr herenataromo wà nehe: pitài tapi'aka'yr awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar, pitài àràpuhàràna'yr hawitu ma'e awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar, 6 àràpuhàràna'yr hawitu ma'e ikatu 'ymaw hereko 'ymar wà. **7** Tapi'ak rehe we àràpuhàràna'yr rehe we umur putar 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr ihewe nehe. Àràpuhàràna'yr wanehe we umur putar wemimutar ihewe nehe. 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr ihewe imur mehe werur putar na'iruz zutahyky'a por uri kawer ihewe nehe no. **8** Tuwe tuwihawete uzewyr ukenawhu wi nehe. Ukwaw putar ipupaikaw pyrer uhu ma'e rupi nehe. Wixe mehe ur a'e rupi. Uzewyr mehe oho a'e rupi no.

9 Teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete mehe wà nehe, wызài mynykaw rehe wà nehe, ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rupi wixe ma'e kwer uhem putar oho ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rupi wà nehe, hemuwete re wà nehe. Ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rupi wixe ma'e kwer oho ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rupi wà nehe, hemuwete re wà nehe. Ni amo nuhem kwaw wixe awer rupi wà nehe. Uhem putar wixe haw ikupe kutyr har rupi wà nehe. **10** Tuwihawete wixe putar teko waneixe mehe nehe. Uhem putar oho teko wahem mehe nehe no. **11** Mynykaw 'ar mehe nehe, òmuz wanemiapo kwer rehe ma'enukwaw haw 'ar mehe nehe no, pemur

putar 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr tapi'ak awa nàna'yr nehe, àràpuhàràna'yr nàna'yr nehe no. Hemuwete har umur putar wызài wemimutar àràpuhàràna'yr nàna'yr nehe no. 17,5 zutahyky'a por arozràna'yr ihewe imur pyr nàna'yr perur na'iruz zutahyky'a por uri kawer nehe no.

12 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. Aze tuwihawete ipurumur wer ma'e rehe ihewe nehe, ma'e hapy pyràm ukaz paw ma'e ràm, u, amo hemuawyze kar àwàm nehe, xaxeto uwàpytymawok putar ata haw tàpuzuhu pupe har hukenaw izupe wà nehe. Uma'ema'e putar wemimur mytu'u haw 'ar mehe har zàwegatete nehe. Ithem ire uwàpytym putar ukenawhu wà nehe.

Ma'ea'yr Tupàn henataromo izuka pyr tuweharupi har wà

13 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg. — Aiko Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Tuweharupi ku'em mehe pemur pitài àràpuhàràna'yr hawitu ma'e pitài kwarahy hereko har ikatu 'ymaw hereko 'ymar ihewe nehe, izuka pà herenataromo nehe. Pezapo nezewe haw tuweharupi nehe. **14** Tuweharupi ku'em mehe pemur 1,5 kir arozràna'yr ihewe nehe. Pemur pitài zutahyky'a por uri kawer arozràna'yr inuromomo àràna'yr romo nehe no. Aiko Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Peruzar ko ze'eg ma'e ihewe imur pyr rehe har tuweharupi nehe. **15** Pemur a'e ma'e ihewe tuweharupi ku'em mehe nehe: àràpuhàràna'yr hawitu ma'e, arozràna'yr imuku'i pyrer, uri kawer. Pezapo nezewe haw tuweharupi nehe.

Tuwihawete ywy rehe we

16 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury. — Aze tuwihawete omono uiwy pehegwer pitài wa'yr pe nehe, ta'yr wiko putar a'e ywy izar romo nehe. Iànàm wiko putar izar romo wà nehe. **17** Aze tuwihawete omono uiwy pehegwer pitài wemiruze'eg pe nehe, kwarahy purumuhemaw ihem mehe a'e ywy uzewyr putar tuwihawete pe nehe. Wiko wi putar izar romo nehe. Ta'yr wiko putar izar romo wà nehe no. **18** Tuwe tuwihawete

nupyhyk kwaw amo ywy teko wanuwi nehe. Uiwy pehegwer zo omono putar wa'yr wanupe nehe. Nezewe mehe na'imunar kwaw teko wanehe nehe. Nupyhyk kwaw waiwy wanuwi nehe.

**Ma'ea'yr imupupur haw
tâpuzuhu pupe har**

19 A'e ma'e pawire a'e awa hereraha ipupyaikaw pyrer ukenawhu huwake har pe teixe haw pe kury. Ipupyaikaw pyrer ume'e kwarahy heixe haw awyze har kutyr. Xaxeto waneko haw Tupàn pe imonokatu pyrer ikatuahy ma'e romo a'e wà. Wexak kar amo ywy ipupyaikaw pyrer huwake har kwarahy heixe haw kutyr har ihewe kury. **20** Uze'eg ihewe. — Xaxeto umupupur putar ma'ea'yr Tupàn henataromo izuka pyrer wano'o kwer xe wà nehe. Umihir putar arozràn xe wà nehe no. Wazuka haw umunàn putar teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà nehe. Upurumukatu putar wà nehe no. Nezewe mehe xaxeto nueraha kwaw Tupàn henataromo ikatuahy ma'e ata haw katu pe har pe wà nehe. Aze mo weraha a'e pe wà, upuner mo ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe teko wanupe wà nehe.

21-22 Na'e hereraha ata haw katu pe har pe kury. Pitàitâigatu iahykaw rehe heta ata haw pixika'i wera'i ma'e. Zeirugatu wà. Heta 20 met ipuku haw pitàitâigatu. Heta 15 met ipupy uhu haw pitàitâigatu no. **23** Ata haw nânàn heta pàrirogawtâta ita iapo pyrer. Heta tata henaw pàrirogawtâta nânàn uzepokok ma'e. **24** Awa uze'eg ihewe. — Tâpuzuhu pe uma'ereko ma'e umupupur putar ma'ea'yr teko wanemimur kwer tâpuzuhu pupe izuka pyrer wà nehe, 'aw ma'e mupupur haw pupe wà nehe.

Yrykaw Tâpuzuhu pupe har

47 ¹Awa hereruzewyr tâpuzuhu pe teixe haw pe kury. Teixe haw iwype uhem 'y kwarahy ihemaw kutyr uwyrkyk pà. Ta'e tâpuzuhu ume'e ikuty'r a'e xe. 'Y uwyrkyk tâpuzuhu ipehegwer kwarahy ihemaw awyze har kutyr har iwype, ma'ea'yr hapy haw kutyr

kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rupi. **2** Na'e awa hemuhem kar ywy tâpuzuhu izywyr har wi ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rupi kury. Hereraha ywy katu pe har rupi te ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr ume'e ma'e pe. Yrykaw uwyrkyk ukenawhu wi ipehegwer kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wi. **3** Upyhyk wywra puku haw hagapaw kury. Umumaw 500 met yrykaw kutyr kwarahy ihemaw kutyr hexakaw. — Eahaw yrykaw pe pe kury, i'i ihewe. 'Y uhem hepyakaza pe. **4** Na'e umumaw amo 500 met. Na'e 'y uhem hepenârâg pe. Umumaw amo 500 met. 'Y uhem heku'aw kury. **5** Iahykaw rehe umumaw amo 500 met kury. Ohoete 'y kury. Napuner kwaw hahaw haw rehe. Typy a'e. A'e rupi teko nununer kwaw hahaw pà wà. Aze amo u'ytaw, xo a'e mehe zo upuner. **6** Na'e uze'eg wi ihewe. — Awa ta'yr, Ezekaiw katu ko ma'e nânàn nehe. Na'e hereraha wi 'y iwyr no. **7** A'e pe hehem mehe aexak wywra tetea'u mokoz izywyr. **8** Na'e uze'eg ihewe. — 'Aw 'y uwyrkyk oho kwarahy ihemaw kutyr a'e. Wezyw Zotâw yrykaw pe. A'e re oho Yryhu Umâno Ma'e Kwer pe. A'e yryhu pupe wixe mehe umukatu 'y xa tetea'u hereko har a'e. **9** Wyzâi ywy a'e 'y iwyrkyk âwâm rehe heta putar ma'ea'yr hexakaw tetea'u wanereko har wà nehe, ipira tetea'u wà nehe no. A'e yrykaw umukatu putar 'y Yryhu Umâno Ma'e Kwer nehe. Umuigo kar putar ma'e uwyrkyk âwâm rupi nehe no. **10** Heta putar ipira pyhykar yryhu iwyr wà nehe, Zeni tyzuzâmaw pe wà nehe, te Egarai tyzuzâmaw pe wà nehe. Umuzaiiko putar ukyhapari a'e pe wamukâg kar pà wà nehe. Heta tetea'u putar pira a'e pe wà nehe. Heta tetea'u putar pira hexakaw xiroxiro ma'e a'e pe nehe no. Nuzawy kwaw yryhu Mezitehàn nehe. **11** Ywy iâkymaw rehe nehe, iâkygatu haw rehe nehe no, 'y na'ikatu kwaw nehe. Aze teko umupupur a'e 'y wà nehe, upuner putar xa iapo haw rehe wà nehe. **12** Yrykaw iwyr mokoz ipehegwer rehe ma'ya'w tetea'u hezuz putar wà nehe. Hexakaw tetea'u hereko har itua'w putar hehe wà nehe. Huwer nuxinig pixik kwaw nehe.

Nupytu'u pixik kwaw u'a katu re wà nehe. I'a wi zahy nànnàn wà nehe. Ta'e 'y tàpuzuhu wi uhem ma'e kwer umuàkym putar a'e wà nehe xe. Teko u'u putar wa'a kwer wà nehe. Teko omono'og putar huwer muhàg romo wà nehe no.

Ywyzaw

13 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Amuza'aza'ak putar ywy 12 ipehegwer wamono pà 12 Izaew ta'yr izuapyapyr wanupe wamono pà nehe. Zuze ta'yr izuapyapyr wereko putar mokoiz ipehegwer wà nehe. Na'aw a'e ywy wazar xe kury. **14** Amume'uahy ko ma'e peipy wanupe kwehe mehe ihe. — Amono putar ko ywy peme ihe nehe. Pezuapyapyr wiko putar izar romo tuweharupi wà nehe, a'e wanupe. Pemuza'aza'ak ko ywy pehegwer uzuawygatu ma'e romo nehe kury.

15 Kwarahy heixe haw awyze har kutyr ywyzaw oho kwarahy ihemaw kutyr. Uzyppyrog Mezitehàn yryhu pe. Oho Eterom tawhu pe. Oho Amat tawhu pe zeupir haw pe no. Oho amo tawhu wanupe no: Zenaz, **16** Merota, Ximirai (A'e tawhu upyta Namaz ywy huwake wà, Amat ywy huwake wà, a'e ywy wamyter pe wà), Axikom (a'e tawhu upyta Awrà ywyzaw huwake). **17** Kwarahy heixe haw awyze har kutyr ywyzaw oho kwarahy ihemaw kutyr. Uzyppyrog Mezitehàn yryhu pe. Oho Enom tawhu pe. Ywy Namaz tawhu huwake har iwyzaw upyta ikupe kutyr. Amat tawhu nezewegatete no.

18 Kwarahy ihemaw kutyr ywyzaw oho kwarahy ihemaw awyze har kutyr. Uzyppyrog amo ywy pe. A'e ywy upyta Namaz ywy Awrà ywy wamyter pe. Zotàw rykaw uzeapo ywyzaw romo. Izaew ywy upyta kwarahy heixe haw kutyr. Zireaz upyta kwarahy ihemaw kutyr. Oho Tamar tawhu Yryhu Umàno Ma'e Kwer izywy har pe.

19 Kwarahy ihemaw awyze har kutyr ywyzaw oho kwarahy heixe haw kutyr. Uzyppyrog Tamar pe. Oho ytyzuzàmaw ywyxiguhu myter pe har Kanez Merima her ma'e pe. A'e wi oho kwarahy heixe haw awyze

har kutyr kwarahy heixe haw kutyr ywyzaw Ezit ywy Mezitehàn yryhu wamyterupi.

20 Kwarahy heixe haw kutyr Mezitehàn yryhu uzeapo ywyzaw romo. Oho kwarahy heixe haw awyze har kutyr amo taw Amat pe zeupir haw rehe har pe.

21 Pemuza'aza'ak ko ywy pehegwer wamono pà peànànnàm wanupe nehe. **22** Peiko putar izar romo tuweharupi nehe. Ywy imuza'aza'ak mehe amo ywy rehe arer peinuinuromo wiko ma'e wà nehe, aze heta amo wana'yr peinuinuromo uzexak kar ma'e wà nehe, pemono putar amo pehegwer wanupe nehe no. Pereko katu a'e teko peànàm Izaew wazàwe pe wà nehe. Omomor putar ita'i Izaew izuapyapyr wainuinuromo wà nehe, amo ywy pehegwer izar romo uzeapo pà wà nehe. **23** Amo ywy rehe arer Izaew ywy rehe wiko ma'e paw upyhyk putar uma'e wà nehe. Wiko putar amo Izaew izuapyapyr wainuinuromo a'e 'ar mehe wà. A'e Izaew upyhyk putar uma'e a'e wà nehe no. Ihe Pezar Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Ywy imuza'aza'akaw

48 ¹⁻⁷ Kwarahy heixe haw awyze har kutyr ywyzaw oho kwarahy ihemaw kutyr. Uzyppyrog Mezitehàn yryhu pe. Oho tawhu Eterom pe. Na'e oho Amat pe zeupir haw pe. A'e re oho Enom tawhu pe. A'e re oho Namaz ywy Amat ywy wamyter pe har ywyzaw pe. Pitàitàigatu Izaew ta'yr izuapyapyr imono'og pyrer upyhyk putar ywy pehegwer wà. A'e ywy uzyppyrog ywyzaw kwarahy ihemaw kutyr har pe. Oho Mezitehàn yryhu pe kwarahy heixe haw kutyr. Amume'u putar ywy pehegwer wazar waner xe nehe kury. Azyppyrog putar kwarahy heixe haw awyze har kutyr har waner pe. Aha putar kwarahy ihemaw awyze har kutyr nehe. Nà Azer Napitari Manaxe Eparai Humen Zuta

Ywy Tupàn pe imonokatu pyr

8 Zuta ywy izywy amonokatu putar ywy hemuwete haw rehe har nehe. Aze erezypyrog a'e ywyzaw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pe nehe, aze ereho

kwarahy ihemaw awyze har kutyr nehe, heta putar 12,5 kirom a'e wyy ipuku haw nehe. Aze erezypyrog kwarahy ihemaw kutyr har rehe nehe, aze ereho kwarahy heixe haw kutyr nehe, a'e wyy ipupy uhu haw nuzawy kwaw wyy Izaew izuapyapyr wanupe imono pyrer ipupy uhu haw nehe. Heràpuzuhu upyta putar a'e wyy rehe nehe.

9 Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. A'e wyy wamyter pe heta putar amo wyy pehegwer ihewe imur katu pyrer nehe. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe. Heta putar 10 kirom ipupy uhu haw nehe no. **10** Xaxeto wereko putar amo a'e wyy ihewe imur pyrer ipehegwer wà nehe. Heta putar 12,5 kirom a'e wyy ipuku haw nehe, aze erezypyrog kwarahy heixe haw awyze har kutyr har pe nehe, kwarahy ihemaw awyze har kutyr neho pà nehe. Heta putar 5 kirom ipupy uhu haw aze erezypyrog kwarahy ihemaw pe nehe, aze ereho kwarahy heixe haw kutyr nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. Heràpuzuhu upyta putar a'e wyy imyter pe nehe. **11** Xaxeto Zanak izuapyapyr wiko putar a'e wyy ihewe imur katu pyrer izar romo wà nehe. Uma'ereko katu ihewe wà. Nuzemono'og kwaw amogwer Izaew wanehe we wà, ikatu 'ym ma'e iapo pà wà. Amogwer Erewi izuapyapyr uzemono'og Izaew wanehe we ikatu 'ym ma'e iapo pà wà. **12** A'e rupi Zanak izuapyapyr wereko putar amo wyy pehegwer ikatuahy ma'e Erewi izuapyapyr waiwy huwake wà nehe. A'e wyy ikatu wera'u putar amo wyy wi herenataromo a'e nehe. **13** Erewi izuapyapyr wereko putar amo wyy pehegwer a'e wà nehe no. Waiwy uzekok putar xaxeto waiwy rehe nehe. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe. Heta putar 5 kirom ipupy uhu haw nehe no. **14** Aiko Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Wyy hezeupe heremimonokatu rà m ikatuahy wera'u putar amo wyy pehegwer wanuwi nehe. Ni amo nupuner kwaw amo heywy pehegwer ime'egaw rehe amo pe wà nehe. Nupuner kwaw imono haw rehe amo pe amo ma'e hekuzaromo wà nehe. Nupuner kwaw amo

pe imono haw rehe wà nehe. Ikatuahy putar a'e nehe. Ihe Tupàn ihe, aiko putar izar romo ihe nehe.

15 Heta putar wyy kurer nehe. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe, 2,5 kirom ipupy uhu haw nehe no. Nan kwaw wyy herenataromo imukatuahy pyrer a'e. Wyzài teko upuner hehe wata haw rehe wà. Upuner a'e pe wiko haw rehe wà nehe. Upuner ma'e itymaw rehe hehe wà nehe no. Tawhu upyta imyter pe nehe. **16** Iahykaw paw uzuawygatu wà. Heta putar 2.250 met ipehegwer ipuku haw nà nà nà nehe. **17** Tawhu izywyr ipehegwer nà nà nà heta putar wyy ma'e heta 'ymaw nehe. Heta putar 125 met a'e wyy ipupy uhu haw nehe. **18** Tawhu wyy ikatuahy ma'e izywyr à ràm iapo pawire heta we putar amo wyy. Kwarahy ihemaw kutyr heta putar 5 kirom ipuku haw nehe, 2,5 ipupy uhu haw nehe no. Kwarahy heixe haw kutyr heta putar 5 kirom ipuku haw nehe, 2,5 ipupy uhu haw nehe no. Teko tawhu pupe wiko ma'e uzutym putar ma'e a'e wyy rehe wà nehe. **19** Tawhu pupe uma'ereko ma'e wà, wyzài Izaew ta'yr izuapyr wà, upuner a'e wyy rehe ma'e itymaw rehe wà nehe.

20 A'e wyy paw iahykaw uzuawygatu putar wà nehe. Heta putar 12,5 kirom ipehegwer nà nà nà nehe. Wyy tawhu iwype har upyta putar a'e wyy rehe nehe no.

Tuwihawete iziwy

21-22 Na'aw a'e ma'e pehegwer waner xe kury: tà puzuhu wype har, xaxeto waiwy, Erewi izuapyapyr waiwy, tawhu iwype har. Heta putar 12,5 kirom ipuku haw nehe. Heta we putar wyy kwarahy ihemaw kutyr nehe, heixe haw kutyr nehe no. Tuwihawete wiko putar a'e wyy izar romo nehe. Kwarahy ihemaw kutyr tuwihawete wyy uhem putar ywyzaw pe. Kwarahy heixe haw kutyr uhem putar rryhu Mezitehàn pe nehe. Kwarahy heixe haw awyze har kutyr Zuta ywyzaw uzeapo putar a'e ywyzaw romo no. Kwarahy ihemaw awyze har kutyr Mezà mi ywyzaw uzeapo a'e ywyzaw romo.

Ywy pegwer amogwer Izaew ta'yr wazuapyapyr wanupe

23-27 A'e ywy ihewe imur katu pyrer huwake kwarahy ihemaw awyze har kutyr Izaew ta'yr izuapyapyr paw upyhyk putar amo ywy pehegwer pitàitàigatu wà nehe. A'e ywy uzypyrog putar ywyzaw kwarahy ihemaw rehe har pe nehe. Oho putar kwarahy heixe haw kutyr Mezitehàn yryhu kutyr nehe. Azyppyrog putar pehegwer wazar waner imume'u pà kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe kury: Mezàmi, Ximeàw, Ixakar, Zemurom, Kaz.

28 Kaz izuapyapyr waiyzaw oho putar kwarahy ihemaw awyze har kutyr kwarahy heixe haw kutyr nehe. Uzyppyrog putar Tamar tawhu pe nehe. Oho putar ytyzuzàmaw Kanez her ma'e pe nehe. A'e wi oho putar kwarahy heixe haw awyze har kutyr kwarahy heixe haw kutyr nehe, Ezit ywyzaw rupi nehe. Oho putar Mezitehàn yryhu pe nehe.

29 Zanezar Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Nezewe pemuza'aza'ak putar ywy ipegegwer romo nehe. Izaew ta'yr izuapyapyr wiko putar a'e ywypehegwer wazar romo wà

nehe. Omono putar uzuapyapyr wanupe wà nehe no.

Ukenawhu Zeruzarez pe har

30-34 Heta putar 12 Zeruzarez tawhu pe teixe haw wà nehe. Heta putar 2.250 met ipàrirogawtàtà nànnàn nehe. Heta putar na'iruz ukenawhu ipàrirogawtàtà nànnàn nehe no. Amuapyk kar putar Izaew ta'yr waner a'e ukenawhu wanehe paw rupi ihe wà nehe. Na'aw her ukenawhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe har xe wà: Humen Zuta Erewi. Na'aw her ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har rehe har xe wà: Zuze Mezàmi Nà. Na'aw her ukenawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rehe har xe wà: Ximeàw Ixakar Zemurom. Na'aw her ukenawhu kwarahy heixe haw kutyr har rehe har xe wà: Kaz Azer Napitari. **35** Aze xiagaw pàrirogawtàtà tawhu izywyr har ipuku haw paw nehe, heta putar 9 kirom izupe nehe. Ko 'ar henataromo nehe, — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko xe a'e, i'i putar teko a'e tawhu pe nehe. Her romo nehe. Upaw kwez xe kury. *Upaw*

TANIEW

Kwàkwàmo Izaew izuapyr wiko Namukonozor hàpuzuhu pupe wà

1 ¹ Zeoaki Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe, na'iruz haw kwarahy mehe, Namukonozor Mawiron wanuwihawete uzàmàtyry'ym Zeruzarez tawhu pe har wà a'e wà kury. **2** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e weityk kar a'e tawhu Namukonozor pe a'e. Upyhyk kar amo ma'e hekuzar katu ma'e Tupàn Hàpuzuhu pupe har izupe a'e wà no. Namukonozor weraha a'e ma'e weko haw pe Mawiron tawhu pe wà. — Pemono a'e ma'e hezar hagamaw hàpuz me nehe, temetatar imonokatu haw pupe nehe, i'i wemiruze'eg wanupe.

3 Na'e tuwihawete Namukonozor wenez Apenaz uzeupe kury. Wiko uma'ereko ma'e tàpuzuhu pe har wanuwihaw romo a'e. Uze'eg nezewe izupe. — Eme'e Izaew heremipyhyk kwer wanehe nehe. Exaexak amo kwàkwàmo tuwihawete iànàm ne wà nehe. Exaexak amo awa hemetarer katu ma'e kwer wana'yr ne wà nehe no, i'i izupe. **4** Xo kwàkwàmo ipuràg eteahy ma'e exaexak ne wà nehe. Aze heta amo ikatu 'ymaw amo rehe nehe, ezar nehe: hehàpyhà 'ym ma'e, iapyha 'ym ma'e, ipàri ma'e. Xo na'arewahy uzemu'e ma'e zo exak ne wà nehe. Exaexak ma'e kwaw par ne wà nehe. Nezewe mehe upuner uma'ereko haw rehe heràpuzuhu pupe wà nehe. Tuwe uzemu'e Mawiron waze'eg rehe wà nehe.